

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ Κ'.

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1957

ΑΡΙΘ. 184

ΓΕΝΕΣΙΣ ΚΑΙ ΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΣΜΟΥ(*)

Καμία φύσις εἰς τὸν κόσμον, εἶπεν ὁ Ἀριστοτέλης, δὲν εἶναι μόνη τῆς αὐτάρκης καὶ δι' αὐτὸ ἐλέχθη καὶ παροιμιακῶς ὅτι ἓνα εἶναι κανένα, δύο δὲ μόνον ἀποτελοῦν ζώην.

Ἡ οἰκονομία διεμορφώθη σήμερον ὡς ἓνα παγκόσμιον ὄργανον ζωϊκῆς λειτουργίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Συμπλέκεται διαρκῶς σφικτότερα, ἀλληλεπιδροῦται εὐχερέστερον καὶ διὰ τοῦτο, ἡ συνάρτησις αὐτῆς εἰς οἰκουμηνικὴν λειτουργίαν ἀποβαίνει διαρκῶς μεγαλυτέρα. Δημιουργεῖται οὕτω μία οἰκονομικὴ ἀλληλεγγύη μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἐπὶ τῆς ὁποίας πάντοτε ἀσφαλέστερον θεμελιώνομεν διαρκῶς τὴν προχωροῦσαν ἐξέλιξίν μας εἰς τὸν πολιτισμόν, παρὰ τὰς ὄχι ἀσυνήθεις, προσωρινὰς ὅμως, ὀπισθοδρομήσεις αὐτοῦ.

Μία ἀπὸ τὰς σπουδαιότερας οἰκονομικὰς καὶ κοινωνικὰς ἐκδηλώσεις τῆς ἐξελίξεως αὐτῆς εἶναι ἡ γενικὴ ροπὴ πρὸς συγκέντρωσιν τῆς νεωτέρας οἰκονομικῆς συνθέσεως: ἡ συνεταιριστικὴ ἐπιχείρησις. Ὅλαι δηλαδὴ αἱ καθ' ἕκαστον ἀσθενεῖς οἰκονομικαὶ δυνάμεις συνενώνονται εἰς ἑνωμένους ὀργανισμοὺς διὰ νὰ ἀνθῆξουν καὶ νὰ ἐπικρατήσουν εἰς τὸν οἰκονομικὸν ἀγῶνα. Τὴν τελευταίαν φάσιν εἰς τὴν οἰκονομικὴν αὐτὴν ἐξέλιξιν ποῦ ἔχει προχωρήσει πολὺ εἰς ὅλον τὸν κόσμον, δὲν τὴν ἔχομεν ἀκόμη, το-

σοῦτω μᾶλλον καθόσον ἡ ἐξέλιξις δὲν ἔχει φύσιν στατικὴν.

Ἡ συνεταιριστικὴ αὐτὴ κίνησις ἤρχισεν εἰς τὴν σημερινὴν μορφήν τῆς ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Μεταξὺ τοῦ 1820 καὶ τοῦ 1850 ἀνεφάνη εἰς τὰ προηγμένα οἰκονομικῶς κράτη καὶ διεδόθη ἔπειτα πανταχοῦ εἰς τὸν πολιτισμένον κόσμον μὲ τὴν φιλοδοξίαν νὰ ἀναμορφώσῃ ὄχι μόνον τὴν οἰκονομικὴν ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρον τὴν εἰς τὴν κοινωνίαν τάξιν. Μήπως ὅμως εἶναι τοῦτο ὑπερτίμησις τῆς σπουδαιότητος τῆς συνεταιριστικῆς κινήσεως, προϋποτιθεμένου βέβαια ὅτι ὑπάρχουν οἱ ἀναγκαῖοι διὰ τὴν θεμελιώσιν αὐτῆς οἰκονομικοί, ἠθικοὶ καὶ ψυχολογικοὶ ὄροι; Ἐμποροῦμεν θετικὰ νὰ ἀπαντήσωμεν ὅτι εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν μας, δὲν ὑπάρχει καμία ἄλλη ὁμάς προβλημάτων, ποῦ νὰ συνδέῃ τόσον τέλεια τὴν κοινωνικὴν πραγματικότητα μὲ ἀφάνταστα πολλὴν ιδεολογίαν, ὅσον ἡ συνεταιριστικὴ ἰδέα. Δὲν ὑπάρχει ἄλλη ἰδέα ἢ ὁποία νὰ συγκεντρῶνῃ σήμερον περισσοτέρας ἐλπίδας ἐπιτυχίας ἀπὸ τὴν συνεταιριστικὴν.

Ὁ ἀγὼν διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἐπικράτησιν, τὸν ὁποῖον θέλομεν νὰ διατηρήσωμεν εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀνταγωνισμόν, κυριαρχεῖ πανταχοῦ εἰς τὴν οἰκονομικὴν μας σκῆψιν. Φυσικὸν λοιπὸν εἶναι ὅπως ἀπὸ τὴν ἐξέλιξιν αὐτὴν ὑποφέρουν περισσοτέρον αἱ μεσαῖαι καὶ αἱ κατώτεραι τάξεις τῶν ἀστῶν καὶ τῶν ἀγροτῶν καὶ ἀκόμη φυσικώτερον ὅτι αἱ τάξεις αὐτὰς κατέφυγαν πρὸς τὴν ἰσχυροποιοῦσαν τοὺς πάντας ἔνωσιν: τὸν συνεταιρισμόν.

(*) Ὁμιλία εἰς Παρνασσόν (1η Μαρτίου 1957) εἰς τιμητικὴν τελετὴν ἀφιερωμένην εἰς τὸν Συνεργατισμόν καὶ ἓνα τῶν προτεργατῶν του ἐν Ἑλλάδι, τὸν κ. Θεόδωρον Τζωρτζάκη.

Ὁ συνεταιρισμὸς δὲν εἶναι κερδοσκοπική, κεφαλαιοκρατική ἔνωσις τῶν ἀνωτέρων ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν τάξεων, δὲν εἶναι ἀνώνυμος ἔταιρεία, ἀλλὰ αἰσθηματική, τοπική ἔνωσις τῶν κατωτέρων καὶ μεσαίων, οικονομικῶς ἀδυνάτων κοινωνικῶν τάξεων. Καὶ ὅμως ὅπου προώδευσεν ἡ συνεταιριστική ἰδέα, δὲν ὑπῆρξεν ὀλιγώτερον σπουδαία ἀπὸ τὴν ἀνώνυμον ἔταιρείαν. Ὁ δημοκρατικός, λαϊκὸς Συνεταιρισμὸς ἐξαιπλώνεται διαρκῶς περισσότερον εἰς τὸν κόσμον καὶ τείνει νὰ περιορίσῃ τὸν ἀπὸ καθαρὸν ἀτομισμόν κατευθυνόμενον οικονομικὸν ἀνταγωνισμόν τῆς ἀνώνυμου ἔταιρείας.

Καὶ ὅμως πόσον διαφέρουν αἱ δύο ἀρχαὶ αἱ ὁποῖαι ἐμψυχώνουν τοὺς δύο αὐτοὺς οικονομικοὺς θεσμούς!

Εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν ἔχομεν τὴν ἀμοιβαίαν συμπάθειαν, τὴν ἐξύψωσιν καὶ διαπαιδαγώγησιν τῶν συνεταιρῶν, τὸ συναδελφικὸν πνεῦμα, ἰδεολογικὴν καὶ οικονομικὴν ὁργάνωσιν συγχρόνως, τέλος συναδέλφωσιν τοῦ ἐγωῖσμοῦ καὶ τῆς ἀλληλεγγύης. Ἀντὶ ὅ Συνεταιρισμὸς νὰ ἀποκλείῃ ἐγωῖστικῶς τοὺς ἄλλους, διότι πανταχοῦ ὁ μερισμὸς σμικρύνει τὸ κέρδος, οὗτος προσκαλεῖ καὶ παρακαλεῖ ὄλους, προσφέρει μάλιστα εἰς πάντας καὶ συμμετοχὴν εἰς τὰ ὑπάρχοντα ἀποθέματα, διότι διὰ τοῦ τρόπου τούτου αὐξάνει τὰ πλεονεκτήματά του.

Τὸ ψυχολογικὸν καὶ ἠθικὸν στοιχεῖον ἔχει τελείως διαφορετικὴν σπουδαιότητα εἰς τὸν συνεταιρισμὸν, ἀρμονίζον τὸν οικονομικὸν μας βίον ἐπὶ τελείως διαφορετικοῦ τόνου ἀπὸ τοῦ κρατοῦντος εἰς τοὺς κερδοσκοπικοὺς κύκλους τῆς Ἀνώνυμου Ἐταιρείας.

Ὁ Συνεταιρισμὸς εἶναι Ἐνωσις προσωπική, ἡ Ἐταιρεία Ἐνωσις κεφαλαιοκρατική. Εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν ὑπηρετεῖ τὸ κεφάλαιον καὶ ἄρχει τὸ πρόσωπον. Εἰς τὴν Ἐταιρείαν ἄρχει τὸ κεφάλαιον καὶ ὑπηρετεῖ τὸ πρόσωπον. Διὰ τούτων δὲν ἐννοεῖται ὅτι εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν παρορᾶται τελείως τὸ ὕλικόν συμφέρον, τὸ κινεῖν σήμερον τὸν Οἰκονομικὸν βίον. Εἰς τὴν ἀρχικὴν κίνησιν τὸ ἰδεολογικὸν στοιχεῖον ἐπεκράτει περισσότερον, μὲ τὸν καιρὸν ὅμως συνανέμχθη πρὸς αὐτὸ καὶ ἡ συνείδησις τοῦ συμφέροντος ὑπὸ τὰς ποικίλας μορφάς της. Που-

θενὰ ἄλλως τε φαίνεται εἰς τὸν κόσμον δὲν γίνεται σπουδαῖον τι χωρὶς τὴν ἀνάμειξιν ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων ἐλατηρίων. Τὸ δύσκολον μόνον εἶναι νὰ καθορίσωμεν τὸ μέτρον εἰς τὸ προκείμενον, δηλαδὴ νὰ εὔρωμεν τὸν συναλλαγματικὸν ἐκείνον τύπον, ὁ ὁποῖος κινεῖ καὶ προάγει τοὺς ἀνθρώπους ὄχι μόνον οικονομικῶς ἀλλὰ καὶ ἠθικῶς καὶ κοινωνικῶς.

Ἡ συνεταιριστική ἰδέα φαίνεται λοιπὸν νὰ εἶναι ἐπιδοκιμαστική ὄλων αὐτῶν, διότι συγκεντρώνει μέσα της τὸ εὐπροσάρμοστον πολυσχιδοῦς ἐφαρμογῆς της καὶ ζωτικά, δημιουργικὰ στοιχεῖα.

Ἡ συνεταιριστική ἰδέα διαφυλάττει αὐτοτελεῖς τοὺς ἀγρότας καὶ ἐπαγγελματίας καὶ παρεμποδίζει τὸν διχασμὸν τῆς Κοινωνίας εἰς δύο ἀντιμαχομένας τάξεις, τῶν κεφαλαιούχων καὶ προλεταρίων. Ἀπὸ τὴν ἐνδιάμεσον δὲ αὐτὴν τάξιν δονεῖται ἡ κοινωνία εἰς τὰς ἐκπολιτιστικὰς της ἀνάγκας: εἰς τὰ Γράμματα, τὰς Τέχνας, τὰς Ἐπιστήμας, τὴν ὑπαλληλίαν.

Ὁ Συνεταιρισμὸς ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον πρὸς μίαν ἀνωτέραν κοινωνικὴν τάξιν. Δὲν εἶναι ἀρνητικὸν στοιχεῖον, ὅπως ὁ ἀγὼν τῶν τάξεων ἀλλὰ θεσμὸς δημιουργικὸς, προαγωγικὸς μὲ τὸ εὐγενὲς ἔμβλημά του. «Ὁ καθ' ἕνας γιὰ ὄλους καὶ ὄλοι γιὰ τὸν καθ' ἕνα».

Ὁ Συνεταιρισμὸς συμπληρώνει τὸ χάσμα μεταξὺ κεφαλαίου καὶ ἐργασίας, ὑποβοηθεῖ τὴν πολιτικὴν καὶ συντεχνιακὴν ὁργάνωσιν, ὑποδεικνύει εἰς τὰ μέλη τους τὰς δυσκολίας τῆς ἐπιχειρήσεως, φροντίζει αὐτὰ καὶ τὰ καθιστᾷ ρεαλιστάς. Εἶναι συνεταιρικὸς θεσμὸς, ἐξυπηρετεῖ ὅμως τὴν ἐξέλιξιν. Ἀναπτύσσει τὰ μέλη του οικονομικῶς, τεχνικῶς, διοικητικῶς, κοινωνικῶς καὶ ἠθικῶς. Δημιουργεῖ νέους μετρίους, εἰς τὰς ἐνώσεις των ὅμως μεγάλους, οικονομικοὺς ὁργανισμοὺς ἐπιστημονικῶς λειτουργούντας καὶ ἀντιπαρατάσσει αὐτοὺς πρὸς τὴν κεφαλαιακὴν ἐπιχειρήσιν. Οἱ ὁργανισμοὶ οὗτοι χρησιμοποιοῦν τὰ πλεονεκτήματα τῆς σημερινῆς καπιταλιστικῆς ἐξελίξεως, ἀποσκορακίζουν ὅμως τὰ μειονεκτήματα τὰ ὁποῖα ἐξέθρεψεν αὐτή.

Πάντοτε ὑπῆρξαν ἰδέαι αἱ ὁποῖαι περισσότερον ἀπὸ ἄλλας συνετέλεσαν εἰς τὴν

προαγωγήν ώρισμένων ιδιοτήτων τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Μεταξὺ τῶν εὐγενῶν τούτων ιδεῶν μία ἀσφαλῶς εἶναι καὶ ἡ συνεταιριστική. Αὕτη δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ἀλληλεγγύης στηριζομένην μελλοντικὴν ὀργανικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ οικονομικοῦ βίου. Ἡ φύσις τῆς δὲν ἀποκλείει καμμίαν ἄλλην οικονομικὴν ἀρχήν, προσαρμόζεται δὲ πρὸς τὴν ποικιλίαν τοῦ οικονομικοῦ βίου, χωρὶς νὰ χάνῃ τὴν ἐνιαίαν ἀρχήν τῆς. Τέλος δὲν εἶναι ἐγωϊστική. Δι' αὐτὴν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐνιαία συνεπῶς ὄντοτης, ὁ οικονομικὸς ἄνθρωπος δὲν διαχωρίζεται ἀπὸ τὸν ἠθικόν. Εἰς τοῦτο συνίσταται ἡ μεγάλη ἀναπλαστικὴ δύναμις τῆς συνεταιριστικῆς κινήσεως. Καὶ ἡ ἀγνή ἰδεολογία τοῦ Raifeisen, τοῦ Schize-Delitzsch τῶν σκαπανέων τῆς Rochdale, τοῦ King, τοῦ Owen, τῶν Buchez καὶ Blanc, μέχρι τοῦ Καρόλου Gide ἰσχυροποιεῖ διαρκῶς τὸν γεωργόν, τὸν ἐπαγγελματίαν, τὸν ἐργάτην, τὸν καταναλωτὴν, εἰς τοὺς οικονομικοὺς ἀγῶνας τῶν καὶ συντελεῖ εἰς τὴν διατήρησιν καὶ προαγωγήν τῆς Κοινωνικῆς Εἰρήνης.

Ἡ δύναμις τοῦ Συνεργατισμοῦ ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων τυχῶν ἔγινεν ἀποφασιστική.

Ἡ δύναμις αὐτὴ διὰ τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδιαίτερος διὰ τὴν Ἑλλάδα εἶναι ἡ μόνη ἱκανὴ νὰ μορφοποιήσῃ τὸ μεταπολεμικὸν χάος. Καὶ ὅμως τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο δὲν εἶναι ἐπαρκῶς γνωστὸν εἰς τοὺς πολλοὺς, οἷτε ἐξετιμήθη ὅσον θὰ ἔπρεπε ἡ ἀξία του ἀπὸ τοὺς ὀλίγους εἰδικούς. Ἔτσι δὲν ἐκτιμῶνται αἱ δυνατότητες τοῦ Συνεργατισμοῦ διὰ τὴν καλυτέραν ὀργάνωσιν τῆς οικονομικῆς μας ζωῆς καὶ τὴν προαγωγήν τῆς Κοινωνικῆς θέσεως τῶν εὐρύτερων λαϊκῶν στρωμάτων καὶ ἰδίως τῆς μεγάλης ἀγροτικῆς τάξεως. Δὲν ἐκερδήθη δηλαδὴ πλήρης ἀκόμη ἡ ἐμπιστοσύνη καὶ ἡ ἐκτίμησις καὶ ἡ ἀγάπη τῆς κοινωνίας, διὰ νὰ δημιουργηθῇ ἡ φιλικὴ καὶ θεομιῆ ἀτμόσφαιρα, ἐντὸς τῆς ὁποίας θὰ ἐκινεῖτο ἀνετώτερα καὶ ἀσφαλέστερα ὁ Συνεργατισμός.

Δ. ΚΑΛΛΙΤΣΟΥΝΑΚΙΣ

Καθηγητῆς τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς
Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν.

Σ Π Ο Ρ Ι Α Δ Ε Σ

(Μετάφρασις)

Εἶπα μιὰ λέξι καὶ κανεὶς δὲν ἄκουσε
Ἐγραφα μιὰ λέξι καὶ κανεὶς δὲν πρόσεξε
οὔτε καν φάνηκε πὼς προσέχει
Κι' ὅμως σὲ λίγα χρόνια ἡ λέξι φούντωσε
κι' ἔγινε ἓνα ὠραῖο ἔργο.
Ἄλλοι ἐμεῖς εἴμαστε κήρυκες καὶ διδάσκαλοι
Ἄλλοι ἐμεῖς, χωρὶς νὰ τὸ νοιώθουμε, εἴμαστε σποριάδες.
Ποιοὶ μᾶς ἀκοῦν δὲν ξέρομε
Ἄλλοι δὲν εἰσὶν ἀναγκασμένοι μὲ τόκο
—Τόκο χαρᾶς ἢ λύπης·
Γιατὶ δὲν ξέρομε τί μπορεῖ νὰ βγῇ
ἀπὸ τὴ μικρὴ λέξι πού σπέρνομε.
Φρόντισε λοιπὸν ἀπὸ τοὺς σπόρους πού σπέρνει
νὰ φυτρῶνουν πάντα καλὰ ἔργα.

John Oxenham

ΤΟ ΨΥΧΟΣΩΜΑΤΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ(*)

Όταν ἡ ἱατρικὴ μὲ τὰς γνώσεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἰσχυρίζετο ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι μία μηχανὴ δὲν ἀπείχε καὶ τόσον τῆς ἀληθείας, διότι τόσον ἡ σύνθεσις τούτου ἐξ ὀργάνων καὶ ὀργανικῶν συστημάτων, ὅσον καὶ ἡ λειτουργία τούτων ὑπενθυμίζουσαν ἐν πολλοῖς τὰ λαμβάνοντα χώραν εἰς τὰς μηχανάς. Διότι οὐδεὶς δύναται νὰ ἀρνηθῇ ὅτι ἡ ἀναπνοὴ λ.χ. καὶ ἡ κυκλοφορία καὶ ἡ πέψις καὶ αἱ λοιπαὶ ὀργανικαὶ λειτουργίαι ἔχουν τὰ ἀντίστοιχὰ τῶν εἰς τὰς μηχανικὰς

λειτουργίας. Ἀκόμη καὶ εἰς τὸ ὅτι ἡ μία λειτουργία εὐρίσκεται εἰς τοιαύτην συσχέτισιν καὶ ἀλληλεξάρτησιν πρὸς τὰς ἄλλας οὕτως ὥστε καὶ εἰς τὴν ἀπλουστεράν ἐξ αὐτῶν νὰ συμμετέχη ὁλόκληρος ὁ ὀργανισμός, ἡ ἱατρικὴ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης θὰ ἠδύνατο νὰ προβάλλῃ τὰς αὐτομάτους μηχανάς, ἢ τελειότης τῶν ὁποίων θὰ ἦτο ζήτημα χρόνου καὶ τεχνικῆς προόδου.

Ἄλλωστε ἡ ἀποψις αὐτὴ δὲν ἦτο καὶ τόσον ἀντίθετος ὅσον ἐφαίνετο, πρὸς τὰς πληροφορίας τῆς Γραφῆς περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου ἐκ καθαυτῶν ὕλικῶν στοιχείων, ὅταν εἰς τὸν 7ον στίχον τοῦ βου κεφ. τῆς Γενέσεως λέγη· «καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον κοῦν ἀπὸ τῆς γῆς».

Ἀκόμη καὶ διὰ τὸ ὅτι ἐγκατελείποντο αἰώνων παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ψυχосωματικοῦ προβλήματος καὶ ἀπεισιπᾶτο πᾶν ὅ,τι ἀντιτίθετο πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς μηχανῆς «ἄνθρωπος» θὰ πρέπη νὰ ἔχωμεν κατανοήσιν διὰ τὴν ἱατρικὴν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, διότι ὅλα αὐτὰ ἦσαν ἀπόρροια μιᾶς εὐγενεοῦς προσπάθειας νὰ γίνῃ ἐπὶ τέλους καὶ αὐτὴ θετικὴ ἐπιστῆμη, νὰ ἀποκτήσῃ καὶ αὐτὴ ἀπτά καὶ συγκεκριμένα μέσα ἐρεῦνης τῶν βιολογικῶν φαινομένων διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ βοηθήσῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν πάλην του πρὸς τὸ πλῆθος τῶν γνωστῶν καὶ ἀγνώστων βλαπτικῶν παραγόντων.

Ἀναληθῆς ὑπῆρξε μόνον ὁ ἰσχυρισμὸς τῆς ἱατρικῆς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὅτι ἡ «διάπλασις» τῆς μηχανῆς «ἄνθρωπος» ὑπῆρξε «προοιούσα», ἐνῶ ἦτο ἐκ τῶν προτέρων γνωστῶν ὅτι οὐδέποτε θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποδείξῃ τὸν ἰσχυρισμὸν τῆς αὐτῶν, ἀφοῦ μετέθετε τὸ θέμα εἰς μίαν περιοχὴν, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ μέσα τῆς ἀληθοῦς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης, ἦτοι τὸ πείραμα καὶ ἡ παρατήρησις οὐδέποτε θὰ εἶχαν ἐφαρμογὴν.

Ἀναληθῆς ὑπῆρξεν ἐπίσης ὁ ἰσχυρισμὸς τῆς ἱατρικῆς ἐπιστῆμης ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι μόνον «μηχανή». Καὶ ἡ διάψευσις δὲν ἤργησε νὰ ἔλθῃ.

(*) Σήμερον οὐδεὶς πλέον ἀμφισβητεῖ ὅτι ὁ ὕλισμός εἰς τὴν ἱατρικὴν ὀριστικῶς ὑπερνεκλήθη. Ἄλλ' ἐνῶ καθεὶς ἀνέμενεν ὅτι μετὰ τὴν ὑπερνεκλήσιν αὐτῆν, τὸ ψυχосωματικὸν πρόβλημα δὲν θὰ παρεῖχε πλέον σοβαρὰς δυσχερείας, ἐδημιουργήθη εἰς τοῦτο τοιαύτη σύγχυσις, ὥστε νὰ βλέπωμεν συχνὰ νὰ χρησιμοποιῶνται οἱ αὐτοὶ ὅροι διὰ διαφορετικὰς ἐννοίας καὶ νὰ ἐπικαλύπτεται ὕλιστικὴ νοοτροπία μὲ ὑπερνεκλικούς ὀρισμοὺς καὶ ὀνομασίας. Ἐφ' ὅσον δὲ ἡ σύγχυσις αὐτὴ θὰ ἐξακολουθῇ, ἡ ἱατρικὴ δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ εἴσῃ τὸν δρόμον τῆς καὶ παρὰ τὰς καταπληκτικὰς ὄντως προόδους τῆς τόσον εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς διαγνωστικῆς, ὅσον κυρίως εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς θεραπευτικῆς, δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ βοηθήσῃ πραγματικῶς τὸν πάσχοντα ἄνθρωπον, διότι ἡ βοήθεια τούτου ἔγκειται ἀποτελεσματικῶς εἰς τὴν συνάντησιν καὶ ἐπαφὴν μὲ τὸν πάσχοντα ὡς προσωπικότητα καὶ ὄχι ἀπλῶς μὲ τὴν νόσον» Prof. Stons J. Wyrsh: Münch. med. Wochenschrift 28 Juni 57. Τὸ νὰ θεραπεύσωμεν λ. χ. μίαν βρογχοπνευμονίαν, ἔστω καὶ ὀφειλομένην εἰς ἀνθεκτικὸν μικροκόκκον, δὲν παρουσιάζει ἴσως καὶ τόσας δυσχερείας. Τὸ νὰ θεραπεύσωμεν ὁμοίως τὴν πάσχουσαν προσωπικότητα ὄχι μόνον ὡς πνευμονιώσαν, ἀλλ' ὡς ἀπολέσασαν τὴν ψυχосωματικὴν ἰσορροπίαν τῆς καὶ οὕτω καταστάσαν εὐάλωτον εἰς τοὺς μικροκόκκους, ἐκείνο εἶναι τὸ ὁποῖον παρουσιάζει δυσχερείας. Καὶ ὅμως μόνον οὕτω θὰ ἐπιτύχωμεν «τὴν ἀνάδυσιν ἀπὸ τὴν νόσον ἐνὸς ἀνθρώπου ἀνανεομένου μὲ νέας σωματικὰς καὶ ψυχικὰς δυνάμεις...» (Α. Α. Ἀσιπῶτη, Ἀρρώστια καὶ Ψυχὴ σελ. 22). Ἐνῶ, ἐάν δὲν τὸ ἐπιζητήσωμεν καὶ δὲν τὸ ἐπιτύχωμεν, τότε ἡ ἴσως θὰ εἶναι χίμαιρα καὶ ἀντιῶμενον θὰ ἀποστέλλωμεν εἰς τὴν κοινωνίαν ἀναπήρους, ἐπιρροεῖς εἰς νέας παθολογικὰς ἐκδηλώσεις.

Τὸ μικροσκόπιον, ὁ ἠλεκτρισμός, αἱ ἀκτῖνες Röntgen καὶ αἱ λοιπαὶ προσφοραὶ τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης πρὸς τὴν ἰατρικὴν, ὅπως καὶ αἱ εἰς ταύτην ἐφαρμογαὶ τῶν χημικῶν γνώσεων συνέβαλον τὰ μέγιστα εἰς τὴν σπουδὴν τῶν βιολογικῶν ἐξεργασιῶν. Ἐμελετήθη ἡ ὑφῆ τῶν ἰστῶν καὶ τῶν ὀργάνων, ἐσπουδάσθησαν αἱ λειτουργαὶ τούτων καὶ ἀνελύθη δι' ἀμυγῶς χημικῶν μεθόδων ἡ σύστασις τῶν ἔκκρίσεων καὶ ἀπεκκρίσεων τοῦ σώματος. Ἀλλὰ κατὰ τὴν μελέτην τῶν φαινομένων τούτων οἱ ἰατροὶ ἔκπληκτοι διεπίστουν καὶ πράγματα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἄγνωστα εἰς τὴν φυσικὴν καὶ τὴν χημείαν. Εἰς τὸν ὄργανισμὸν αἱ συνθῆκαι ριζικῶς διαφέρουν ἀπὸ ἐκείνας τῆς ἀπύχου φύσεως. Αἱ ἐπεξεργασίαι μέσα εἰς τὸν ὄργανισμὸν δὲν λαμβάνουν χώραν ὅπως συμβαίνει εἰς τοὺς δοκιμαστικούς σολῆνας τοῦ ἐργαστηρίου. Διότι ἐντὸς τοῦ ὄργανισμοῦ διεξάγεται εἰς διηνεκῆς ἀγῶν πρὸς διατήρησιν τῆς ἰσορροπίας. Τόσον δὲ συνεχῆς εἶναι ὁ ἀγῶν οὗτος πρὸς διατήρησιν τῆς ἰσορροπίας τῶν λειτουργιῶν τοῦ ὄργανισμοῦ, ὥστε κατὰ τὰς νεωτέρας παρατηρήσεις αἱ ἀντιδράσεις, αἱ ὁποῖαι λαμβάνουν χώραν εἰς μίαν θέσιν ἐνὸς κυττάρου, οὐδέποτε εἶναι ἀκριβῶς αἱ αὐτὰι μετὰ τὰς ἀντιδράσεις εἰς τὰ ἄλλα τμήματα τοῦ αὐτοῦ κυττάρου (Abderhalden, Lehrbuch der Physiologie). Τὸ κεντρικὸν καὶ περιφερικὸν νευρικὸν σύστημα, καὶ διάφορα οὐσίαι (βιταμίνοι, ὁρμόνοι, προτόνια τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης κ.λ.π.) κυκλοφοροῦσαι ἐντὸς τοῦ ὄργανισμοῦ θέτουν εἰς κίνησιν ὅλας τὰς ὀργανικὰς λειτουργίας, οὕτως ὥστε καὶ εἰς τὴν πλεόν ἀσήμαντον λειτουργίαν νὰ συμμετέχη ὁλόκληρος ὁ ὄργανισμός.

Αἱ παρατηρήσεις αὐταὶ ὑπεχρέωσαν τοὺς ἰατροὺς νὰ μὴ δέχωνται ἀνεξελέγκτως τὰ πορίσματα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἀλλὰ νὰ ἐλέγχουν ταῦτα προκειμένου περὶ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ζώντος ὄργανισμοῦ.

Οὕτω ἡ χημεία μᾶς ἐβοήθησεν ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὴν ἀνίχνευσιν καὶ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος τοῦ στομάχου (τόνος τοῦ παρασυμπαθητικοῦ) καὶ τὴν ἐξακριβῶσιν τῆς ἔδρας τοῦ ἔλκους. Εἰς τὴν ὑπαρξιν ἑλκωτικῆς ἐπιφανείας, ἐρε-

θιζομένης ὑπὸ τοῦ ἐν περισσειᾷ ὑπάρχοντος ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος τοῦ στομάχου καὶ κυρίως εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ τόνου τοῦ παρασυμπαθητικοῦ καὶ τὸν σπασμὸν τῶν μυϊκῶν ἰνῶν τοῦ στομάχου ἀποδίδονται αἱ κρίσεις τοῦ τόνου ἐπὶ τῶν πασχόντων ἐξ ἔλκους τοῦ στομάχου. Καὶ ὡς ἦτο φυσικὸν ἢ ἰατρικὴ ἐστράφη πρὸς τὴν καταπολέμησιν τῶν παθολογικῶν ἐκδηλώσεων τούτων. Καὶ ὁμως συχνὰ συμβαίνει ὥστε οὔτε ἡ δίαιτα μετὴν φρειδῶ τοῦ στομαχικοῦ βλενογόνου, οὔτε τὰ ἀλκαλικά μετὴν ἐξουδετέρωσιν τοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος, οὔτε ἡ ἀτροπίνη μετὴν ἐπὶ τοῦ τόνου τοῦ παρασυμπαθητικοῦ ἀνασταλτικὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀναστέλλου τὰς ἐπωδύνους κρίσεις τοῦ ἔλκους τοῦ στομάχου. Ἐνῶ ἀντιθέτως ἡ ὑπερνίκησις μιᾶς βιοτικῆς δυσχερείας ἢ ἡ ἀπομάκρυνσις ἐκ τοῦ καθημερινοῦ ψυχολογικοῦ περιβάλλοντος, παρὰ τὴν διατήρησιν τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων φυσικῶν εὐρημάτων τῆς νόσου, ἀναστέλλουν ἀποτόμως καὶ ὡς διὰ μαγείας ὅλα τὰ ἐνοχλήματα ἐκ ταύτης. Αἱ τοιαῦται περιπτώσεις γνωσταὶ τόσον εἰς τοὺς ἰατροὺς, ὅσον καὶ εἰς αὐτοὺς τούτους τοὺς ἀρρώστους, εἶναι ἀπειροί, ἅς ἐπιτραπῆ ὁμως νὰ ἀναφέρωμεν δύο μόνον ἐξ αὐτῶν.

Ὁ κ. Α. Γενικός Διευθυντῆς μιᾶς μεγάλης ἐπιχειρήσεως πάσχει ἀπὸ ἐτῶν ἐξ ἔλκους τοῦ βολβοῦ τοῦ 12λου κλινικῶς καὶ ἀκτινολογικῶς διαπιστωθέντος. Πρόκειται περὶ ἀτόμου εὐσυνειδήτου, ἀγωνιζομένου σκληρῶς νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς τὰς μεγάλας εὐθύναις τῆς θέσεώς του καὶ συγχρόνως νὰ ὑπερνικήσῃ τὰς πολλαπλᾶς δυσκολίας, τὰς ὁποίας ἡ ἐπιχείρησις ἀντεμετώπιζεν. Εἰς τὸ παρελθὸν εἶχε δύο γαστρορραγίας (αἱμορραγίας στομάχου). Ἀπὸ τριμήνου περίπου ὑποφέρει ἀπὸ συνεχεῖς κρίσεις πόνων παρὰ τὴν αὐστηρὰν δίαιταν καὶ τὴν λοιπὴν φαρμακευτικὴν θεραπείαν, εἰς τὴν ὁποίαν συστηματικῶς ὑποβάλλεται. Ἡ φαρμακευτικὴ θεραπεία ἐσχάτως ἐντείνεται καὶ ἐπὶ πλεόν ἐκτελοῦνται διαθερμιαὶ ἐπὶ τῆς στομαχικῆς χώρας, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος. Ἐκτελοῦνται τέλος ἀκτινοβολαὶ ἐπὶ τοῦ ἡλιακοῦ πλέγματος. Παρὰ ταῦτα αἱ ἐνοχλήσεις ἐπιτείνονται καὶ ἡ κατάστασις καθίσταται ὁσημέραι ἀνυπόφορος. Ὅποτε συνιστᾶται εἰς τὸν πάσχοντα ἡ προσωρινὴ ἐγκα-

τάλειψις τῆς ἐργασίας του καὶ ἡ ἐπὶ τινὰ χρόνον ἀπομάκρυνσις του ἐξ Ἀθηνῶν. Ἀποφασίζει οὕτως νὰ ἐκτελέσῃ τὸν γῦρον τῆς Πελοποννήσου δι' αὐτοκινήτου. Εἷς τι χωρίον τῆς Ἀργολικῆς πεδιάδος οὗτος κατελήφθη ὑπὸ πείνης. Ἐστάθμευσεν εἰς μικρὸν πανδοχεῖον, ὅπου ὁμως διεπίστωσεν ὅτι τὰ ὑπάρχοντα φαγητὰ ἀνῆκον εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν πλέον δυσπέπτων καὶ συγχρόνως τῶν πλέον ἐρεθιστικῶν τοῦ στομαχοῦ βλεννογόνου, ὅπως τοῦτον ὄχι μόνον οἱ ἰατροί, ἀλλὰ καὶ ἡ μακρὰ πείρα τῆς νόσου εἶχον διδάξει. Τὸ αἶσθημα τῆς πείνης καὶ ἡ σκέψις ὅτι καὶ μὲ τὴν διαίταν καὶ ἄνευ ταύτης αἱ κρίσεις θὰ ἐσυνεχίζοντο παρέσυραν τοῦτον εἰς τὸ νὰ φάγῃ τὰς τροφὰς αὐτάς. Ἐξηκολούθησε τὸ ταξίδιον ἀπερροφημένος ἀπὸ τὴν ἐναλλαγὴν τῶν ἐντυπώσεων τῆς διαδρομῆς καὶ τὰ μικροεπεισόδια τοῦ αὐτοκινήτοδρομοῦ καὶ περὶ τὸ ἐσπέρας εἰς τὸ τέλος τοῦ ταξιδίου τῆς ἡμέρας διεπίστωνε μετ' ἐκπλήξεως τὴν πάροδον τῶν ἐνοχλημάτων. Ἡ ἀπότομος καὶ κάπως παράδοξος αὐτῆς πάροδος τῶν ἐνοχλημάτων τοῦ στομάχου συνεχίσθη καὶ τὰς ἐπομένας ἡμέρας καὶ ἐπὶ ἀρκετὸν ἀκόμη χρόνον ἀπὸ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν ἀσχολιῶν του, χωρὶς βεβαίως νὰ δύναται νὰ ἀποδοθῇ αὐτῇ οὐδὲ χάριν ἀστείου εἰς εὐεργετικὴν τινὰ ἐπίδρασιν τῶν δυσπέπτων τροφῶν τοῦ χανιοῦ τῆς Ἀργολίδος. Ἄλλωστε τὸ μέλλον ἤλθε νὰ ἀνατρέψῃ καὶ τὴν ἐλαχίστην ὑπόθεσιν περὶ τῆς θεραπευτικῆς ιδιότητος τῶν δυσπέπτων τροφῶν ἐπὶ τοῦ ἔλκου.

Ὡς δευτέρον διδακτικὸν περιστατικὸν ἀναφέρω τὴν περίπτωσιν νέου ἐπιστήμονος, μὲ φιλοδοξίαν ἐπαγγελματικῆς διακρίσεως καὶ ὁ ὁποῖος εἶχε νὰ παλαίῃ ἐναντίον ὄλων ἐκείνων τῶν γνωστῶν δυσχερειῶν, τὰς ὁποίας προβάλλει ἡ ἐπιδίωξις τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐπιβολῆς, ἰδίως εἰς ἕνα νέον ἐξ ἐπαρχίας, μὲ ἐλαχίστας γνωριμίας. Ὁ νέος οὗτος ἐπιστήμων εὐρισκόμενος εἰς περιόδον κρίσεως ἔλκου τοῦ δωδεκαδακτύλου μετέβαινε λόγῳ τῶν ἐορτῶν τοῦ Πάσχα εἰς τὸ χωρίον του πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν οἰκείων του. Λόγῳ βλάβης τοῦ αὐτοκινήτου τοῦ χρησιμοποιοηθέντος διὰ τὴν μετάβασιν του ἐκ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ τῆς πό-

λεως εἰς τὸ χωρίον του καὶ καθ' ὃν χρόνον τὸ αὐτοκίνητον ἐπεσκευάζετο, ὁ πάσχων λόγῳ πείνης ἤρχισε νὰ τρώγῃ τρυφεροὺς βλαστοὺς ἐκ παρακειμένης ἀμπέλου. Ἡ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης πάροδος τῆς κρίσεως ἀπεδόθη ὑπὸ τοῦ πάσχοντος εἰς πιθανὴν θεραπευτικὴν ιδιότητα τοῦ χυμοῦ τῶν βλαστῶν τῆς ἀμπέλου. Περιττὸν νὰ λεχθῇ ὅτι ὁ χυμὸς τῶν βλαστῶν τούτων ἀναζητηθεὶς εἰς ὁμοίαν περίπτωσιν εἰς τὰς πέριξ τῶν Ἀθηνῶν ἀμπέλους οὐδεμίαν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς κρίσεως ἤσκησεν.

Ὡστε βλέπομεν ὅτι εἰς μίαν νόσον, ὡς τὸ ἔλκος τοῦ στομάχου, ἐκτὸς τῶν ὀργανικῶν τοπικῶν ἀλλοιώσεων, ὅπως εἶναι ἡ ἐξέλκωσις τοῦ βλενογόνου, ἡ περίσσεια τοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος κλπ. λαμβάνουν χώραν καὶ παράγοντες, οἱ ὁποῖοι ἐξέρχονται ἀπὸ τὰ ὅρια μιᾶς παθολογοανατομικῆς ἐξεργασίας, ὅπως εἶναι ἡ ἔντασις τῆς προσπαθείας τοῦ ἀτόμου νὰ δημιουργήσῃ κάτι μεγάλο καὶ νὰ ἐπιβληθῇ, αἱ συγκινήσεις, αἱ δυσκολίαι καὶ αἱ ἀπογοητεύσεις τῆς ζωῆς. Καὶ βλέπομεν τὰς δραματικὰς ἀληθῶς ἐκδηλώσεις τῆς νόσου νὰ παρέρχωνται ἀποτόμως καὶ ὡς διὰ μαγείας μὲ τὴν πρώτην μεταβολὴν τοῦ ψυχικοῦ κόσμου τοῦ ἀτόμου.

Κατόπιν ἡ ἰατρικὴ διεπίστωσε τὴν ὑπαρξίν καὶ νόσον ἄνευ ἀντιστοίχων ὀργανικῶν ἀλλοιώσεων, τῶν λεγομένων ψυχονευρώσεων. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ἡ ἰατρικὴ ἐθεώρησε κατ' ἀρχὰς ὡς πιθανὴν αἰτίαν τὰ ἐνστικτα, τὰ ὁποῖα διέπονται ἀπὸ τὰς ἔσω ἐκκρίσεις. Καὶ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν κατέβαλε συντόνους προσπαθείας, τὰς ὁποίας διηνόχλωνε καὶ ἡ πρόοδος τῆς ἰατρικῆς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν ἔσω ἐκκρίσεων. Ἄλλ' ἐνῶ λ. χ. ἡ ἰνσουλίνη θεραπεύει τὸν διαβήτην, καὶ ἡ θυρεοτοξίνη τὸ μυξοίδημα καὶ ἡ ὁρμόνη τῶν ἐπινεφριδίων τὴν νόσον τοῦ Addison κ. ο. κ. αἱ ὁρμόναι οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ψυχονευρώσεων ἔσχον. Καὶ τοῦτο, διότι ἡ ψυχονεύρωσις ἐν τέλει διεπιστώθη ὅτι εἶναι νόσος ψυχικῆ, εἶναι ἡ ἐκδήλωσις τοῦ πάθους μιᾶς ψυχῆς, ἡ ὁποία ἐτραυματίσθη βαρῶς εἴτε εἰς τὴν σφαῖραν, ἡ ὁποία λέγεται Libido (Freud), εἴτε

εἰς τὴν περιοχὴν τῆς κοινωνικῆς ἰσχύος (Adler), εἴτε τῶν πνευματικῶν ἀναζητήσεων τοῦ ἀτόμου (Jung), εἴτε καὶ ἀπὸ τὴν θλιψὴν δι' ὅτι χυδαῖον ὑπὸ ἄλλων πράττεται· «τίς ἀσθενεῖ καὶ οὐκ ἀσθενῶ, τίς σκανδαλίζεται καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;» (Β' Κορ. ια' 29) (**). Τὴν διαπίστωσιν δὲ ταύτην περὶ τῆς φύσεως τῆς ψυχονευρώσεως ἤλθε νὰ ἐπιβεβαιώσῃ ὡς μάρτυρ ἀψευδῆς ὁ τρόπος καὶ τὰ μέσα τῆς ἰασεώς της. Ψυχολογικὸν βίωμα εἶναι τὸ μόνον μέσον τῆς ἰασεώς της, βίωμα εἰς τὴν γένεσιν τοῦ ὁποίου συμβάλλει ὁ ψυχοθεραπευτὴς διὰ τῆς προσωπικότητός του.

Ὡστε ὅταν ἡ ἱατρικὴ ὠμίλει περὶ τοῦ ἀνθρώπου «μηχανῆς» ἔλεγε βεβαίως μίαν ἀλήθειαν καὶ τὸ νὰ ἀρνηθῶμεν τοῦτο εἶναι ὡς νὰ ἀρνηθῶμεν τὰ μικρόβια, συντασσόμενοι εἰς τοὺς πολεμίους τῶν Pasteur καὶ Semmelweiss. Ἡ ἀλήθεια ὅμως αὐτὴ ἦτο ἐπὶ μέρους ἀλήθεια, ἡ ὁποία ἐπεκτεινομένη εἰς τὰς ἐφαρμογὰς της μεταβάλλεται εἰς αἴρεσιν καὶ πλάνην. Ὁ ἄνθρωπος βεβαίως εἶναι «μηχανή» καθ' ὃ μέτρον δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν μηχανὴν ἐν θαυμαστὸν σύνολον συστημάτων ἐκ ζώντων ὀργάνων καὶ ἰστών. Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον μηχανή, δὲν εἶναι μόνον γῆ, χοῦς, ἀλλὰ καὶ κάτι ξένον πρὸς ὅτι καλοῦμεν ὕλη, κάτι τὴν ὑπαρξίν τοῦ ὁποίου διαπιστοῦμεν ἐκ τῆς ἐπιδράσεώς του ἐπὶ τοῦ σώματος, τῆς ὕλης, ἐπιδράσεως ἰδιαζούσης δυνάμεως, ἡ ὁποία ὑπενθυμίζει φύσιν θεϊκὴν.

★

Καὶ τότε ἡ ἱατρικὴ ὑπεχρεώθη νὰ προχωρήσῃ καὶ εἰς τὴν συνέχισιν τοῦ προαναφερθέντος 7ου στίχου τοῦ β' κεφ. τῆς Γε-

(**) Ἡ τρίτη αὐτὴ κατηγορία δὲν ἔτυχεν ὡς γνωρίζομεν μέχρι σήμερον τῆς προσοχῆς τῆς ἱατρικῆς, καθόσον αὐτὴ ἂν καὶ ἔπαισε νὰ εἶναι ὑλιστικὴ ἐπιστήμη, ἐξακολουθεῖ εἰσέτι νὰ ὑλοφρονῇ, ὡς προδίδει ὁ φόβος ὑπὸ τοῦ ὁποίου καταλαμβάνεται καὶ ἡ ἀπροθυμία τὴν ὁποίαν ἐπιδεικνύει ὁσάκις καλεῖται νὰ ἐξετάσῃ καὶ νὰ ἐξηγήσῃ πράγματα, τὰ ὁποία ἐξέρχονται ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς βιολογίας. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι αἱ περιπτώσεις τῆς τρίτης αὐτῆς κατηγορίας, εἶναι περιορισμένα, ὅμως δὲν παύουν νὰ εἶναι ὑπαρκτά, ὡς θὰ ἴδωμεν εἰς τὴν κατωτέρω περιπτώσει τῆς σπουδαστορίας. *Ἄγιοι ὑπάρχοντες εἰς πᾶσαν ἐποχὴν καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν «μονότατος».

νέσεως. «Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς (λαβῶν) καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν».

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης διελύθησαν οἱ περιορισμοί, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐπιβάλλει εἰς τὴν ἱατρικὴν σκέψιν κατ' ἀρχὰς μὲν μία εὐγενὴς φιλοδοξία νὰ βοηθηθῇ ὁ πάσχων ἄνθρωπος, ὕστερα δὲ τὸ πείσιμα καὶ ἡ προκατάληψις.

Καὶ τότε νέοι ὀρίζοντες ἤνοιξαν διὰ τὴν ἱατρικὴν ἐπιστήμην, ἡ ὁποία ἠδυνήθη νὰ ἐπισκοπήσῃ τὸ ὅλον ἐπιστητὸν της ἀπὸ τοῦ ἐργαστηρίου καὶ τῆς κλίνης τῆς νόσου μέχρι καὶ τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν τῆς ἱστορίας τοῦ ἀτόμου μὲ ὅλους τοὺς βιολογικούς, οἰκονομικούς, ψυχολογικούς καὶ λοιποὺς παράγοντας, οἱ ὁποῖοι τὴν συνιστοῦν καὶ τέλος μὲ τὴν κοσμοθεωρίαν του. Ἦτοι ἡ ἱατρικὴ ἐπιστήμη ὑπεχρεώθη νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν της καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν πλευρὰν τῆς νόσου.

Ἐνας νέος ἡλικίας 15 περίπου ἐτῶν παραπονεῖται διὰ κεφαλαλγίαν, ἀδυναμίαν προσηλώσεως τῆς σκέψεως, ἀπνίαν καὶ ἄγχος. Ἀπὸ τοῦ πεπτικοῦ ἀναφέρει πόνους εἰς διάφορα μέρη τῆς κοιλίας μετὰ δυσκοιλιότητος. Ἐκ τοῦ ἀναμνηστικοῦ οὗτος οὐδὲν τὸ ἰδιάζον ἀναφέρει. Ἡ κατὰ συστήματα ἐξέτασις οὐδὲν ἀπέδωκεν. Ἡ παρασιτολογικὴ ἐξέτασις κοπράνων, ἡ ἐξέτασις κατὰ Smidt καὶ αἱ λοιπαὶ ἐργαστηριακαὶ ἐξετάσεις πλὴν σπαστικῆς κωλίτιδος οὐδὲν ἀπεκάλυψαν. Ἐλήφθη ἐκ νέου τὸ ἀναμνηστικὸν τῆς νόσου, ἰδίως εἰς ὅτι ἀφεώρα τὰ γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ πάσχοντος κατὰ τὸ πρὸ τῆς ἐκδηλώσεως τῆς νόσου χρονικὸν διάστημα. Μετὰ πολλοὺς διασταγμούς ὁ νέος αὐτὸς ἀποκαλύπτει αἰδημόνως νεανικὸν σφάλμα, περὶ τῆς σχέσεως τοῦ ὁποίου πρὸς τὴν νόσον οὗτος εἶναι ἀπολύτως πεπεισμένος καὶ μόνον διὰ λόγους αἰδοῦς μέχρι τοῦδε εἰς οὐδένα εἶχεν ἀποκαλύψει. Καὶ ἦδη ἐρωτᾶται ὕστερα ἀπὸ τὴν τόσον οἰκτρῶς διαψευσθεῖσαν καὶ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τόσον παταγωδῶς ἀποτυχοῦσαν φροῦδικὴν κοσμοθεωρίαν, τί θὰ εἶχεν ἡ ἱατρικὴ ὡς βιολογικὴ μόνον ἐπιστήμη εἰς τὸν νέον τοῦτον νὰ προσφέρει, ἐὰν

ἠγγόνει τὸ «σύ ποτε ἐπιστρέψας στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου»; (Λουκ. κβ' 32). Μόνον ὡς ὄλοκληρωμένη ἐπιστήμη, σωματικὴ καὶ πνευματικὴ δύναται νὰ προσφέρει λύτρωσιν μὲ τὴν πληροφορίαν τῆς δυνατότητος μετατροπῆς τῆς πτώσεως εἰς ἀφετηρίαν ἀποστολῆς, τῆς μεταφορᾶς δηλαδὴ τοῦ λυτρωτικοῦ μηνύματος τῆς συγγνώμης καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους.

Μία νῆα ἡλικίας 18 περιότου ἐτῶν σπουδάστρια μὲ ἀρκετὴν ἐπίδοσιν εἰς τὰ μαθήματά της παραπονεῖται δι' ἄλλως, αἰσθημα περισφιγξέως εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ ζάλην. Τὴν κατάστασιν ταύτην ὑφισταμένην ἀπὸ μακροῦ ἀντιμετωπίζει διὰ τῆς χρήσεως διαφόρων ἀντινευραλγικῶν. Πρὸ τινων ἡμερῶν καὶ ἐνῶ ἐξητάζετο ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς κατελήφθη ὑπὸ συσκοτίσεως τῆς διανοίας καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπαντήσῃ εἰς ἐρωτήσεις ἐπὶ θεμάτων πολὺ γνωστῶν εἰς ταύτην. Ἐπειδὴ ἡ κατάστασις αὕτη συνεχίσθη καὶ τὰς ἐπομένας ἡμέρας ἠναγκάσθη νὰ προσφύγῃ εἰς ἰατρόν. Ἡ κατὰ συστήματα ἐξέτασις τῆς πασχούσης οὐδὲν τὸ ὀργανικὸν ἀπεκάλυψεν. Αἱ ἐργαστηριακαὶ ἐξετάσεις ὑπῆρξαν ἀρνητικά. Ἐκ τοῦ ἀναμνηστικοῦ διαπιστοῦνται τὰ ἀκόλουθα. Πρόκειται περὶ μιᾶς νέας ἠθικῶν ἀρχῶν, ἡ ὅποια διὰ λόγους καθαρώς κοσμοθεωρητικὸς καὶ οὐχὶ οἰκονομικούς, ἔταξεν ὡς σκοπὸν τῆς ζωῆς της νὰ γίνῃ ἐκπαιδευτικός, διὰ νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν ἐπὶ ἠθικῶν ἀρχῶν διαπαιδαγώγησιν τῆς νεότητος. Ἡ νεάνις ὅμως αὕτη κατέχεται ὑπὸ βαρείας θλίψεως διὰ τὴν ἄσωτον ζωὴν τοῦ ἀδελφοῦ της, μὲ τὴν ὁποίαν οὕτως γίνεται ἡρως καθημερινῶν ἐπεισοδίων εἰς τὴν οἰκογενειάν τους, ἥτις ζῆ εἰς μίαν ἐπαρχιακὴν πόλιν. Τὴν νεάνίδα δὲν φαίνεται νὰ ἀπασχολῆ ὁ φόβος τῆς ἠθικῆς μειώσεως τῆς οἰκογενειακῆς ὑπολήψεως ἐκ τῆς ἀσώτου ζωῆς τοῦ ἀδελφοῦ της, ὅσον ἡ θλίψις δι' αὐτὸ τοῦτο τὸ κατάντημα τοῦ ἀδελφοῦ της, τὸν ὁποῖον ἀγαπᾷ τόσο ὥστε ὅταν εὐρίσκεται μεταξὺ τῶν οικείων της νὰ τὸν ἀναζητῆ ἀκόμη καὶ εἰς κέντρα, εἰς τὰ ὁποῖα αὕτη ὑπὸ ἄλλας συνθήκας οὐδέποτε θὰ εἰσῆρχετο, διὰ νὰ τὸν ὀδηγήσῃ εἰς τὴν οἰκογενειακὴν ἐστίαν. Καὶ ἐρωτᾶται τί θὰ εἶχεν ἡ ἰατρικὴ ἐπιστήμη ὡς ἀμικρῶς βιολογικὴ τοιαύτη νὰ

προσφέρει εἰς τὴν νεάνίδα αὐτήν, ἡ ὁποία πάσχει ἐξ αἰτίας ὄχι τοῦ κατωτέρου ἑαυτοῦ της, ἀλλὰ τοῦ νευρωτικοῦ ἀδελφοῦ της, ὁ ὁποῖος ἐν τῇ νευρωτικῇ του καταστάσει πράττει πᾶν ὅ,τι θὰ τὸν ἔφερεν εἰς ρῆξιν πρὸς τὸν πατέρα του, ἐὰν δὲν ἠδύνατο νὰ δώσῃ τὴν πληροφορίαν εἰς τὴν νεάν αὐτὴν ὅτι ἐκτὸς αὐτῆς ὑπάρχει καὶ κάποιος ἄλλος, ὁ ὁποῖος δὲν κἀμνεὶ τίποτε ἄλλο παρὰ διαρκῶς νὰ «πορευεῖται ἐπὶ τὸ ἀπολωλὸς ἕως οὗ εὕρῃ αὐτό; καὶ εὐρὸν ἐπιτίθῃσιν ἐπὶ τοὺς ὤμους αὐτοῦ χαίρων (Λουκ. ιε' 4-5). Ἐὰν ἡ ἰατρικὴ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν τῆς νέας εἰς τὸ ὅτι ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἔχει καὶ ἄλλην πλευρὰν καὶ μάλιστα οὐχὶ μικροτέρας σημασίας, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ ὁποῖος μᾶς τὴν ὑπέδειξε δὲν ἦτο κοινὸς ἄνθρωπος· «οὐδεὶς ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω εὐθετός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ» (Λουκ. θ' 62).

Ὡστε ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μόνον σῶμα ἀλλὰ καὶ ψυχὴ καὶ «δὲν ὑπάρχει ψυχικὸν γεγονός τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἐδράζεται ἐπὶ τοῦ σώματος». (Prof. Adalbert Kehler, Münster). Ἐξ ὅσων δὲ ἐξετέθησαν θὰ πρέπη νὰ ἀντελήφθῃμεν τὴν ἰδιάζουσαν δύναμιν τῆς ἐπιδράσεως τῆς ψυχῆς ἐπὶ τοῦ σώματος. (Μαρίνου Γερουλάνου: Ψυχικαὶ ἐπιδράσεις ὡς νοσογόνος παράγον, σελὶς 26 καὶ ἐξῆς, καὶ Ἡ ἰατρικὴ ἀπὸ πνευματικῆς ἐπισκοπήσεως σελ. 86 κ. ἐ.). Ἄλλ' ἄραγε μόνον ἡ ψυχὴ ἐπιδρά ἐπὶ τοῦ σώματος ἢ μήπως καὶ τὸ σῶμα ἐπὶ τῆς ψυχῆς, οὕτως ὥστε ἡ ἄρνησις τοῦ δευτέρου τούτου γεγονότος νὰ ἀποτελῇ νεάν αἴρεσιν εἰς τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην;

★

Ὅλοι γνωρίζομεν ἐκ πείρας ὅτι ὁ φόβος προκαλεῖ ταχυκαρδίαν, ἀλλὰ καὶ ἡ ταχυκαρδία προκαλεῖ φόβον. Αἱ δυσκολαὶ τῆς ζωῆς, ὅταν τὰ ἄτομα εἶναι κουρασμένα, φαίνονται ἀνυπέροβητοι, ὅσπερ ὅμως ἀπὸ ἓνα ξεκούρασμα, ἀπὸ ἓνα καλὸν ὕπνον παίρνουν τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν πράγματι ἔχουν. Γνωρίζομεν ἐπίσης ὅτι τὰ ὄξεια λοιμώδη νοσήματα ὡς πρώτην ἐκδήλωσιν ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν παιδιῶν ἔχουν τὴν διαστροφὴν τοῦ χαρακτῆρος. Τὰ παιδιά γίνονται νευρικά, δύσθυμα, ἄτακτα. Καὶ συχνὰ ἀκού-

ομεν γονεῖς νὰ λέγουν ὅτι φοβοῦνται τὰς νόσους τῶν παιδιῶν των ὄχι τόσον διὰ τὰς ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ των συνεπειὰς τῆς νόσου, ὅσον διὰ τὰς ψυχικὰς ἀντιδράσεις καὶ τὰς ἐπὶ τοῦ χαρακτήρος αὐτῶν ἐπιδράσεις.

Αἱ χρόνιαι παρασιτώσεις ὅπως αἱ ἀμοιβαδώσεις εἶναι γνωστὸν εἰς τοὺς ἰατροὺς ὅτι συνοδεύονται ὑπὸ νευροψυχικῶν ἀντιδράσεων. Ἡ ἀρτηριοσκληρώσις καθιστᾷ τὰ ἄτομα νευρικά καὶ εὐέξαπτα. Ἡ ἐγκεφαλικὴ ἐμβολὴ διαστρέφει συχνότατα τὸν χαρακτήρα.

Οἱ παρασυμπαθητικοὶ εἶναι γνωστοὶ ὡς δειλοί, μεμφίμοιροι, ἀπαισιόδοξοι. Οἱ συμπαθητικοτονικοὶ ἀντιθέτως εἶναι τολμηροί, εὐθυμοὶ καὶ αισιόδοξοι. Ἐπὶ τῆς ἐπιπέδου, ὁ ὁποῖος ἐσκεμμένως καὶ ἐν γνώσει τῶν συνεπειῶν, παρημέλει ὄρισμένας ἐπαγγελματικὰς του ἐνεργείας μέχρι τοιοῦτου σημείου ὥστε νὰ ἀφίγη νὰ διακυβεύονται ἔνιστα συμφέροντα τῆς ἐπιχειρήσεώς του διὰ τὴν εὐχαρίστησιν ἐκ τοῦ ἀγῶνος πρὸς ὑπερνίκησιν τῶν ἐμποδίων.

Δύο περιπτώσεις ψυχικῆς μεταβολῆς συνεπείᾳ σωματικῶν διαταραχῶν, ἐκ τῶν πολλῶν τοιούτων, τὰς ὁποίας πᾶς ἀσχολούμενος μὲ τὸ θέμα γνωρίζει, θὰ καταστήσουν αὐτὸ περισσότερο σαφές.

Ὁ κ. Μ. Α. βιομήχανος, πάσχει ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐκ σακχαρώδους διαβήτου. Ἀπὸ τινος χρόνου ὡς διηγοῦνται οἱ οἰκεῖοι του οὗτος κατέστη μέχρι τοιοῦτου σημείου λαίμαργος ὥστε νὰ ἐγείρεται μεταξὺ 4ης καὶ 5ης πρωϊνῆς νὰ παρασκευάζῃ μόνος του προχείρως φαγητὸν καὶ νὰ τρώγῃ. Ἐκ τῆς κλινικῆς ἐξετάσεως καὶ τῶν ἐργαστηριακῶν τοιούτων διαπιστοῦται ὅτι πρόκειται περὶ βαρῆς διαβήτου μετὰ διαβητικῆς ἀγγειοπαθείας, ὑποβαλλομένου εἰς θεραπείαν δι' ἰνσουλίνης. Ἐκ τοῦ ἀναμνηστικοῦ πληροφοροῦμεθα ὅτι ὁ πάσχων λόγῳ τῆς ἀγγειοπαθείας μετέβη εἰς γνωστὸν ἐπιστημονικὸν κέντρον τοῦ ἐξωτερικοῦ, ὅπου σὺν τοῖς ἄλλοις ὑπεβλήθη εἰς θεραπείαν καὶ δι' ἑνὸς νέου τότε εἶδους ἰνσουλίνης, τῆς Ν. Ρ. Η. Ἐκ κακοῦ ὅμως ὑπολογισμοῦ ἢ δόσις τῆς ἰνσουλίνης καθωρίσθη μεγαλειτέρα τῆς ἀπαιτουμένης καὶ συνεπείᾳ τούτου ὁ πάσχων μεταξὺ 4ης καὶ 5ης πρωϊνῆς ἐξεδήλου συμπτώματα ὑπογλυκαιμίας, ἐν τῶν ὁποίων εἶ-

ναι καὶ ἡ βουλιμία. Καὶ οὗτω ὁ λαίμαργος καὶ κοιλιόδουλος κατὰ τοὺς οἰκειοὺς του δὲν ἦτο τίποτε ἄλλο παρὰ εἰς διαβητικὸς, ὁ ὁποῖος τὴν 4ην πρωϊνὴν προσεβάλλετο ὑπὸ ὑπογλυκαιμίας. Ὅταν δὲ ἐμειώθη ἡ δόσις τῆς ἰνσουλίνης, ὁ πάσχων ἐκοιμάτο κανονικῶς καὶ ἠγείρετο μετὰ τῶν ἄλλων, χωρὶς νὰ δίδῃ τὸ δικαίωμα νὰ χαρακτηρίζεται ὡς κοιλιόδουλος.

Ἐτέρα περίπτωση: Ὁ 13ετής υἱὸς μιᾶς οἰκογενείας, νέος σεμνὸς καὶ ἐπιμελὴς εἰς τὰ μαθήματά του, ἤρχισεν ἀπὸ τινος χρόνου νὰ ἐμφανίζῃ ἐκδηλώσεις ἀνυπακοῆς εἰς τοὺς γονεῖς του, νὰ ἐρωτᾷ αὐτοὺς διὰ πράγματα ἀνόητα καὶ ἐν πολλοῖς ἀσεβῆ καὶ νὰ ἀμελῇ τὰ μαθήματά του. Ἐποφύρει ἐπίσης ἐκ συχνῶν κρίσεων κεφαλαλγίας, αἵτινες ἐσχάτως ἐπετάθησαν μέχρι σημείου, ὥστε νὰ προκαλέσουν σοβαρὰς ψυχικὰς ἀνωμαλίας καὶ νὰ ἐπιβάλουν τὴν προσφυγὴν του εἰς ἰατρὸν. Ἡ κλινικὴ ἐξέτασις τοῦ νέου οὐδὲν τὸ παθολογικὸν ἀπεκάλυψε. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν ὁμως συζήτησιν πρὸς διερεύνησιν τοῦ ψυχικοῦ κόσμου τοῦ νέου, οὗτος ἀνέφερεν ὅτι ἀπὸ ἀρκετῶν μηνῶν δὲν διακρίνει τὰ ἀντικείμενα ἀπὸ ἀποστάσεως ἐνκρινῶς καὶ εἰδικῶς δὲν δύναται νὰ διακρίνῃ τί γράφουν οἱ καθηγηταὶ του ἐπὶ τοῦ μελανοπίνακος. Ὁ νέος παρεπέμφθη εἰς ὀφθαλμιάτρον, ὑπὸ τοῦ ὁποίου διεγνώσθη νόσος τῆς προσαρμογῆς τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἔλαβεν ὀμματοῦάλια. Ὁ νέος ἐγένετο καὶ πάλιν ἐπιμελὴς εἰς τὸ μαθήματά του, παρελθουσῶν συνάμα καὶ τῶν ψυχικῶν ἐκδηλώσεων τῆς νόσου.

Ὅστε ἐν τῇ καθ' ἡμέραν ἰατρικῇ πράξει διεπιστώθη ὅτι ὄχι μόνον τὸ πνεῦμα ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα ἐπὶ τοῦ πνεύματος.

Ἄλλ' ἄραγε ἡ διαπίστωσις αὕτη τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης εἶναι σύμφωνος μὲ τὴν χριστιανικὴν κοσμοθεωρίαν; Ἡ ἀπάντησις περιέχεται εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς σκηνῆς εἰς τὴν Γεθσημανὴ κατὰ τὴν νύκτα τῆς προδοσίας τοῦ Κυρίου, ὅταν οἱ μαθηταὶ λόγῳ σωματικοῦ καμάτου ἐξ ὅσων εἶδον καὶ ἤκουσαν τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ συνεπείᾳ τῶν ὁπίων οἱ ὀφθαλμοὶ των ἦσαν βεβαρημένοι, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀνταποκριθῶν εἰς τὴν πρόσκλησίν του κεινέτατε

ὦδε καὶ γρηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ» (Ματθαῖον στ' 38-43). Ἦτοι τὴν προθυμίαν τοῦ πνεύματος ἀνέστειλεν ἡ ἀδυναμία τοῦ σώματος, κατὰ τοὺς λόγους αὐτοῦ τοῦτου τοῦ Κυρίου εἰπόντος «τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον ἢ δὲ σὰρξ ἀσθενής».

Τὴν σημασίαν δὲ τοῦ σώματος διὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου δὲν παραλείπει συνεχῶς νὰ τονίξῃ ἡ Γραφή. Οὕτω ὁ Παῦλος εἰς τὴν Α' Κορ. στ' 19-20 ἐπιστολὴν του γράφει· «Ἡ οὐκ οἴδατε ὅτι τὸ σῶμα ἡμῶν ναὸς τοῦ ἐν ἡμῖν Ἁγίου Πνεύματος ἐστίν...; δοξάσατε δὴ τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν, ἅτινά ἐστι τοῦ Θεοῦ».

Ὅστε τὸ σῶμα κατὰ τὴν χριστιανικὴν ἄποψιν εἶναι ναὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἰδιοκτησία αὐτοῦ τοῦτου τοῦ Θεοῦ, ἄξιον ὡς ἐκ τούτου πάσης ἐπιμελείας καὶ φροντίδος, μὲ πρόδηλον τὴν εὐθύνην διὰ τὴν ἀμέλειαν ἢ τὴν ἐκ τῆς ἀσυνέτου χρήσεως τούτου φθορᾶν.

Καὶ γενικῶς ἡ Καινὴ Διαθήκη οὐδεμίαν παρεξήγησιν ἐπιτρέπει περὶ τῆς σημασίας, τὴν ὁποίαν ἀποδίδει εἰς τὸ σῶμα, τὸν ἁγιασμόν τοῦ ὁποίου ἐπίσης συνιστᾷ παραλλήλως πρὸς τὸν τῆς ψυχῆς. «Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς ἀδελφοί, παραστήσαι τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, τῷ Θεῷ εὐάρεστον...» (Ρωμ. ιβ' 1).

Τὴν τοιαύτην περὶ τοῦ σώματος ἀντίληψιν τῆς χριστιανικῆς κοσμοθεωρίας πρέπει νὰ διαστείλωμεν ἀπὸ τὰς περιπτώσεις νοθείας τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, ὅπως αὗται κατὰ τὸ παρελθὸν ἐνεφανίσθησαν μὲ βλάβην τῆς ὑγείας τοῦ σώματος πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐπιδιώξεως τῆς ἁγιότητος καὶ μὲ κατατυράννησιν τοῦ σώματος διότι τοῦτο ἐθεωρήθη ὡς ἐμπόδιον εἰς τὴν ἀγγελιοποίησιν! Οὐτε ἀνταποκρίνεται εἰς τὸ πνεῦμα τῆς χριστιανικῆς Κοσμοθεωρίας τὸ ὅτι εἰς τοὺς βίους ἁγίων ἀληθῶς ἀνδρῶν ἀπεισιπᾶτο ἡ ὅλη ζωὴ καὶ δρᾶσις των καὶ ἐξήρητο κυρίως τὸ στοιχεῖον τῆς παραμελήσεως καὶ ἀσθενείας τοῦ σώματος. Οὐδὲ τὸ ὅτι καὶ εἰς τὴν τέχνην κατεβλήθη προσπάθεια ὥστε τὸ πρῶτον στοιχεῖον τὸ ὅποιον νὰ ἐμπίπτῃ εἰς τὴν ἀντίληψιν νὰ εἶναι ὁ τονισμὸς τοῦ παράγοντος τῆς ἀσθενείας τοῦ σώματος δηλ. ὁ μὴ φυσικὸς τρόπος ζωῆς. Διότι

καὶ τότε ἀκόμη δὲν ὑπῆρξαν ὀλίγοι αἱ περιπτώσεις ἀναγνωρίσεως ὡς ἐσφαλμένης τῆς ἐχθρικῆς στάσεως πρὸς τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον ἀπὸ «ἀδελφὸς ὑποζύγιον» (Bruder Esel) ὡς ἀπεκαλεῖτο, ἀνεγνωρίζετο ὡς «ἀδελφὸς σῶμα» (Bruder Leib) (Ἁγ. Φραγκίσκος).

Ἄλλὰ τὰ ἀνωτέρω «ἀνήκουν πλέον εἰς τὰς ὑπερβολάς, τὰς ὁποίας παρωχημένοι αἰῶνες εἰς ἓνα εὐγενῆ πάντως ἀγῶνα ἔκαμαν. Σήμερον ἔχομεν καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως χαραγμένην τὴν ὀρθὴν χριστιανικὴν ὁδόν». Δὲν πρέπει δὲ ἐπὶ πλέον νὰ λησμονῶμεν ὅτι οἱ ἄνθρωποι τῶν περασμένων ἐποχῶν καὶ ὅταν ἀκόμη ἐνεδύοντο σάκους καὶ τρίχινα ἐνδύματα καὶ ὑπεβάλλοντο εἰς παντοειδεῖς στερεώσεις καὶ ἀσκήσεις διετήρουν εἰς τὸ ἀκέραιον ὅλην τὴν ἐνεργητικότητά των καὶ τὴν κοινωνικὴν δρᾶσιν των, πρᾶγμα ἀκατανόητον διὰ τὴν ἐποχὴν μας, ἡ γενεὰ τῆς ὁποίας παρουσιάζει μίαν πολὺ μικρὰν ἀντοχὴν εἰς τὰς ταλαιπωρίας.

Ὅστε καὶ ἀπὸ ἰατρικῆς ἀπόψεως, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς χριστιανικῆς κοσμοθεωρίας ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖ μίαν ψυχροσωματικὴν ἐνότητα καὶ δὴ ἐνότητα τοιαύτην, ὥστε ἡ διάσπασις αὐτῆς, ἥτοι ὁ θάνατος, ἀπὸ ἰατρικῆς μὲν ἀπόψεως νὰ εἶναι καταστρεπτικὸν φαινόμενον, ἀπὸ πνευματικῆς δὲ τιμωρία· «ἢ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ (δηλ. τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν) θανάτῳ ἀποθανεῖσθε». (Γεν. 6' 17). Ὁ δὲ ὑμνογράφος ἐξετάζων κάπου ἀπὸ στενῆς σκοπιᾶς τὸ μυστήριον τοῦ θανάτου χαρακτηρίζει αὐτὸ ὡς γεγονός καθ' αὐτὸ φοβερώτατον, ὡς ἐρχόμενον νὰ διασπάσῃ βιαίως τὴν ψυχροσωματικὴν ἐνότητα, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ μίαν ἁρμονίαν καὶ ἀκόμη περισσότερον μίαν συμφυῖαν. «Ὅντως φοβερώτατον τὸ τοῦ θανάτου μυστήριον, ὡς βιαίως χωρίζεται ἡ ψυχὴ ἐκ τοῦ σώματος, ἐκ τῆς ἁρμονίας καὶ τῆς συμφυῖας, ὁ φυσικώτατος δεσμός...»

Ἐκτὸς ὅμως τοῦ θανάτου μὲ τὴν ὀριστικὴν καὶ ὀλοκληρωτικὴν διάσπασιν, ἡ ψυχροσωματικὴ ἐνότης διαταράσσεται καὶ ἐπὶ τῶν νόσων ἄλλοτε τοῦ ἐνὸς καὶ ἄλλοτε τοῦ ἐτέρου τῶν ἐταίρων ψυχῆ-σῶμα. Ἡ τοιαύτη διατάραξις τῆς ἐνότητος ταύτης μᾶς ἐπιτρέπει καὶ ἀπὸ καθ' αὐτὸ βιολογικῆς ἀπό-

ΕΡΓΑΣΙΑ, ΜΙΜΗΣΙΣ ΘΕΟΥ

Τὸ θέμα τῆς ἐργασίας δὲν ἔχει μελετηθῆ μόνον ἀπὸ συγχρόνους μας μελετητάς. Οἱ βαθυστόχαστοι φιλόσοφοι τοῦ Βυζαντίου περιέλαβον καὶ τὸ θέμα αὐτὸ μέσα εἰς τὸν κύκλον τῶν διαφερόντων των. Ὁ Γάλλος Θεολόγος Μ. D. Chenu⁽¹⁾, ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ νὰ κάμῃ μίαν συγχρονισμένην χριστιανικὴν θεώρησιν τῆς ἐργασίας, ὡπως εἶδομεν εἰς προηγούμενον ἄρθρον⁽²⁾, κατακλείει τὴν μελέτην του μὲ ἓνα κείμενον τοῦ *Μαξίμου τοῦ ὁμολογητοῦ* (1668). Ἡ περὶ κόσμου θεωρία τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοῦ Φιλοσόφου, λέγει, εἶναι ὁ ὄριμος καρπὸς σκέψεως ἑλληνικῆς καὶ φιλοσοφικῆς, θεολογικῆς καὶ μυστικῆς. Ἀντιθέτως πρὸς τοὺς Λατίνους Πατέρας, συνεχίζει ὁ Γάλλος Θεολόγος, οἱ ὁποῖοι μὲ ἐκπρόσωπον τὸν Αὐγουστίνον προσεκολλήθησαν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἀδιαφοροῦντες διὰ τὰς ἐξωτερικὰς του σχέσεις, οἱ Ἕλληνες ἔδωσαν μεγάλην προσοχὴν εἰς τὴν σχέσιν τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὴν περιβάλλουσαν φύσιν. Ἐχαρακτήρισαν τὸν ἀνθρώπον ὡς «μικρόκοσμον», διότι συγκεντρώνει καὶ ἀνακεφαλαιώνει ἐν ἑαυτῷ τὰ στοιχεῖα καὶ τὰς ἀξίας τοῦ κόσμου ὄχι μόνον στατικῶς, καθ' ὅσον εἶναι τὸ ἀνώτερον δημιούργημα, ἀλλὰ καὶ δυναμικῶς, χάρις εἰς μίαν ζωντανὴν κοινωνίαν καὶ μέσα εἰς μίαν ἱεραρχικὴν ἄνοδον πρὸς τὴν ὑπεράτατην Ἐνότητα. Αὐτὴ ἡ οἰκονομία τῶν φυσικῶν πραγμάτων θεωρεῖται ὡς ἡ πραγματοποιήσις ἐνὸς σχεδίου τοῦ Θεοῦ καὶ λαμβάνει θρησκευτικὸν νόημα.

Ὁ ἀνθρώπος, κατὰ τὸν Μάξιμον, μετέχων τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ σύμπαντος, ὡς μικρόκοσμος, συντελεῖ εἰς τὴν ἐνοποίησιν τοῦ κόσμου. Κατὰ τὸ πρό-

τυπον καὶ «καθ' ὁμοίωσιν» τοῦ Θεοῦ δημιουργοῦ εἶναι ἐκ φύσεως «κατασκευαστὴς» τοῦ κόσμου. Ἐνώνει τὸν κόσμον διὰ τῆς ἐργασίας του καὶ συγχρόνως τὸν ἀνεβάζει πρὸς τὴν Ἐνότητα. Ἡ συνάντησις αὐτῆ ἀνθρώπου καὶ φύσεως, φυσικῆ καὶ μεταφυσικῆ, ἠθικῆ καὶ θρησκευτικῆ, καθιστᾷ τὸν ἀνθρώπον ἔμφυχον «ἐργαστήριον». Ὁ ἀνθρώπος εἶναι τὸ «συνεκτικώτατον τῶν ὄλων ἐργαστήριον». Ἐνώνει δημιουργικῶς τὸν κόσμον τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὕλης. Διὰ τῆς ἐργασίας του, τῆς πράξεως αὐτῆς τοῦ ἐνσαρκωμένου πνεύματος, ἐνοποιοῖ ἐναρμονίως τὰ «διεστηκότα» καὶ τὰ ὑψώνει συγχρόνως πρὸς τὴν ἀπόλυτον Ἐνότητα. Πραγματοποιεῖ μέσα του τὸν θεῖον σκοπὸν τῆς ἐνοποιήσεως τῶν πάντων, ὕλικῶν καὶ πνευματικῶν, «δι' αὐτοῦ φυσικῶς μεσιτεύων». Τοιοῦτοτρόπως τὸ ζωντανὸν αὐτὸ ἐργαστήριον ποῦ λέγεται ἀνθρώπος κατακτᾷ καὶ μεταμορφώνει τὴν φύσιν διὰ μιᾶς θαυμαστῆς ἐνοποιήσεως καὶ τελειοποιήσεως (τέχνα, ἐπιστήμαι, πολιτισμός). Ἡ μεγαλειώδης αὐτὴ θεώρησις τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἐργασίας του, θεολογικῆ καὶ συγχρόνως ρεαλιστικῆ, βαθειὰ ἑλληνικῆ καὶ χριστιανικῆ, ἀνοίγει τὸν δρόμον διὰ πολλὰς γονίμους σκέψεις εἰς τὸν σύγχρονον ἀνθρώπον⁽³⁾.

★

(3) Ἴδου ἡ σχετικὴ περιζωπὴ τοῦ Μαξίμου: «...Ὁ ἐπὶ πάνιν, ὡσπερ τι τῶν ὄλων συνεκτικώτατον ἐργαστήριον καὶ πᾶσι τοῖς κατὰ πάσαν διαίρεσιν ἄκροις δι' αὐτοῦ φυσικῶς μεσιτεύων ἀγαθοπρεπῶς κατὰ γένεσιν τοῖς οὖσιν ἐπεισυχθεὶς ἀνθρώπος διαρείται εἰς ἄρσεν καὶ θῆλη, πᾶσαν ἔχων δηλαδὴ φυσικῶς ταῖς τῶν ἄκρων πάντων μεσότησι διὰ τῆς πρὸς τὰ ἄκρα πάντα τῶν ἰδίων μερῶν σχετικῆς ἰδιότητος τὴν πρὸς ἑνωσιν δύναμιν δι' ἧς ὁ κατὰ τὴν αἰτίαν τῆς τῶν διηρημένων γενέσεως συμπληρούμενος τρόπος ἔμελλε τοῦ θεοῦ σκοποῦ τὸ μέγα μυστήριον ἐκδηλῶν δι' ἑαυτοῦ καταστήσαι τὴν πρὸς ἄλληλα τῶν ἐν τοῖς οὖσιν ἄκρων ἐναρμονίως

(1) Pour une théologie du travail, Paris 1955.

(2) Ἐργασία καὶ ἀνθρωπισμός, «Ἀστίνες» Ἰουνίου 1957.

Ὁ Μάξιμος Ὁμολογητὴς δὲν εἶναι ὁ μόνος ἐκ τῶν Ἑλλήνων Πατέρων ποῦ ἠσχολήθη μὲ τὸ μεγάλο θέμα τῆς ἐργασίας. Δύο αἰῶνας πρὶν, οἱ κορυφαῖοι διδάσκαλοι τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ μεγάλοι Πατέρες ἠσχολήθησαν διεξοδικῶς μὲ τὸ φλέγον πρόβλημα⁽⁴⁾. Οἱ μὲν δύο Γρηγόριοι θεωρητικώτερον, ὁ δὲ Βασίλειος καὶ ὁ Χρυσόστομος πρακτικώτερον. Οἱ δύο τελευταῖοι ἰδιαίτερος ἐτόνισαν τὴν ἱερότητα καὶ τὴν ὠφελιμότητα τῆς ἐργασίας.

Ἄς ἀκούσωμεν πρῶτον τὸν **Βασίλειον**. Ἄν καὶ ἐχαρακτηρίσθῃ «οὐρανοφάντωρ» διὰ τὰ ἕψη εἰς τὰ ὁποῖα ἀνέρχεται ἢ θεολογικὴ του σκέψις, δὲν παύει νὰ εἶναι προσγειωμένος. Τὸ θέμα τῆς ἐργασίας τὸ στηρίζει εἰς τὰς τρεῖς ἀγιογραφικὰς ρήσεις: «Ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου σου φαγῆ τὸν ἄρτον σου» (Γεν. γ' 19). «Ἄξιός ἐστιν ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ» (Μαθθ. ι' 10). «...Κοπιᾶτω ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθὸν ταῖς χερσίν, ἵνα ἔχῃ μεταδιδόναι τῷ χρεῖαν ἔχοντι» (Ἐφεσ. δ' 28).

Εἰς τὸ βιβλικὸν αὐτὸ τρίπτυχον στηρίζει ὁ Βασίλειος τὰς τρεῖς βασικὰς ἀρχάς: τῆς ἀναγκαιότητος τῆς ἐργασίας, τῆς ἀμοιβῆς τῆς, τοῦ ἀλτρουιστικοῦ της σκοποῦ. Ἄξια ἰδιαίτερας προσοχῆς διὰ τὴν προοδευτικότητά της εἶναι ἡ τρίτη ἀρχή. Ἡ

ζωὴ τῆς ἐργασίας δὲν εἶναι μόνον ὠφέλιμος διότι παιδαγωγεῖ τὸ σῶμα μας, παρατηρεῖ ὁ ἱεράρχης τῆς Καισαρείας. Εἶναι ἀκόμη ὠφέλιμος, διότι οὕτω ἀσχοῦμεν τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον, πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς ἀδελφούς μας. Αὐτὸ εἶναι τὸ παράδειγμα ποῦ μᾶς ἔδωσεν ὁ Ἀπόστολος, ὅταν λέγῃ: «Πάντα ὑπέδειξα ὑμῖν ὅτι οὕτω κοπιώντας δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων» (Πράξ. κ' 35)⁽⁵⁾. Ἔτσι ὁ Βασίλειος ξεκινᾷ ἀπὸ τὸν νόμον τῆς ἀναγκαιότητος τῆς ἐργασίας καὶ φθάνει εἰς τὸ βαθύτερον καὶ εὐρύτερον περιεχόμενον της: εἰς μίαν κατ' ἐξοχὴν κοινωνικὴν ἀντίληψιν. Ἀπὸ τὸν ἰδρωτὰ τῆς ἐργασίας εἰς τὴν ἐργασίαν-εὐλογίαν. Τόση εἶναι ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τὴν Παλαιὰν εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον τόσον συχνὰ λησιμνεῖται.

Ἄλλὰ καὶ συγκεκριμένως καθοδηγητικὰς ἀρχὰς διατυπώνει ὁ Μ. Βασίλειος, αἱ ὁποῖαι φανερώνουν πόσον ἔχει αἰσθανθῆ καὶ ἀγαπήσει τὸ ὅλον θέμα. Αἱ ἀρχαὶ αὐταὶ εὐρίσκονται εἰς τὴν περίφημον ἀσκητικὴν του νομοθεσίαν, ἡ ὁποία ἀπετέλεσε τὸν καταστατικὸν χάρτην τοῦ ὀρθοδόξου μοναχισμοῦ. Ξεχωρίζομεν ἐδῶ τρεῖς τοιαύτας ἀρχὰς. Ἡ πρώτη ἔχει σχέσιν μὲ τὸν ἐπαγγελματικὸν προσανατολισμόν: «Δεῖ μετὰ πολλῆς περισκέψεως δοκιμάζεσθαι πρὸς τί ἕκαστος ἐπιτηδεῖως ἔχει, καὶ οὕτως ἐγχειρίζεσθαι ὅτιοῦν ἔργον»⁽⁶⁾. Δεύτερον συνιστᾷ νὰ μὴ ἀλλάζωμεν ἄνευ ἀνάγκης ἔργον: «οὐδὲ γὰρ ἡ φύσις ἡμῶν πολλὰ ἁμῶν κατορθοῦν ἐπιτηδεύματα δύναται καὶ τὸ μίαν φιλοπόνως ἐκτελεῖν τοῦ πολλῶν ἀτελῶς ἐφάρπτεσθαι χρησιμώτερον»⁽⁷⁾. Τρίτον τονίζει πῶς ἡ ἐργασία ἐξευγενίζεται, ὅταν φροντίζωμεν νὰ τὴν ἐκτελῶμεν ὑπὸ τὸ ὄμμα τοῦ Θεοῦ: «ὡς Θεοῦ ἐφορῶντος, ἐν σπουδῇ ἀόκνῳ καὶ ἐπιμελείᾳ προσεχεστέρον»⁽⁸⁾.

Καὶ τὰ «εὐτελέστερα τῶν ἔργων» πρόπει μετὰ πολλῆς σπουδῆς καὶ προθυμίας νὰ τὰ ἀναλαμβάνωμεν, διότι «πᾶν ὃ διὰ τὸν Θεὸν γίνεται, οὐκ ἔστι μικρόν, ἀλλὰ μέγα

ἀπὸ τῶν προσεχῶν ἐπὶ τὰ πόρω, καὶ τῶν ἡτόνων ἐπὶ τὰ κρεῖττονα καθεξῆς ἀνατατικῶς προοῦσαν, εἰς Θεὸν ἀποπερατώσας ἔνωσιν. Τοῦτου δὴ χάριν ἔσχατος ἐπεισάγεται τοῖς οὖσιν ὁ ἀνθρώπος, οἷονεὶ σύνδεσμός τις φυσικός τοῖς καθόλου διὰ τῶν οἰκείων μερῶν μεσιτεῶν ἄκροισ, καὶ εἰς ἐν ἄγων ἐν ἑαυτῷ τὰ πολλὰ κατὰ τὴν φύσιν ἀλλήλων διεστηχότα τῷ διαστήματι, ἵνα τῆς πρὸς Θεόν, ὡς αἴτιον, τὰ πάντα συναγοῦσης ἐνώσεως ἐκ τῆς ἰδίας πρότερον ἀρξάμενος διαίρεσεως, καθεξῆς διὰ τῶν μέσων εἰρμῶ καὶ τάξει προβαίνων εἰς τὸν Θεὸν λάβῃ τὸ πέρας τῆς διὰ πάντων κατὰ τὴν ἔνωσιν γινομένης ὑψηλῆς ἀναβάσεως, ἐν ᾧ οὐκ ἔστι διαίρεσις» (Ἑλλ. Πατρολογία Μίγνε, τ. 91, σ. 1305).

(4) Π. Μπρατσιώτου: Οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι καὶ τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα, ἔκδοσ. β' 1939. Στ. Νικολαΐδου: Ὁ Κοινωνισμὸς τῶν Πατέρων ἐν τῷ «Κοιν. Πρόβλημα καὶ ὁ Χριστιανισμὸς», 1951. Δημ. Στεφανίδου: Ὁ Κοινωνισμὸς τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, αὐτόθι. Χρ. Ἀγαλλοπούλου: Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι καὶ ἡ κοινων. πολιτικῆ, 1955.

(5) Ὅροι κατὰ πλάτος, 37, 1: Π, 381, Ε.

(6) Ὅροι κατ' ἐπιτομήν 149: Π 465, D.

(7) Ὅροι κατὰ πλάτος 41, 2: Π 387, D.

(8) Ἐνθ' ἄνωτ.

καὶ πνευματικὸν καὶ τῶν οὐρανῶν ἄξιον, καὶ τοὺς ἐκεῖθεν ἔλκον μισθοὺς». Καὶ προσθέτει ὁ σοφὸς πατήρ: Ἄν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐργασθῆς ἕνα ἐκ τῶν εὐτελεστέρων ἔργων, πρέπει νὰ γνωρίζῃς ὅτι καὶ ὁ Σωτὴρ διηκόνησε τοὺς μαθητὰς καὶ δὲν ἀπηξίωσε νὰ κάμῃ καὶ εὐτελεῖ ἔργα. Καὶ καταλήγει εἰς τὸ ἐξῆς βαθυστόχαστον συμπέρασμα: «Μέγα ἀνθρώπων, Θεοῦ γενέσθαι μιμητὴν, διὰ τῶν ταπεινῶν τούτων εἰς τὸ ὕψος τῆς μιμήσεως ἐκείνης ἀναγομένῳ»⁽⁹⁾.

★

Πλεῖστα ὅσα καὶ σπουδαῖα λέγει περὶ ἐργασίας καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Δὲν ἀφίνει ἐνκαιρίαν πὺρ νὰ μὴ ὁμιλήσῃ διὰ τὸ ἀγαπημένον του θέμα. Ἄλλοτε ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Παύλου, ἄλλοτε ἐξ ἀφορμῆς τῶν ὀκνηρῶν καὶ σπατάλων πλουσίων, ἔχει γράφει ὑπερόχους σελίδας. Ἡ κεντρικὴ του ἰδέα εἶναι ὅτι ἡ ἐργασία δὲν εἶναι ὄνειδος, ἀλλὰ τιμὴ καὶ εὐλογία καὶ ὠφέλεια. «Ἡ τῆς ἐργασίας ἀσχολία πάσης ἀπάγει πονηρίας τῶν τῶν ἐργαζομένων διάνοιαν». «Ὅπερ ἐστὶν ὁ χαλινὸς τῷ ἵπῳ, τούτο τὸ ἔργον τῇ φύσει τῇ ἡμετέρῳ». «Διὰ τὸ χρήσιμον ἡμῖν καὶ λυσιτελέσ—ὁ Θεός—τόν πόνον εἰσήγαγε». Καὶ φαίνεται μὲν ὡσάν τιμωρία τὸ «ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου σου φαγῆ τὸν ἄρτον σου»· «τὸ δὲ ἀληθές, νοθεσία τίς ἐστὶ καὶ σωφρονισμὸς, καὶ τῶν τραυμάτων τῶν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας γενομένων φάρμακον»⁽¹⁰⁾.

Ὅχι μόνον δὲν εἶναι ἄξιος καταφρονήσεως ὁ ἐργαζόμενος χειρωνακτικῶς, ἀλλ' εἶναι καὶ μακαριστός, κατὰ τὸν Χρυσόστομον, διότι ἀπολαμβάνει πολλὰς πνευματικὰς ὠφελείας. «Τὸ γὰρ διαπαντὸς ἐργαζόμενον τρέφεσθαι, φιλοσοφίας εἰδὸς ἐστὶ. Τούτων αἱ ψυχὰ καθαρότεραι, τούτων αἱ δianoia εὐτονώτερα... Μὴ τοίνυν κατα-

φρονῶμεν τῶν ἀπὸ τῶν χειρῶν τρεφομένων, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον αὐτοὺς μακαρίζομεν διὰ τοῦτο»⁽¹¹⁾.

Θὰ ἐχρηιάζοντο πολλὰι σελίδες διὰ νὰ σταχυολογήσῃ κανεὶς τὰ ὅσα σοφὰ ἔχει κηρύξει ὁ χρυσοῦς ρήτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως περὶ τῆς ἀξίας καὶ τῆς πολλῆς ὠφελιμότητος τῆς ἐργασίας, καθὼς καὶ περὶ τῆς παιδαγωγικῆς τῆς σπουδαιότητος.

★

Τὸ ἄξιον ἰδιαίτερας προσοχῆς εἶναι ὅτι ὄχι μόνον οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ οἱ μεγάλοι ἀσκηταὶ καὶ θεμελιωταὶ τοῦ μοναχισμοῦ εἶχον πολὺ «συγχρονισμένους» ἀπόψεις περὶ ἐργασίας. Ὅπως ἀποδεικνύει ἐπὶ τῇ βάσει πολλῶν δεδομένων ὁ καθηγητὴς Ἄ. Φυτράκης⁽¹²⁾, δι' αὐτοὺς «ἡ ἐργασία ἀποτελεῖ ἕνιστον κοινωνικὸν καθήκον παντὸς ἀνθρώπου, δικαίως δὲ ὁ παραμελῶν τὸ καθήκον τοῦτο πολίτης ἐπισύρει τὴν κοινωνικὴν κατάκρισιν ὡς ἀδικῶν, διότι, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ὡς πικρῶν τρέφεται εἰς βάρος τῶν μόχθων τῶν ἄλλων, ἀποστερεῖ καὶ τὴν κοινωνικὴν ὀλότητα τῆς ἀτομικῆς αὐτοῦ προσφορᾶς». Καὶ προσθέτει ὁ ἴδιος καθηγητὴς: «Θὰ ἐκπλαγοῦν ἀναμφιβόλως πολλοὶ ἐκ τῶν ἀναγνωστῶν, πληροφοροῦμενοι, ὅτι αἱ τὸσον σύγχρονοι ἰδέαι αὗται προέρχονται ἐκ τῶν μοναχῶν καὶ ὅτι τὰ μοναστήρια ὑπῆρξαν τὰ σχολεῖα, διὰ τῶν ὁποίων ὁ κόσμος ἐδιδάχθη νὰ ἐργάζεται». Θὰ ἠύχето δὲ κανεὶς καὶ σήμερον νὰ ξαναγίνον κέντρα ποικίλης ἐργασίας.

Συγκεκριμένως ὁ πατήρ τοῦ μοναχισμοῦ Μέγας Ἀντώνιος «ἐγεώργει» μικρὸν κῆπον, ἐκ τοῦ ὁποῦ «εἶχε τὸν ἄρτον του». Ὁ θεμελιωτὴς τοῦ κοινοβιακοῦ συστήματος Παχώμιος ἠρνεῖτο νὰ φάγῃ ἐκ τοῦ κόπου τῶν ἀδελφῶν του, καὶ ὅταν ἦτο ἀσθενής. Ὁ δὲ συστηματικὸς νομοθέτης τοῦ μοναχισμοῦ, ὁ προαναφερθεὶς Μέγας Βασίλειος, ὁ ὁποῖος ἐγκατέστησε ἐργαστήρια εἰς τὰς μονὰς, ἐτόνιζεν ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λό-

(11) Ὁμιλία 5η εἰς τὴν Α' Κορινθ. Μ. 61, 47.

(12) Οἱ μοναχοὶ ὡς κοινωνικοὶ διδάσκαλοι καὶ ἐργάται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, Ἀθήναι 1950.

(9) Ἀσκητικὰ διατάξεις κγ'. Βλ. καὶ Stanislas Giet, Les idées et l' action sociales de St. Basile, Paris 1941, σ. 143 ἐξ. David Amand: L' ascèse monastique de St. Basile. Editions de Maredsous, 1948, σ. 99. Δ. Μωραΐτου: Ἔργασια καὶ ἐπάγγελμα κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον, 1948. Π. Χρήστου: Ἡ κοινωνιολογία τοῦ Μ. Βασιλείου, Ἀθήναι 1951.

(10) Ὁμιλία πρώτη εἰς Πρίσκιλλαν καὶ Ἀκύλαν.

γῶ ἐπιτρέπεται νὰ θεωρῆται ὁ μοναχικὸς βίος «πρόφρασις ἀργίας, οὐδὲ ἀποφυγὴ πόνου».

Ἡ ἐργασία εἶχε διὰ τοὺς μοναχοὺς κήθικὴν ἀξίαν καὶ καθίστατο ἀναγκαία διὰ τὴν ἐπιδιωκομένην ὑπ' αὐτῶν κατὰ Χριστὸν τελειότητα, ἐφ' ὅσον ἀποτελεῖ θεϊαν ἐντολήν, τὴν ὁποίαν καὶ οὗτοι ὑποχρεοῦνται νὰ ἐκπληρώσωσι». Ἀκόμη περισσότερον ἐξηγενίζεται ἡ ἐργασία, ὅταν δὲν σκοπῇ μόνον τὴν μὴ ἐπιβάρυνσιν τοῦ πλησίον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνακομφίαν αὐτοῦ διὰ θεϊκῆς ἐνισχύσεως, ὅπως εἶδομεν εἰς τὰ ἀσκητικά του Μ. Βασιλείου. Τότε «παύει νὰ εἶναι ἀτομικὴ ὑπόθεσις τοῦ ἐργαζομένου καὶ μετατρέπεται εἰς λειτουργημα κοινωνικόν, σκοπὸν ἔχον τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἀδελφοῦ, τοῦ συνόλου. Ὁ ὑπὲρ τοῦ πλησίον οὗτος μόχθος θεωρεῖται ὑπηρεσία πρὸς αὐτὸν τὸν Κύριον, συντελεστικὴ δὲ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ μοχθοῦντος προῶξις»⁽¹³⁾.

Γενικῶς, εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς καὶ εἰς ὅλας τὰς περιοχάς, ἀπὸ τοῦ Μ. Ἀντωνίου μέχρι Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, ἡ ἐργασία ἐθεωρεῖτο ἀπὸ χριστιανικῆς πλευρᾶς ὡς προσευχὴ καὶ ὁμοίωσις πρὸς τὸν Θεόν, ἐφ' ὅσον «ὁ Πατὴρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται» (Ἰω. ε' 17). Ὅσακις δὲ παρετηρήθησαν παρεκκλίσεις ἀπὸ τὸν κανόνα αὐτόν, αὐτὰ κατεπολεμήθησαν ἀπὸ κορυφαίους Πατέρας, ὅπως ἀπὸ τὸν Αὐγουστίνον εἰς τὸ ἔργον του De opere monachorum.

Τὸ συμπέρασμα τοῦ καθηγητοῦ Φυτράκη, εἰς τὸ ὁποῖον καταλήγουν καὶ διαπρεπεῖς ξένοι ἐρευνηταί (Uhlhorn, Holzappel, Dörries), εἶναι τὸ ἀκόλουθον: «Αἱ ἀναπτυχθεῖσαι ἀνωτέρω ἰδέαι μετέβαλον τὰς μοναχικὰς κοινότητας, διὰ πρώτην φορὰν ἐν τῇ ἰστορίᾳ, εἰς κέντρα ἐλευθέρως ἐργασίας, εἰς κυψέλας συνεργαζομένων μελῶν, σκοποῦντων οὐχὶ τὸν πλουτισμὸν ἐκάστου ἐξ αὐτῶν ἢ τὴν ἐξασφάλισιν ἀνεπιωτέρας ζωῆς, ἀλλὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ πλησίον. Ὁ ἐπὶ τῆς θείας ἐντολῆς βασιθεῖς συνδυασμὸς οὗτος ἐργασίας καὶ εὐποιίας κέκρηται μεγίστην σημασίαν, διότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἀνεβίβασε τὴν περιφρονου-

μένην ὑπὸ τοῦ ἀρχαίου κόσμου ἐργασίαν εἰς κοινωνικὸν λειτουργημα, ἐδημιούργησε προσέτι τὴν δυνατότητα ἐξευρέσεως τῶν ὑλικῶν μέσων διὰ τὴν ὑπὸ τῶν μονῶν ἀνάπτυξιν ἀξιολόγου φιλανθρωπικῆς δρασεως»⁽¹⁴⁾.

★

Πράγματι, τὸ γεγονός ἔχει μεγίστην σημασίαν. Ἡ ἐργασία, καὶ διὴ ἡ χειρωνακτικὴ, τὴν ὁποίαν περιεφρόνουν οἱ ἐλεύθεροι Ἀθηναῖοι πολῖται, τόσον ἐξηγιασθὴ ἀπὸ τὸν Χριστιανισμόν, ὥστε νὰ θεωρῆται «φιλοσοφίας εἶδος» καὶ ὁμοίωσις Θεοῦ κατὰ τοὺς δύο μεγίστους φωστῆρας τῆς ὀρθοδοξίας. Καὶ ὄχι μόνον εἰς τὰς πόλεις ἀπετέλει ἀντικείμενον ἐπαίνου καὶ μακαρισμοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἐρήμους ἀπὸ τοὺς θεωρουμένους «ἀπράγμονας» μοναχοὺς.

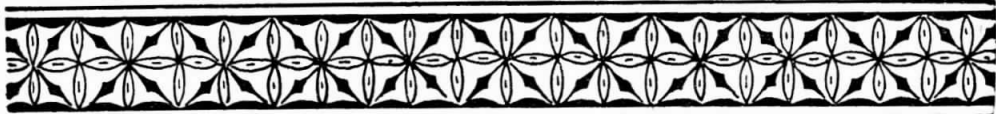
Καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμη. Ὅχι μόνον ἀπὸ τοὺς κήρυκας ἐπληρέθη καὶ ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς ἡγιασθῆ, ἀλλὰ καὶ μέσα εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν λατρείαν ἔλαβε θέσιν. Ποῖος γνωρίζει ὅτι εἰς «εὐχολόγιον» τῆς Ἐκκλησίας μας ὑπάρχουν «εὐχαὶ εἰς χωράφια, κήπους, ἀμπελώνας», «εὐχαὶ ἐπὶ θεμελίῳ οἴκου, ἐπὶ εὐλογίᾳ σπόρου, εἰς φύτευμα ἀμπελώνος, ἐπὶ τρυγῆς ἀμπέλου, ἐπὶ εὐλογίᾳ ἄλωνος καὶ ποιμνῆς, εἰς τὸ εὐλογῆσαι δίκτυα, ἐπὶ δρυξέι φρέατος» «ἐπὶ τῆς μετάξης, εἰς τὸ κατασκευάσαι πλοῖον» κλπ.; Ἐπὶ αἰῶνας τώρα οἱ λειτουργοὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐκτὸς ἀπὸ τὴν λειτουργίαν ἀναπέμπουν καὶ τὰς ἀνωτέρω συγκλητικὰς εὐχάς, διὰ νὰ εὐλογήσουν τὰς εἶδος τιμίας ἐργασίας καὶ διὰ νὰ ζητήσουν τὴν θεϊαν χάριν ἐπάνω εἰς τὸν ἀνθρώπινον μόχθον. Ἔτσι ἐξαγιάζεται καὶ ἐξυψώνεται ἡ ἐργασία εἰς τὰ χριστιανικὰ πλαίσια καὶ γίνεται ὄντως «μίμησις Θεοῦ».

Καὶ ποῖος ἡμπορεῖ νὰ ἀρνηθῆ, ὅτι ἡ πνευματικὴ αὐτὴ θεμελίωσις τῆς ἐργασίας εἶναι δυνατὸν νὰ δώσῃ μίαν πραγματικὴν ἀνανέωσιν ἐπὶ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ θέματος εἰς τὴν τόσον κουρασμένην ἀπὸ τὸν μόχθον καὶ τόσον ταλαιπωρημένην ἀπὸ τὰς θεωρίας κοινωνίαν τῆς ἐποχῆς μας;

Β. ΕΡΑΣΤΟΣ

(13) Ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 41, 46.

(14) Ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 47.

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ(*)

Τὸ «ἱστορικόν» τοῦ παιδιοῦ ἀφορᾷ τὴν ζωὴν τοῦ παιδιοῦ εἰς μίαν ὀργανικὴν ἐνότητα, ἢ ὁποία παρουσιάζει ζωντανὴν τὴν εἰκόνα τὸν παρελθόντος, τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος. Αὐτὴ ἡ παρατήρησις τῆς «ἱστορίας» τῆς ζωῆς, ἢ ὁποία ἠμπορεῖ νὰ μᾶς παράσχη πολυτιμώτατα βοηθητικὰ στοιχεῖα διὰ τὴν ἀγωγὴν τοῦ παιδιοῦ πρὸς τὴν ὀρίμανσιν τῆς προσωπικότητος, ἀποτελεῖ κατὰ τὴν σύγχρονον ψυχολογίαν μίαν κατὰκτησιν τῆς ἀγωγῆς. Οὐδεὶς ἄξιος τῆς κλήσεώς του παιδαγωγὸς θὰ ἐπεθύμει νὰ βλέπῃ εἰς τὸ παιδί μίαν στατικὴν εἰκόνα τοῦ ψυχικοῦ τοῦ κόσμου, ἀλλὰ θὰ ἠθέλε νὰ ἔχῃ πρὸ ὀφθαλμῶν πάντοτε τὴν ἐξελικτικὴν ἐκείνην πορείαν, τὴν ὁποίαν ὀρθώτατα ὁ καθηγητὴς τῆς Παιδοψυχιατρικῆς εἰς τὸ Παρίσι Heuyer⁽¹⁾ θεωρεῖ ὡς μίαν βασικὴν ἀρχὴν διέπουσαν τὸν ψυχικὸν κόσμον τοῦ παιδιοῦ. Εἶναι μία πορεία μετὰ ποικίλας διακυμάνσεις μέχρι τῆς ωριμότητος, **μέχρι τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ προσωπικοῦ ἔργου**, τὸ ὁποῖον θὰ εἶχεν ὁ ἐνηλικιούμενος νέος ἄνθρωπος νὰ ἐπιτελέσῃ εἰς τὴν ζωὴν. Αὐτὴ ἡ ἀνακάλυψις, ὅπως τονίζει ὁ Debesse⁽²⁾, ἀποτελεῖ τὸ τέλος τῆς ἐφηβείας καὶ μίαν ἐκ τῶν σπουδαιότερων καὶ ὀρειότερων ἀπόψεων τῆς ζωῆς τοῦ νέου. Ἔνεκα τούτου εἶναι σημαντικὸν καὶ διὰ τὸν ψυχολόγον καὶ διὰ τὸν παιδαγωγὸν νὰ γνωρίζῃ νὰ παρακολουθῇ ἐκ τοῦ πλησίον τὰς διακυμάνσεις πρὸς τὴν ὀριμότητα, τὴν στροφὴν τοῦ ὑποκειμένου πρὸς

τὸ ἀντικείμενον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν ἑαυτόν του, **τὸν ἱστορικὸν διάλογον μετὰξὺ τοῦ ἐγὼ καὶ τοῦ κόσμου, τὴν ἱστορίαν τῆς ὑγιῶς ἐξελισσομένης προσωπικότητος⁽³⁾**.

Χάριν τῆς ἱστορίας αὐτῆς ὀφείλομεν νὰ μελετήσωμεν τόσον τὸ σύνολον τῶν κληρονομουμένων ἰδιοτήτων καὶ καταβολῶν (τὸν γονότυπον) ὅσον καὶ τῶν ἐκφαινομένων ἰδιοτήτων κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ χαρακτήρος (τὸν φαινότυπον). Ἀλλὰ θὰ μελετήσωμεν μετὰ ἐπιμέλειαν καὶ προσοχὴν τὰ σημεῖα ἐκεῖνα τῆς διαβάσεως ἀπὸ τὸ ἐγὼ καὶ ἀπὸ τὸν κλειστὸν κύκλον τοῦ ὑποκειμένου, τοῦ ὁποίου ὁ ὀρίζων ἐξαντλεῖται εἰς τὸν ἐνστικτώδη καὶ ἀντανακλαστικὸν κόσμον⁽⁴⁾, πρὸς τὴν πλήρη καὶ τελείαν προσωπικότητα τοῦ ἀνθρώπου, ἢ ὁποία γνωρίζει πλέον ἑαυτὴν, ὅπως καὶ τὸ τί ἔχει νὰ ἐπιτελέσῃ εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ τὸν πολιτισμόν. Ἡ μετάβασις ἀπὸ τοῦ ἀπλοῦ ἀτόμου εἰς τὸ πᾶν πᾶν πρόσωπον, τὸ ὁποῖον ἔχει ἀνακαλύψει τὸν ἑαυτόν του ἐν ἐπαφῇ μετὰ τὰς ἀξίας τοῦ πολιτισμοῦ, ἀποτελεῖ τὸ ἰδιαίτερον γνώρισμα τῆς ἀνθρωπολογικῆς ἐξελίξεως. Ἡ μελέτη δὲ μᾶς τοιαύτης ἐξελίξεως ἀποτελεῖ τὸ περιεχόμενον τῆς νεωτέρας ἀνθρωπολογικῆς ψυχολογίας⁽⁵⁾.

Ἡ ἱστορία τῆς ἐξελίξεως ἐνὸς ἐκάστου ἀνθρώπου δεικνύει τὴν βασικὴν προσπάθειαν τοῦ ὑποκειμένου εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ ἀληθοῦς νοήματος αὐτῆς τῆς ἱστορίας, τὸ ὁποῖον πάλιν ἀποκαλύπτεται εἰς τὸ προσωπικὸν ἔργον ἐκάστου ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς. Ὅσον τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι περισσότερο πρωτότυπον, ὑπεύθυνον, ἐκού-

(*) Ἡ ἐργασία αὕτη ἀποτελεῖ τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὴν νέαν ἔκδοσιν τοῦ Ἰνστιτούτου Ἱατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς, ὑπὸ τὸν τίτλον τὸ «ἱστορικὸν τοῦ μαθητοῦ μου». Τὸ ἔργον τοῦτο προοριζόμενον διὰ τοὺς ἐκπαιδευτικούς μας θὰ κυκλοφορήσῃ ἐντὸς τῶν ἡμερῶν.

(1) G. Heuyer: «Introduction à la Psychiatrie infantile», Paris 1952 σ. 4 καὶ ἐπὶ.

(2) M. Debesse: «La crise d'originalité juvénile», Paris 1948.

(3) L. Binswanger: «Grundformen und Erkenntnis menschlichen Daseins», Zürich 1942 σ. 23 ἐπὶ.

(4) P. L. Lersch: «Aufbau der Person», München 1952.

(5) Paul Häberlin: «Der Mensch», Zürich 1941 σ. 89. ἐπὶ.

σιον καὶ ἐν ἐλευθερίᾳ ἐκλογῆς, ἐπὶ τοσοῦτον γίνεται *προσωπικώτερον*, πράγμα πὸν ἀποτελεῖ τὴν μεγαλύτεραν χαρὰν τοῦ νέου ἀνθρώπου, ὡς λέγει ὁ Janet⁽⁶⁾.

Αὕτη ἡ πρωτοτυπία ἄλλως τε καὶ ἡ ἐλευθερία εἶναι βασικοὶ παράγοντες τῆς ἀγωγῆς καὶ μάλιστα, εἰδικώτερον, βασικαὶ ἀρχαὶ τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ τῶν νέων. Ἡ ζωὴ τοῦ ὑποκειμένου γίνεται τόσον περισσότερο ἀξιολογώτερα, ὅσον ἀνακαλύπτει διαρκῶς καὶ περισσότερον τὴν σύνθεσιν τῶν ἱστορικῶν στοιχείων τῆς ἰδίας αὐτῆς ὑπάρξεως. Ἡ τοιαύτη ἀνακάλυψις ἀποτελεῖ βασικωτάτην προϋπόθεσιν διὰ τὴν ἐπὶ ὑγιῶν θεμελίων μορφωτικὴν ἀνέλιξιν τῆς προσωπικότητος. Ἴδου διατί ἡ προσωπικότης εἶναι πέραν τῆς ἰδιοσυστασίας, πέραν τῆς ἀτομικότητος, πέραν ἀκόμη τοῦ χαρακτήρος.

Ἀλλὰ τότε, εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἱστορικῆς ἐξελιξέως, τὸ ὑποκείμενον ἐν ἐπιγνώσει πλέον, ἀνακαλύπτει τὴν σύνθεσιν τοῦ σωματικοῦ, τοῦ ψυχικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ ὁργανισμοῦ τοῦ πὸν ἀποτελεῖ μίαν ὁργανικὴν ἐνότητα. Ἡ προσωπικότης κατὰ τὴν ἱστορικὴν τῆς πορείαν *κυριαρχεῖ τῆς ἐνότητος αὐτῆς, ὥστε οὐδὲν σημείον τοῦ συνθέτου τούτου κόσμου νὰ τελεῖ ἐν ἀναστολήν*. Οὔτε τὸ σωματικὸν θὰ εὐρίσκειται ἐν συνεχεῖ ἐπαναστάσει, διότι ἀπλούστατα θὰ εἶναι ὁργανικῶς διηρθρωμένον μὲ τὸν ὑπόλοιπον ὁργανισμόν. Οὔτε τὸ ψυχικὸν θὰ εὐρίσκειται ἀπομεμονωμένον εἰς συμπλέγματα, ἀλλ' οὔτε καὶ τὸ πνευματικὸν θὰ εὐρίσκειται ἄλλοτε μὲν ἐν ἀτροφίᾳ ἢ ὑποσιτισμῷ, ἄλλοτε δὲ μετέωρον ἀνευ ὁργανικῆς συνδέσεως μὲ τὴν κατάστασιν τοῦ παρόντος σωματικοῦ καὶ ψυχικοῦ βίου⁽⁷⁾.

Μεγίστην ἐπιτυχίαν τῆς ἀγωγῆς ἀποτελεῖ ἡ ἐμφάνισις τῆς ἁρμονικῆς ἐκείνης

ἐνότητος, ἡ ὁποία θὰ σχηματίξῃ τὴν ὀρχήστραν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ὅπου δλα τὰ ὄργανα θὰ συνεργάζονται ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ διευθύνοντος, ὁ ὁποῖος πάλιν πιστῶς θὰ ἐκτελεῖ τὴν σύνθεσιν, πὸν συνθέτει ἡ ζωὴ δι' αὐτὸν προσωπικῶς.

Ἄλλὰ, προκειμένου μάλιστα περὶ τοῦ νέου ἀνθρώπου, θὰ διέλθῃ οὗτος διὰ μέσον διαφόρων φάσεων τῆς ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς του ἀνελιξέως, εἰς τὰς ὁποίας θὰ ἔξῃ νὰ κάμῃ μίαν σπουδαίαν καὶ βασικὴν ἐργασίαν: νὰ λήσῃ συγκρούσεις, αἱ ὁποῖαι συνεχῶς θὰ παρυσιάζονται. Ἡ τοιαύτη ἐπίλυσις συγκρούσεων, τὰς ὁποίας ὁ Παιδαγωγὸς πρέπει νὰ θεωρῇ ἐκ τῶν προτέρων ὡς δεδομένας, ἀφοῦ ἀποτελοῦν τὸ πεδῖον τοῦ ἀγώνος διὰ τὴν πρόοδον τοῦ ἀτόμου πρὸς σχηματισμὸν προσωπικῆς πείρας, θὰ γίνεται συνεχῶς καὶ ἐν γνώσει τῶν συνθηκῶν ἐκάστοτε. Ἰδιαιτάτα καὶ ἐν γνώσει τῆς ἱστορίας τοῦ προσώπου, περὶ τοῦ ὁποίου πρόκειται. Αἱ συγκρούσεις αὐταὶ μεταξὺ ἀντιτιθεμένων δυνάμεων ὡς συνέπεια τῶν ὁποίων ἀκολουθεῖ καὶ ἡ ἀπόκτησις πείρας ἀνωτέρας τοῦ παρόντος, ὅπωςδῆποτε θὰ ἀναφανοῦν εἰς ποικίλα σημεῖα τῆς ψυχικῆς ἐξελιξέως τοῦ ἀτόμου, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν οὕτως εἰπεῖν τὴν «ψυχικὴν γεωγραφίαν» τοῦ ἐσωτερικοῦ ἱστορικοῦ χώρου.

Οὔτω, μεταξὺ ἄλλων τὰ σημεῖα ταῦτα διαγραμματικῶς εἶναι τὰ ἐξῆς:

1. Αἱ πρῶται ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν ζωὴν, (περιλαμβανομένων τῶν ἐντυπώσεων ἀπὸ τὸ ἴδιον σῶμα καὶ ἀπὸ τὸ φύλον-sexus), τὰ πρῶτα ὄνειρα.

2. Ἡ οἰκογένεια, ἡ κοινωνία, ἡ Ἐκκλησία.

3. Αἱ σπουδαί, ἡ κατάρτισις ἐν γένει τοῦ ὑποκειμένου.

4. Αἱ δράσεις καὶ τὰ ἐνδιαφέροντα (ἐδῶ ἀναφέρεται ἡ μεγίστη συμβολὴ τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ).

5. Ἄλλα παλαιὰ ψυχικὰ τραύματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου ἀναπτύσσονται περιπλοκώτεροι συμπλεγματικαὶ καταστάσεις μὲ νέας συγκρούσεις.

6. Αἱ ἐπιτυχίαι ἢ αἱ ἀποτυχίαι εἰς τὴν ζωὴν.

(6) P. Janet: «L' évolution psychologique de la personnalité», Paris 1929, σελ. 555. Προβλ. καὶ τὴν σειράν τῶν ἐκδόσεων τοῦ Ἰνστιτούτου Ἱατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ἱγίεινης», «Ἀπὸ τὰ ψυχολογικὰ προβλήματα τοῦ ἐφήβου», ἰδιαιτέρως δὲ ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὸ τεῦχος «Ἡ κρίσις τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας» β'. ἔκδ. Ἀθήναι 1957.

(7) J. H. Schultz: «Grundfragen der Neurosenlehre», Stuttgart 1955, σ. 3 ἐπέμ.

7. Ἡ προοδευτικὴ διαμόρφωσις τοῦ ἰ-
δωδους τῆς ζωῆς, μάλιστα προκειμένου
περὶ συγκεκριμένων ἐφαρμογῶν εἰς τὴν ἀ-
τομικὴν ζωὴν.

Κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἱστορίας τοῦ ὑ-
ποκειμένου καὶ πρὸς λύσιν τοῦ πλήθους
τῶν συγκρούσεων, αἱ ὁποῖαι ἀνακύπτουν
καὶ εἰς τὰ φυσιολογικώτερα ἄτομα, θὰ
χρειασθῇ νὰ ὑποβοηθήσῃ, ὁ καθ' οἰονδή-
ποτε τρόπον ἐπιφορτισμένος μετὰ τὴν ἀγω-
γὴν τοῦ παιδιοῦ, τὴν ὁμαλὴν πορείαν χά-
ριν τῆς προόδου τοῦ παιδιοῦ. Κατ' αὐτὸν
τὸν τρόπον, πάλιν διαγραμματικῶς, θὰ ἡμ-
ποροῦσε νὰ ὑποβοηθήσῃ ὁ παιδαγωγὸς τὴν
ἀπρόσκοπτον ἐξέλιξιν τοῦ παιδιοῦ, ἐὰν ἔ-
χῃ ὑπ' ὄψιν του:

1. Τὴν ἀνάγκην τῆς ἐρμηνεύσεως τῶν γε-
γονότων, κατὰ τρόπον ἀληθῆ, εὐθὺν καὶ
τίμιον, λαμβανομένων πάντοτε ὑπ' ὄψιν τῶν
εἰδικῶν συνθηκῶν καὶ ἀναγκῶν τοῦ παι-
διοῦ, τὰς ὁποίας γνωρίζει ὁ παιδαγωγός.

2. Τὴν ἀνάγκην τῆς ἀποκαταστάσεως
τῆς ἐμπιστοσύνης εἰς τὸν μεγάλον, ὁ ὁποῖ-
ος πρέπει νὰ παριστᾷ τὴν ἔκφρασιν τοῦ ἀ-
ληθοῦς καὶ τοῦ ὑψηλοῦ.

3. Τὴν ἀποκατάστασιν τῆς διασπασθεί-
σης ἐνότητος εἰς τὴν ζωὴν, συνεπεῖα δια-
φόρων ἀρνητικῶν περιστατικῶν, ποῦ ἀφο-
ροῦν εἴτε τὸν ἴδιον εἴτε τοὺς ἄλλους. Ἡ
ζωὴ εἶναι μία καὶ ἀληθινή. Αὐτὸς εἶναι ὁ
βασικὸς κανὼν.

4. Τὴν ἀνάγκην τοῦ παιγνιδιοῦ καὶ τῆς
ψυχαγωγίας ὡς ἀπαραιτήτου μέρους τῆς
ζωῆς τοῦ παιδιοῦ, ὀργανικῶς διηρθρωμένου
μετὰ τὴν ὅλην του ζωὴν.

5. Τὴν ἀνάγκην τῆς διάφωτίσεως ὡς
πρὸς τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, τὰς εἰδικὰς
συνθήκας ἐκάστης ἡλικίας καὶ ὡς πρὸς
τὸ sexus.

6. Τὸν σεβασμὸν τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀ-
τόμου, ὁ ὁποῖος θὰ παρίσταται ὡς ἔκφρα-
σις τῆς ἀναμενομένης δημιουργίας του εἰς
τὴν ζωὴν.

7. Τὴν ἀνάγκην τῆς ὑποβοηθήσεως διὰ
τὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὴν ζωὴν.

8. Τὴν κατανόησιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν
φύσει (naturaliter) εὐγενῶν ἐφέσεων τῆς
ψυχῆς πρὸς τὸ ἀγαθόν, τὸ ἀληθές, τὸ ὡ-
ραῖον, τὸ καλόν, τὸ ἅγιον, ἀπόλυτον ἔκ-
φρασιν τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ ὁ Θεός.

Μετὰ ταῦτα ὑποβόηθησιν τοῦ παιδιοῦ
ἐκ μέρους τοῦ παιδαγωγοῦτος προσώπου
θὰ ἔχωμεν μίαν, κατὰ τὸ δυνατόν, ἀπρό-
σκοπτον «ἱστορικὴν» ἐξέλιξιν τοῦ νέου ἀν-
θρώπου. Ἡ μεγαλυτέρα ἐπιτυχία τῆς ἀ-
γωγῆς εἶναι νὰ λάβῃ τὸ ἄτομον τὴν ἀπα-
ραίτητον αὐτὴν ἐπίγνωσιν τῆς τοιαύτης
ἱστορικῆς ἐξελίξεως καὶ ἐπομένως τῆς το-
ποθετήσεως του εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὸν πο-
λιτισμὸν⁽⁸⁾. Ἡ τοιαύτη ἐπίγνωσις θὰ τὸν
βοηθήσῃ νὰ λάβῃ μίαν ἐπιτυχῆ καὶ δημι-
ουργικὴν στάσιν ἔναντι τῆς ζωῆς. Ἡ μεγα-
λυτέρα ἐπιτυχία εἶναι νὰ βοηθηθῇ τὸ ἄτο-
μον ὥστε ἐνσυνειδήτως νὰ μεταβῇ ἀ-
πὸ τὸν ἀτομικὸν εἰς τὸν ὑπερατομι-
κόν, τὸν προσωπικόν κανόνα τῆς βι-
ώσεως. Τότε θὰ δημιουργήσῃ καὶ θὰ
συμβάλῃ εἰς τὸν πολιτισμὸν. Ὁλόκληρος ἡ
ψυχικὴ ὑγιεινὴ τῆς σήμερον βασίζεται εἰς
τὴν διαμόρφωσιν ἀρτίων καὶ ὑγιῶν προσω-
ποτήτων, αἱ ὁποῖαι πάλιν διαμορφώνουν
μίαν ἀξίαν ἱστορίαν⁽⁹⁾. Μία τοιαύτη
προσωπικότης, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, διὰ τὴν
διαμόρφωσιν τῆς ἱστορίας της, γνωρίζει:

1. Νὰ συνδέῃ τὰ γεγονότα τῆς ζωῆς της,
νὰ διακρίνῃ τὸ οὐσιώδες ἀπὸ τὸ ἐπουσιώ-
δες καὶ νὰ ἀποκτᾷ ἐπίγνωσιν τῆς ἐξελικτι-
κῆς της πορείας πρὸς τὴν προόδον.

2. Νὰ λαμβάνῃ ὀρθὰς ἀποφάσεις ὄχι
μόνον ἐν ὄψει τοῦ παρελθόντος ἢ τοῦ πα-
ρόντος, ἀλλὰ κυρίως ἐν ὄψει τοῦ μέλλον-
τος, ὅποτε ἐξασφαλίζεται ἡ «ἱστορικότης»
τῆς πορείας τοῦ ἀνθρώπου, καὶ

3. Νὰ ἀνανεῶνῃ τὸν ὀργανισμὸν, ὁ ὁποῖος
ἔχει ἀνάγκην πάντοτε νὰ παρουσιάσῃ εἰς
τὴν ζωὴν μίαν νέαν ἐπιφάνειαν, κατάλλη-
λον δέκτην παντὸς προοδευτικοῦ στοιχείου.
Καὶ ἡ καλυτέρα ἀνανεώσις εἶναι ἡ πνευ-
ματικὴ ἐπικοινωνία μεταξὺ ἐκείνων, οἱ ὁ-
ποῖοι ἀντιλαμβάνονται τὴν ζωὴν ὡς μίαν
πρόσκλησιν δι' ἓνα ἔργον πολιτισμοῦ καὶ
προόδου εἰς τὴν κοινότητα τῶν ἀνθρώπων.

ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗΣ
Ψυχίατρος

(8) R. Hubert: «Traité de pédagogie gé-
nérale», Paris 1949 σ. 224.

(9) Henri Baruk: «La désorganisation
de la personnalité», Paris 1952, σ. 2 ἐπέμ.

ΑΙ ΠΡΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΝ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΝ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ

Ὅχι μόνον εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς καὶ θεολογικοὺς κύκλους, ἀλλ' εἰς ὁλόκληρον τὸν ἑλληνικὸν ὀρθόδοξον κόσμον εἶναι πασίγνωστος ὁ Καλλίνικος (1870-1943) (1). Ὁ σοφὸς ἐφημέριος τοῦ Μάντισστερ, ὁ ὁποῖος κατέκτησεν ἐκεῖθεν μὲ τὰ ἐκλεκτὰ προϊόντα τοῦ καλάμου του τὸ ὀρθόδοξον χριστιανικὸν πλήρωμα.

Ἔργα του, ὅπως «ἡ Προσευχή» (1908), «ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ» (1910), αἱ «Πρακτικαὶ ὁμιλίαι» (1916), «ὁ Χριστιανικὸς Νὰς καὶ τὰ τελούμενα ἐν αὐτῷ» (1921), διὰ τὰ νὰ περιορισθῶμεν εἰς αὐτὰ μόνον, ἔχουν διαβασθῆ καὶ διαβάζονται μὲ ἀπλησίαν ἀπὸ τὸν ὀρθόδοξον λαόν.

Ἡ ἀναγνώρισις ὅμως αὕτη τοῦ Καλλινίκου δὲν προέρχεται μόνον ἐκ τῶν κάτω ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἄνω. Ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ πνευματικὴν ὀρθόδοξον ἡγεσίαν. Οὕτω, τὸ μὲν Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τὸν ἐτίμησε μὲ τὸ ὄφρακιον τοῦ πρωτοπρεσβυτέρου καὶ τοῦ μεγάλου Οἰκονόμου τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας (2). Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Α' τοῦ ἀπένευμε τὸ παράσημον τοῦ Τάγματος τοῦ Σωτήρος διὰ τὰς πρὸς τὸ ἔθνος ὑπηρεσίας του. Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἐβράβευσε διὰ χρηματικῶν βραβείων ἔργα του, ἡ δὲ Θεολογικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν τὸν ἀνεκήρυξεν ἐπίτιμον διδάκτορα αὐτῆς εἰς ἀναγνώρισιν τῶν μεγάλων ὑπηρεσιῶν του πρὸς τε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν ὀρθόδοξον Θεολογίαν (3).

(1) Πληροφορίας βιογραφικῆς περὶ τοῦ Κωνσταντίνου Καλλινίκου παρέχει ὁ Νιζ. Φιλοπύδης ἐν τῷ «Ἐκκλησ. Φάρος» Ἀλεξανδρείας τεύχος Δ', ἔτος 1940.

(2) Τὸ ὄφρακιον τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου τοῦ ἀπενεμήθη τῷ 1904 ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ' (βλ. Περιοδ. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» ἔτος 24ον σελ. 599), ὁ δὲ Πατριάρχης Φώτιος ὁ Β' τῷ 1930 τοῦ ἀπένευμε τὸ ὄφρακιον τοῦ Μεγάλου Οἰκονόμου.

(3) Κατὰ τὴν εἰσηγητικὴν πρὸς τὴν Σχο-

λὴν ἐκθεσὶν τὰ χαρίσματα τοῦ συγγραφεύου του ἔργου ἦσαν: «Ἡ χάρις τοῦ λόγου, ἡ γλαφυρότης καὶ ἡ ἀνθρωπότης τοῦ ὕφους, ἡ ὠραία καὶ σεμνὴ φράσις, ἡ ἐμμέλεια τῆς ἐκθέσεως, ἡ ἀρετὴ τῆς συμφωνίας, ἡ εἰλικρινὴς ἔμπνευσις, ἡ θερμότης, ἡ συγνήνησις, ἡ πολυσχιδὴς μορφωσις, ἡ λιπαρὰ γνώσις τῶν Γραφῶν καὶ τῆς Πατερικῆς φιλολογίας, ἡ φιλόσοφος διάνοια, ἡ πρωτοτυπία τῆς μεθόδου καὶ τῆς ἐκφράσεως, ἐν γένει δὲ ὁ ἐπιτυχὴς συνδυασμὸς τοῦ ἐπιστημονικοῦ πνεύματος μετὰ τῆς ἐποικοδομητικῆς διαθέσεως». Βλέπε περιοδ. «Ἐκκλησία» τόμ. 1940, ἀριθ. 122.

Δὲν θὰ ἦτο ὑπερβολή, ἔάν τις ὑπεστήριζεν ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος Καλλίνικος εἶναι ἡ σπουδαιότερα, μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον τὸν ἐξ Οἰκονόμων, μορφὴ, τὴν ὁποῖαν ἀνέδειξεν ὁ ἔγγαμος ἑλληνικὸς κληρὸς. Προικισμένους καὶ ὁ Καλλίνικος, ὅπως καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ ἐξ Οἰκονόμων, μὲ πλοῦτον γνώσεων, μὲ δύναμιν καλάμου, μὲ ὀρθόδοξον φρόνημα καὶ βίωμα καὶ μὲ θάρρος γνώμης καὶ παρησίαν, λαμβάνει θέσιν ὁδηγοῦ καὶ χαράσσει γραμμὴν κατευθύνσεως εἰς θέματα ἐκκλησιαστικῆς πορείας, ἐξόχως σοβαρὰ καὶ σπουδαῖα. Εἶχε ζήσει ὁ Καλλίνικος τὰ προβλήματα αὐτὰ καὶ εἶχε αἰσθανθῆ ὁλόκληρον τὸ βάρος τῶν ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιταγὴν τῆς ἀντιμετωπίσεώς των. Καὶ ὡς γνήσιος ἀγωνιστὴς δὲν «καμύει τοὺς ὀφθαλμοὺς» πρὸ τῶν ζητημάτων τούτων ἀλλ' οὔτε δημαγωγεῖ. Ἐκφράζει μετὰ παρησίας τὴν γνώμην του ἐν γνώσει τῶν ἀντιδράσεων καὶ τῶν διαμαρτυριῶν ἐκ μέρους τῶν ἐφηρσυχάζόντων ἐπὶ τοῦ «μὴ κίνει τὰ κακῶς κείμενα» ἀντιπάλων του. Ἐγνώριζεν ὁ Καλλίνικος ὅτι, ὅταν ῥίπτῃ κανεὶς λίθους εἰς τὸ τέλμα, εἶναι φυσικὸν νὰ δεχθῆ ραντισμοὺς ἰλύος καὶ νὰ ἀκούσῃ κωάσματα βατράχων. Ἄλλ' ὁ ἀγωνιστὴς θεωρεῖ παράσημα τιμῆς τὰ πιτσιλίσματα ταῦτα καὶ χωρεῖ εἰς τὸ ἔργον του ἀδιαφορῶν διὰ τοὺς κωάζοντας βατράχους.

Παρὰ τὰς φωνασκίας, λοιπόν, τῶν θι-

λὴν ἐκθεσὶν τὰ χαρίσματα τοῦ συγγραφεύου του ἔργου ἦσαν: «Ἡ χάρις τοῦ λόγου, ἡ γλαφυρότης καὶ ἡ ἀνθρωπότης τοῦ ὕφους, ἡ ὠραία καὶ σεμνὴ φράσις, ἡ ἐμμέλεια τῆς ἐκθέσεως, ἡ ἀρετὴ τῆς συμφωνίας, ἡ εἰλικρινὴς ἔμπνευσις, ἡ θερμότης, ἡ συγνήνησις, ἡ πολυσχιδὴς μορφωσις, ἡ λιπαρὰ γνώσις τῶν Γραφῶν καὶ τῆς Πατερικῆς φιλολογίας, ἡ φιλόσοφος διάνοια, ἡ πρωτοτυπία τῆς μεθόδου καὶ τῆς ἐκφράσεως, ἐν γένει δὲ ὁ ἐπιτυχὴς συνδυασμὸς τοῦ ἐπιστημονικοῦ πνεύματος μετὰ τῆς ἐποικοδομητικῆς διαθέσεως». Βλέπε περιοδ. «Ἐκκλησία» τόμ. 1940, ἀριθ. 122.

γομένων ὁ Καλλίνικος ἐκφέρει μετὰ πλήρους ψυχαμίας μίαν πρὸς μίαν τὰς ρωμαλέας σκέψεις του.

Ο ΛΑΟΣ ΠΑΡΑ ΤΟ ΠΗΔΑΛΙΟΝ

Πρῶτον, βασικῆς κατὰ τὸν Καλλίνικον σημασίας βήμα πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι ἡ ἀναζωπύρωσις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ φρονήματος τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ.

Ἡ ἀπομόνωσις τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος ἀπὸ πάσης ἀναμίξεως εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ θέματα, δὲν εἶναι μόνον ἀντίθετος πρὸς τὰς ὀρθοδόξους παραδόσεις ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνος, διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ χειρισμὸς ὑψίστων θεμάτων τῆς Ἐκκλησίας περιέρχεται εἰς χεῖρας εὐαριθμῶν προσώπων, ἅτινα διαχειρίζονται ἀνεξελέγκτως τὴν ἐξουσίαν ταύτην. Ἐξ ἄλλου, ἀποξενοῦνται ἐκ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας τὸ ζωτικώτερον στοιχεῖον αὐτῆς, ὁ λαός.

Μὲ πικρίαν διαπιστώνει ὁ Καλλίνικος ὅτι «μεταξὺ κλήρου καὶ λαοῦ ἀνυψώθη μεσότοιχον, ὡσεὶ εἰς ἄλλον κόσμον νὰ ἀνήκη ὁ εἶς καὶ εἰς ἄλλον ὁ ἕτερος. Ἐπὶ αἰῶνας καὶ αἰῶνας, ὁ λαός μας ἔπαιξε τὸν ρόλον του εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας. Σήμερον ὅμως κατεδικάσθη νὰ παρίσταται ὡς πρόσωπον βωβόν. Διὸ καὶ αὐτὸς ἀντεκδικούμενος, χασμάται, κουράζεται, συνομιλεῖ ἐν τῇ λειτουργίᾳ καὶ ἀδιαφορεῖ διὰ πᾶν τὸ ἐκκλησιαστικόν» (4).

Ἡ ἀπομόνωσις τοῦ λαοῦ ἀπὸ τὰ τῆς Ἐκκλησίας του ἀποτελεῖ, κατὰ τὸν Καλλίνικον, ἐκτροπὴν ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξον παράδοσιν. Διότι εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἡ θέσις τοῦ λαοῦ ὑπῆρξεν ἀνεκαθεν πρωταρχικῆς σημασίας καὶ σπουδαιότητος, ἀφοῦ, ὡς γνωστόν, καὶ οἰκουμενικαὶ ἀκόμη σύνοδοι ἦντλον τὸ κῦρος αὐτῶν ἐκ τῆς κατανεύσεως τοῦ λαοῦ.

Καὶ τὴν ὀρθόδοξον ταύτην ἀντίληψιν, καθ' ἣν καὶ ὁ ἐπισφραγίζων ἀλλὰ καὶ ὁ γεννῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὰ ζητήματα δὲν εἶναι ἄλλος παρὰ ὁ λαός, τὴν ὑπογραμμίζει δεόντως ὁ Καλλίνικος ὑπενθυμίζων ὅτι

ἡ διοικοῦσα Ἐκκλησία ἀπλῶς πηδαλιουχεῖ πρὸς τὴν λύσιν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τοῦ Εὐαγγελίου. Τὰ ρεῦματα ὅμως τὰ δημιουργεῖ ἡ αὔρα τοῦ Πνεύματος ἐν τῷ λαῷ καὶ διὰ τοῦ λαοῦ.

«Δὲν εἶναι ἡ διοικοῦσα Ἐκκλησία ἡ γεννώσα τὰ ζητήματα—τόνζει ὁ Καλλίνικος—ἀλλὰ ἡ ρυθμιζούσα καὶ κανονίζουσα ταῦτα γεννώμενα ὑπὸ τοῦ λαοῦ». Καὶ ἐπικαλεῖται παραδείγματα ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας(5) διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν θέσιν του ταύτην καὶ νὰ καταλήξῃ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἐπάνοδος τοῦ λαοῦ εἰς τὴν θέσιν τὴν ὁποίαν ἀπὸ αἰῶνων κατεῖχε, παρὰ τὸ πηδάλιον τῆς Ἐκκλησίας, ἀποτελεῖ βασικὴν προϋπόθεσιν πάσης ἀναγεννητικῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ προσπάθειας.

ΑΝΑΓΚΗ ΑΝΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΝ

Μετὰ τὸ βασικὸν τοῦτο αἴτημα, ἔρχεται ὁ Καλλίνικος εἰς τὴν ὑπόδειξιν συγκεκριμένων μεταβολῶν πρὸς ἐπάνοδον αὐτῆς εἰς τὰ ἀρχαῖα πρότυπα καὶ τὸ ἀρχαῖον κλέος.

Δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν πρὸς τοὺς λεγομένους «φιλελευθέρους» ὁ Καλλίνικος. Δὲν ἐφοροῦσε βεβαίως «σιδηροῦν οἰκονομειον χιτῶνα» ὡς ἐχαρακτήριζε τοὺς προσκεκολλημένους εἰς δυσκαμψίας τινὰς τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀνδρός, τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ ἔξ Οἰκονόμων, ἀλλ' οὔτε καὶ ἔμενε μὲ τὸ στόμα ἀνοικτὸν πρὸ πάσης προτεσταντικῆς ἐλευθεριότητος. «Εἶμαι—ἔγραφε καὶ ἐτόνιζε—ὀρθόδοξος! Καὶ ἡ εἰς τὴν

(5) Συνετάραξε πρῶτον—ὑπενθυμίζει ὁ Καλλίνικος—ἡ περὶ τοῦ Πάσχα ἕξις τὸ ἐκκλησιαστικὸν πλήρωμα, προηγήθη ἡ ἀτομικὴ συζήτησις καὶ προσπάθεια, καὶ εἶτα ἡ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος συγροστατήσασα τὰ «ὑπὲρ» καὶ τὰ «κατὰ» κατέστρωσε τὸν κανόνα τῆς. Σνηρηπάγη ὁ λαός ἐκ θαυμασμοῦ πρὸς τὴν ἀγγελικὴν πολιτείαν ἁγίων ποιμένων, ἐπέμεινε ἐπὶ μακρὸν θεορῶν τὴν παρθενίαν ὡς ἠρωϊσμόν τινα ἀνώτερον, καὶ ὠρισεν ἡ νομοθετοῦσα Ἐκκλησία τὰ ἀνωτέρω στάδια τῆς Ἱερωσύνης εἰς τοὺς ἀγάμους. Διέσειον οἱ προτεστάνται διὰ τῶν Ἱεραποστολῶν τῶν τὰς συνεδήσεις τοῦ λαοῦ μας, καὶ ἐγκύκλιος Συνοδικῆ τῷ 1836 διέτασσε νὰ παραδίδονται καὶ αὐταὶ αἱ νεοελληνικαὶ Γραφαὶ τῶν εἰς τὸ πῦρ. Μᾶς φέρουσι φιλικῶς τμήματα τινα προτεσταντικά καὶ οἱ λειτουργοὶ τῶν ὑποῦσιν ἀτρομῆτως τὴν φωνὴν κατὰ τῶν σφα-

(4) Βλ. Κων. Κούρκουλα, «Ἄγνωστος σελίδες Κ. Καλλίνικου», Ἀθήναι 1957, σελ. 25.

ξένην παραμονή μου (τὴν ὁποίαν τοῦ κατελόγιζον οἱ ἀντίπαλοί του) μὲ ἔκαμε νὰ προσκολληθῶ σφιγκτότερον εἰς τὰ πάτρια καὶ νὰ ἐκτιμῶσω τοὺς θησαυροὺς τῶν πατέρων μας. Δὲν εἶμαι ὁμως ὀρθόδοξος στενοκέφαλος»⁽⁶⁾).

Καὶ διέθετε πράγματι ὁ Καλλίνικος τὴν εὐρύτητα ποῦ ἀπαιτεῖτο διὰ νὰ διακρίνη μεταξὺ ἐκείνου, ποῦ ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τῆς ὀρθοδοξίας καὶ ἐκείνου ποῦ ἀποτελεῖ τὸν φλοῖον⁽⁷⁾. Καὶ ἀντὶ νὰ γλύφη τὸν φλοῖον, εἶχε τὴν ἰκανότητα νὰ εἰσχωρῇ καὶ ν' ἀπολαμβάνη τοῦ πυρῆνος τὴν ὑπερουσίαν γεύσιν. Ὅταν συνεπῶς ὠμίλει περὶ μεταρρυθμίσεων ὁ Καλλίνικος, εἶχε πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς ἀναγκαίας ἐκείνας ἀναρρυθμίσεις, τὰς ἀναφερομένας εἰς τὸν φλοῖον καὶ αἱ ὁποῖαι σημαίνουν ἐπάνοδον εἰς τὴν ἀρχέγονον ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν. Διότι ἡ περιπαθὴς προσκόλλησις εἰς τοὺς τύπους καὶ μόνον, ἐπὶ παραμελήσει τῆς οὐσίας, ἀποτελεῖ ἄρνησιν τῆς Ὀρθοδοξίας.

«Οἱ τύποι ρέουν—τονίζει ὁ Καλλίνικος—καὶ δὲν πρέπει νὰ σκιαμαχῶμεν». Ἀπαριθμεῖ δὲ πλῆθος ὄλων περιπτώσεων κατὰ τὰς ὁποίας ἡ Ὀρθοδοξία, ἡ διαφυλάξασα ζηλοτύπως τὸν πυρῆνα, ἦτοι τὸ ὀρθόδοξον δόγμα καὶ τὸ ὀρθόδοξον ἦθος, ἐκαινοτόμησε πλειστάκις περὶ τοὺς τύπους. «Ἐκαινοτόμει ἡ Ἐκκλησία—ὑποστηρίζει ὁ Καλλίνικος—ὅταν ἀπεδέχεται τὸν βυζαντινὸν ρυθμόν. Ἐκαινοτόμει, ὅταν χάριν τοῦ κηρύγματος ἔκτιζε τὸν ἄμβωνα. Ἐκαινοτόμει, ὅταν παρὰ τὴν ἁγίαν Τράπεζαν προσέθετε τὴν Προσκομιδὴν, ἄγνωστον εἰς τὰς ἀρχαίας λειτουργίας. Ἐκαινοτόμει, ὅταν μετὰ αἰῶνας καὶ αἰῶνας εἰσήγε τὸ ἀντιμύησιον⁽⁸⁾, τὸ ζέον καὶ τὴν λαβίδα⁽⁹⁾. Διότι

γιαζομένων ἀδελφῶν μας καὶ ἰδοὺ Μητροπολίται καὶ Πατριάρχαι τῆς Ἀνατολῆς συμπροσευχόμενοι μετ' αὐτῶν». Μνημ. ἔργον σελ. 31.

(6) Βλ. Κων. Κούρκουλα, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 28.

(7) Ἡ εἰζὼν ἀνήκει εἰς τὸν Καλλίνικον, ὅστις εἰς σχετικὸν ἄρθρον του, τὸ ὁποῖον ἐπιγράφει «Φλοῖοι καὶ πυρῆνες» (ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 26) διαστέλλει τὴν θέσιν τοῦ πυρῆνος (οὐσίας) ἀπὸ τὴν τοῦ φλοιοῦ (τύποι).

(8) Τὸ πόσον ἐπαναστατικὴ καινοτομία ὑπῆρξεν ἡ εἰσαγωγή τοῦ ἀντιμύησιου ἐν τῇ ὀρθόδοξῳ λατρείᾳ, καταφαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἐντό-

καινοτομία περὶ τοὺς τύπους δὲν εἶναι σφαιρισμὸς οὐσίας καὶ προδοσία πίστεως, καθὼς φωνασκοῦν οἱ τὴν πνευματικὴν τῶν χαίνουσιν προσπαθοῦντες νὰ δικαιολογήσων, ἀλλὰ προσαρμογὴ τῆς οὐσίας καὶ τῆς ἀκαταλύτου πίστεως πρὸς τὰς ἐκάστοτε δημιουργουμένας ἠθικὰς ἀνάγκας». Τὰς ἀνάγκας δὲ ταύτας ὀφείλει νὰ εὐρίσκη τρόπους νὰ τὰς ἰκανοποιῇ ἡ Ἐκκλησία, κατὰ τὸν γνώμονα τὸν ὁποῖον ὁ Κύριος παρέδωκε: «τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ σάββατον» (Μάρκ. β' 27).

Ἄφου, λοιπόν, ἡ Ἐκκλησία ἔταμε πλειστάκις νέας ὁδοὺς, καινοτομοῦσα περὶ τοὺς τύπους καὶ εἰσάγουσα καινὰς συνθηκὰς ἀνταποκρινομένας πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ πληρώματος, πολλῶ μᾶλλον οὐ μόνον δικαιούται ἀλλὰ καὶ ἐπιβάλλεται ὅπως αὕτη προσαρμύζεται πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ πληρώματος, ὅταν μάλιστα ἔχουν τὸ κῦρος τῆς ἀρχαίας ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν ἔχουμεν κἄν μεταρρυθμιστικὰς καινοτομίας, ἀλλὰ ἀναρρυθμιστικὰς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σκάφους προσαρμογὰς πρὸς ἐπαναφορὰν τούτου, εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ γραμμὴν πλεύσεως, τὴν ὁποίαν καθώρισεν ὁ θεῖος Ἰδρυτὴς τῆς Ἐκκλησίας.

Τὰς ἀναρρυθμίσεις ταύτας διακρίνει ὁ Καλλίνικος ἀφ' ἑνὸς εἰς δευτερευούσης σημασίας⁽¹⁰⁾, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς πρωταρχικῆς σπουδαιότητος.

νὸν ἀπαγορεύσεως τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἐνῶ ἐπιτρέπει τὴν τέλεσιν τῆς θείας λειτουργίας ἐν ὀρθόδοξῳ ναῷ, ἀπαγορεύει ἐν τοῖτοις οἰκίῳ τὴν ἐπὶ ἀντιμύησιον τέλεσιν ταύτης. (Βλέπε Codex Juris Canonici 823 § 2).

(9) Συνεχίζων ὁ Καλλίνικος τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν καινοτομιῶν γράφει: Ἐκαινοτόμει ἡ Ἐκκλησία ὅταν ἀντὶ τοῦ γυγκλιδωματος ἀνύψου τὸ εἰκονοστάσιον πρὸ τῶν ἀδύτων. Ἐκαινοτόμει, ὅταν τὰ σήμαντρα ἀντικαθίστα διὰ τῶν νεωτέρων κωδωνοστασίων, ἐκαινοτόμει ὅταν ἀφίνουσα τὰ χειρόγραφα λειτουργικὰ βιβλία, ἐποιεῖτο χρῆσιν ἐντύπων. Ἐκαινοτόμει, ὅταν χθὲς ἀκόμη ἐστόλιζε τοὺς ἐπισκόπους τῆς μεσάκκου καὶ μήτρας. Καὶ ἐξακολουθεῖ ἡ Ἐκκλησία νὰ καινοτομῇ. Καὶ θὰ καινοτομῇ ἐφ' ὅσον ζῆ». (Μνημον. ἔργου. σελ. 32).

(10) Δευτερευούσης πλὴν ἄξιον προσοχῆς θέμα, εἶναι κατὰ τὸν Καλλίνικον τὸ θέμα τῆς περιβολῆς τοῦ ἐγγάμου ἰδία κλήρου καὶ τῆς

ΕΓΓΑΜΟΣ ΚΑΙ ΑΓΑΜΟΣ ΚΛΗΡΟΣ

Πρωταρχικῆς κατὰ τὸν Καλλίνικον σημασίας θέμα εἶναι ἡ ὀρθὴ ἐπαναποθετικὴ τοῦ ἐγγάμου καὶ τοῦ ἀγάμου κλήρου εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν. Τὸ λεπτόν τοῦτο θέμα τὸ ἐξετάζει μετὰ συνέσεως, ἀντικειμενικότητος καὶ παρηγοσίας. Εἶναι δὲ ἄξιον ἰδιαίτερας ἐκτιμήσεως τὸ γεγονός ὅτι καίτοι ἔγγαμος ὁ Καλλίνικος, θαυμάζει καὶ τιμᾷ τὴν ἐν Κυρίῳ ἀγαμίαν βαθύτατα, χωρὶς ὅμως νὰ παρασύρεται εἰς περιφρόνησιν πρὸς τὸν γάμον ἢ εἰς... δηλώσεις μεταμελείας διὰ τὸ ὅτι ἐξέλεξε τὸν οικογενειακὸν βίον. Πάν τούναντίον. Ἐάν καὶ ὡς οικογενειάρχης δὲν ὑπῆρξε καθόλου εὐτυχῆς⁽¹¹⁾ ὁ Καλλίνικος, ἐξαιρεται ἐν τούτοις ὑπεράνω τούτων καὶ τοποθετεῖ εἰς τὴν ἀρμόζουσαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ θέσιν τὸν τε ἔγγαμον καὶ τὸν ἄγαμον Κλήρον.

Ἀναγνωρίζει τὴν σημασίαν τὴν ὁποίαν

οἰκονομικῆς αὐτοῦ βελτιώσεως. Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ πρώτου θέματος ὑποδεικνύει βράχυνσιν τοῦ ράσου, σμίκρυνσιν τῶν ἐπιμηκεστάτων χειρῶν του, τῶν κοινῶς «φαιδομανικῶν» κλινομένων, ἀπόκαρσιν (κόψιμον) τῆς κόμης, ἐπαναφορὰν τοῦ βυζαντινοῦ μας σιζαδίου, τὸ ὁποῖον μᾶς ἀφῆρεσε ὁ κατακτητὴς διὰ νὰ μᾶς ἐπιβάλῃ ὡς στίγμα τὸ κιουλάρι του. Διὰ τὰ ἐξωτερικὰ ἡμεῖς δὲν ἐνδιαφερόμεθα πολὺ. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ κληρικὴ στολή, ὡς ἔχει, συγγενεῖται μὲ τὴν ἀναπαυτικὴν ζωὴν τοῦ ἀνακλίντρον, ἐφ' οὗ, ἐξηπλωμένος ὁ τουροκοθαβίμος δεσπότης ἔπινε τὸ τομπουζὶ του, ἐπειδὴ μαζοῦ κόμη καὶ καλυμαίνχιον προσδίδουν εἰς τὸν κληρικὸν ἀλλόκοτον μορφήν, ἣτις γίνεται ἀφορμὴ δεισιδαιμονιῶν παρὰ τῷ λαῷ μας, δι' αὐτὸ εἰσηγοῦμεθα τὴν ἐπὶ τὸ εὐπρεπέστερον μεταρρυθμισμὸν των.

Περὶ δὲ τῆς οἰκονομικῆς ἐνεξίας τοῦ Κλήρου ἀναγνωρίζει ὁ Καλλίνικος τὴν μεγάλην σημασίαν τοῦ πράγματος καὶ τὴν ἀνάγκην ὅπως ληφθῇ φροντίς περὶ τούτου. (Βλέπε Κωνσταντ. Καλλίνικου, 52 Ὀμιλία, καταλήγει ὅμως μὲ τὴν σκέψιν: «εἰς δὲν ὑπόσχη τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐντός σας, δύνασθε, καὶ μὲ τὸν καλύτερον μισθὸν τὸν ὁποῖον λαμβάνετε, νὰ εἰσθε δούλοι ἀνευθουσιαστοὶ καὶ ἀδρανεῖς». Βλ. Κ. Κούρκοβλα, μνημ. ἔργον σελ. 38).

(11) Μεταβαίνον ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς Μάντισεστρο ἔχασε τὸ ἐν ἐκ τῶν δύο τέζνων του. Ἀπέθανε κατὰ τὸν πλοῦν καὶ ἐνεταφιάσθη εἰς τὸν ὑγρόν τάφον τῆς θαλάσσης. Ἐκ τούτου ὑπέστη δεινὸν κλονισμὸν ἢ σύζυγός του, ἡ ὁποία διήλθε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου αὐτῆς κατατροχωμένη ὑπὸ ψυχικῆς ἀσθενείας.

διὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἀλλὰ καὶ «δι' ὑπερόχους τινὰς φύσεις ἢ παρθενία κέκτηται». Δὲν λησμονεῖ δὲ τὰς ἐξόχους ὑπηρεσίας τὰς ὁποίας ἄγαμοι κληρικοὶ προσέφερον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Ἔθνος⁽¹²⁾.

Ἐνῷ, λοιπόν, τιμᾷ καὶ θαυμάζει τοὺς μεριμνῶντας τὰ τοῦ Κυρίου ἀγάμους κληρικούς, ἐκφράζει ἐξ ἄλλου ὄλον τὸν ἀποτροπασμὸν του διὰ τὸ «ἀφυσικώτερον, παρανομώτερον καὶ ἀνηθικώτερον τῶν κατασκευασμάτων» ὡς ἀποτελεῖ τὸν χωρὶς ἰδανικὰ καὶ χωρὶς ἐνθουσιασμὸν, τὸν ὑποχωρωτικῶς ἄγαμον κλήρον, ἐξ οὗ τόσα δεινὰ προκύπτουν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν. Θεωρεῖ συμφορὰν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἀλλὰ καὶ κατάραν διὰ τοὺς παρασυρθέντας εἰς τὸν ἄγαμον βίον εἴτε ἐκ φιλοδοξιών, εἴτε ἐξ ἄλλων ταπεινῶν λόγων κληρικούς, καὶ ὡς θεραπείαν τοῦ κακοῦ προτείνει τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν παραδόσιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, καθ' ἣν οὐδεμία διάκρισις ὑπῆρχε μεταξὺ ἀγάμου καὶ ἐγγάμου κλήρου⁽¹³⁾. Ἐπὶ ἔνδεκα ὀλοκλήρους αἰῶνας ἡ Ἐκκλησία ἐλάμβανε τοὺς ἐπισκόπους τῆς ἀδιακρίτως εἴτε ἐκ τοῦ ἐγγάμου εἴτε ἐκ τοῦ ἀγάμου κλήρου. Τόσοι καὶ τόσοι δὲ ἔγγαμοι κληρικοὶ ἐτίμησαν τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα⁽¹⁴⁾. Ἐπιβάλλεται, λοιπόν, κατὰ τὸν Καλλίνικον, ὅπως διανοιχθῶσιν ὅλα τὰ

Ἐ ὁ μόνος δὲ ἐπιζήσας υἱὸς τοῦ Καλλίνικου ἐγνώρισε πολλὰς περιπετείας ἐξ ὧν πολλὰς πικρίας ἐγεύθη ὁ γέροντος Καλλίνικου.

(12) «Εἰς τοὺς ἀγάμους κληρικούς μας—γράφει—χοροδοτοῦμεν τὴν διατήρησιν τῆς Θεσηκείας καὶ τῆς γλώσσης μας. Ἐκ τῶν ἀγάμων κληρικῶν προῆλθον ὁ Πολύκαρπος, ὁ Ἰγνάτιος, ὁ Γρηγόριος, ὁ Βασίλειος, ὁ Χρυσόστομος, ὁ Φώτιος, ὅλοι οἱ μεγάλοι πατέρες. Ἀπὸ τὰς τάξεις τῶν ἀγάμων κληρικῶν ἐλήφθησαν ὁ Λούκαριος, ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε', ὁ Κορινθῶς Φώτιος, ὁ Σμύρνης Χρυσόστομος καὶ τόσοι ἄλλοι ἔθνικοὶ μας μάρτυρες. Ἄγαμοι κληρικοὶ ἦσαν καὶ ὁ Μεθόδιος καὶ ὁ Κύριλλος, δι' ὧν ἐξεχριστιανίσσαμεν τοὺς Σλαῶνας, Ἄγαμοι ὁμοίως κληρικοὶ ἦσαν ὁ Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, ὁ Βούλγαρης, ὁ Θεοτόκης, ὁ Βάμβας, ὁ Δούκας, ὁ Φαρμακίδης, ὁ Γαζῆς καὶ οἱ ὅμοιοι των διδάσκαλοι τοῦ Γένους. Πρέπει νὰ ἔχη τις ἀποξενωθῆ ὀλοτελῶς ἀπὸ τὴν ἱστορίαν μας, διὰ νὰ κλείσῃ τὰ ὄμματα εἰς γεγονότα οὕτω πασιδῆλα».

(13) Πρὸβλ. ἄρθρον περιοδικοῦ «Ἀνάπλασις», «Παράδοσις ἀποστολική», Δεκέμβριος 1954,

(14) Οὐδέποτε ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία,

στάδια εἰς τοὺς ἐγγάμους, διὰ τὰ κεντρίζονται καὶ οὗτοι ὑπὸ φιλοτιμίας. Νὰ λαμβάνονται καὶ ἐκ τῶν ἐγγάμων κληρικῶν ἐπίσκοποι καὶ ἐκ τῶν ἀγάμων διὰ τὰ μὴ ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι τὴν παρθενίαν ἀκολουθοῦν οἱ κληρικοὶ μας οὐχὶ διὰ τὴν παρθενίαν, ἀλλ' ὡς ἀναβολέα πρὸς τὴν τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἵππου ἀνάβασιν. Τὴν θέσιν ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ καὶ τὴν σημασίαν τοῦ ἀγάμου Κλήρου οὐδεὶς Ὁρθόδοξος δύναται νὰ παρίδη, ἀφοῦ «αὐτὴ ἢ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία ἢ ἡ βάσις εἶναι οὐσιωδῶς προτεσταντικὴ σέβεται τὴν μοναχικὴν ζωὴν. Τί συμβαίνει ὅμως ἐν τῷ Ἀγγλικανισμῷ; Οἱ ἐκλέξαντες τὸν τρόπον τοῦτον τῆς ζωῆς εἶναι πολὺ ὀλίγοι. Ἐπραξαν δὲ τοῦτο οὐχὶ διότι ἄλλως δὲν θὰ ἐγίνοντο ἐπίσκοποι (ὡς συμβαίνει παρ' ἡμῖν) ἀλλ' ἐκ πεποιθήσεως καὶ ἐξ ἀρχῶν».

«Ζητοῦμεν—καταλήγει ὁ Καλλίνικος—ἐλευθερίαν τοῦ Κλήρου περὶ τὸν γάμον, ὅχι μόνον διότι τοῦτο συνάδει πρὸς τὰς ρητάς καὶ ἐπανειλημμένας ὑποδείξεις τῶν Γραφῶν, ἀλλὰ καὶ διότι οὕτω φρονούμεν, ὅτι θὰ καταστοῦν τὰ κληρικά μας ἡθῆ ἡμερώτερα. Ὁ γάμος βεβαίως δὲν εἶναι πανάκεια καὶ ὅσοι νομίζουν ὅτι μετὰ τὴν ἐλευθέραν εἰσαγωγὴν τοῦ γάμου εἰς τὸ ἱερατεῖον μας θὰ παύσουν αἱ καταχρήσεις, ἀπατῶνται. Εἶναι ὅμως ἐν βῆμα πρὸς τὴν σχετικὴν βελτίωσιν. Ὁ ἀγάμος κληρικός (ὑπονοεῖ

τὸν ἐν ὑποχρεωτικῇ ἀγαμίᾳ διαβιοῦντα) ζῆ ἀφύσικον καὶ ἀφίλον ζῶν. Μὴ ἔχων οἰκεῖους, περὶ τῶν ὁποίων νὰ φροντίζῃ, καθίσταται ἐγωϊστής.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς ἐξυπηρετήσεως τῶν ἠθῶν, τὴν ὁποῖαν ἢ ἄρσις τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀγαμίας τοῦ Κλήρου θὰ προσέφερε, θὰ συνετελεῖτο παραλλήλως καὶ ποιοτικὴ τοῦ ἐφημεριακοῦ κλήρου βελτίωσις.

Ἐὰν δέ, παραλλήλως πρὸς τοῦτο, ἐλαμβάνετο πρόνοια περιστολῆς μὲν τοῦ δυσαναλόγου ἀριθμοῦ τῶν φερόντων τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα, ἀξιοποιήσεως δὲ τῶν λοιπῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἱερατικῶν βαθμῶν καὶ ὀφρικίων, θὰ ἐπῆρξετο σημαντικὴ τοῦ ἐφημεριακοῦ κλήρου ἀνύψωσις. «Νὰ περισταλῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγάμων, προτείνει ὁ Καλλίνικος, εἰς τοὺς ἀληθῶς «δυναμένους ζωρεῖν». Νὰ κατανοηθῇ ὅτι ἀφοῦ ἡ παρθενία εἶναι τελειότερος τρόπος βίου, ἄρα πρέπει νὰ μὴ εἶναι κοινόν τι καὶ εἰθηνὸν ἐμπόρευμα. Νὰ περισταλῇ ἐπίσης καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπισκόπων. «Ἡ Ἐκκλησία μας δὲν θὰ ἔχανε τίποτε—παρατηρεῖ ὁ Καλλίνικος—ἐὰν τὰ 9/10 τῶν σημερινῶν μητροπολιτῶν καὶ ἀρχιεπισκόπων παρέμενον ἐν τῷ ἱερατικῷ βαθμῷ ὡς κληρὸς ἐνοριακός. Οὕτω καὶ τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα θὰ ἀνυψοῦτο εἰς τὴν ἐμπρότευσαν θέσιν καὶ ὁ ἱερατικὸς βαθμὸς θὰ ἐξηγγίζετο, δεχόμενος εἰς τοὺς κόλπους του εὐγενέστερα στοιχεῖα καὶ φροντὶς ἴσως πλειότερα θὰ κατεβάλλετο περὶ τῆς ἀξιοπρεπεστεράς τῶν ἐφημερίων συντηρήσεως, οἷτινες εἶναι ὁ καθ' αὐτὸ ἐκκλησιαστικὸς στρατός⁽¹⁵⁾.

★

Αὐτὰς τὰς προτάσεις πρὸς ἀνόρθωσιν καὶ ἀναγέννησιν τῆς Ἐκκλησίας εἶχε νὰ προτείνῃ ὁ Κωνσταντῖνος Καλλίνικος.

Δὲν χρειάζεται τόσον σοφία θεολογικὴ ὅσον τιμὰ καὶ εἰλικρινὴς τῶν πραγμάτων ἀντιμετώπισις διὰ τὰ ἀντιληφθῆναι κανεῖς τὴν σημασίαν τῶν προτάσεων τούτων. Ὁ Καλλίνικος, μὴ στερούμενος σοφίας θεολογικῆς, διέθετε εὐτυχῶς καὶ τὴν ἀπαιτουμένην εἰλικρινείαν, ὥστε ἐξ αὐτῶν νὰ ἀντλή τὸ θάρρος τῆς γνώμης του.

ΚΩΝΣΤ. ΚΟΥΡΚΟΥΛΑΣ

ἀπέκλεισε δι' ἀποφάσεως Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὡς κοινῶς πιστεύεται, τοὺς ἐγγάμους κληρικοὺς ἐκ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἐπισκόπου. Τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ ἐγγάμου κλήρου ἐκ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἐπισκόπου ἐπεδίωξαν οἱ Αὐτοκράτορες, ἐκδίδοντες πρὸς τοῦτο διατάγματα, τὰ ὁποῖα ὅμως ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας δὲν ἐσηροῦζοντο. Αὐτὸς δὲ ὁ Πατριάρχης Φώτιος ὁ Μέγας (9ος αἰών) συνιστᾷ τὴν μὴ τήρησιν τῆς σχετικῆς Νεαρᾶς (ΡΛΖ) τοῦ Ἰουστινιανοῦ δι' ἧς «ζωλεύεται τὸ ψηφίσασθαι τινα εἰς ἐπισκοπὴν ἔχοντα γαμετὴν νόμιμον», προτρέπει δὲ εἰς ἐφαρμογὴν τοῦ περὶ διαζεύξεως ΜΗ' κανόνος τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου.

Ἡ προαγωγὴ ἐγγάμων κληρικῶν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ἐπισκόπου συνεχίζεται ἐπὶ αἰῶνας καὶ πέραν τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, χωρὶς μάλιστα νὰ τηρητῆ ἡ περὶ διαζεύξεως καινοτομία τοῦ ΜΗ' κανόνος τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου.

Ἀπόφασις Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀποκλείουσα τοὺς ἐγγάμους κληρικοὺς ἐκ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἐπισκόπου δὲν ὑφίσταται.

(15) Βλ. Κ. Κούρκουλα, μν. ἄρθρον σ. 38.

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΗ

Πρόβλημα έπιτακτικό τής έποχής μας είναι ή σύνθεσις του άρτίου άνθρώπου, που θα σταθή σέ θεωρία και σέ πράξι ικανός και κατάλληλος ν' άντιμετωπίση τήν κρίσι τής έποχής μας. Η συνείδησις του σύγχρονου σκεπτομένου άνθρώπου προβάλλει άπαιτήσεις και ζητεί διεξοδο άπ' τόν άσφυκτικό κλοιό τής μηχανοκρατικής παραφροσύνης άπό τόν όποιο πιέζεται. Θέλει νά βροή δρόμους νέους, για νά χαράξη τήν πορεία της πρός ένα καλύτερο μέλλον.

Έτσι έμφανίζεται μπροστά μας τό πρόβλημα του άνθρωπισμού ζητώντας άποφασιστικά λύσεις. Ο Π. Μελίτης στό βιβλίο «Γιά ν' άνοιξη ό δρόμος», μās δίνει τά έπτά σημεία τών άπαιτήσεων⁽¹⁾ του άνθρώπου, για τήν πραγματώσι βίωσιμου άνθρωπισμού, που ν' άνταποκρίνεται στήν πραγματικότητα τής ζωής, αλλά και νά στηρίζεται σέ πνευματικές αξίες. Τέτοιες αξίες άναντίρροτα προσφέρει και ό άρχαίος ελληνικός στοχασμός (είναι τό πέμπτο αίτημα), που θέλησε νά συλλάβη τήν έννοια άνθρώπου στό όντολογικό και δεοντολογικό της νόημα.

Οί Έλληνες πρώτοι έκαναν τες πρώτες άπόπειρες και δοκιμές δημιουργίας συστημάτων που νά μελετούν και νά καθοδηγούν τόν άνθρωπο. Γι' αυτό λέμε πώς ό άνθρωπισμός είχε τήν άφετηρία του στους Έλληνες. Σ' αυτούς και οι Λατίνοι εύρισκαν, όπως ό Κικέρων, τήν πλήρωσι του νοήματος τής humanitas.

Ανάμεσα όμως άπό τήν αδιάσπαστη συνέχεια τών Έλλήνων στοχαστών που έφεραν τήν σέψι τους στόν άνθρωπο, ένας είναι εκείνος που ξεχωρίζει και άποτελεί τήν βάση τής πυραμίδος, ό Σωκράτης. Προσωπικότης πολύπλευρη και πλατειά, χωρίς νά γράψη τίποτα, γεμίζει με τήν πα-

ρουσία της τόν χώρο του πνεύματος, ζή τά άνήσυχα προβλήματα του τόπου και του καιρού της, τά ύψώνει στό φώς μιας νέας προοπτικής, μεταθέτει τό έπίκεντρο τής δξυτήτός τους στόν άνθρωπο και στήν συνείδησί του, για ν' άποκαλύψη τόν κόσμο τών αξιών που άναφέρονται στό πνεύμα και τες άπαιτήσεις του. Γίγαντας τής αρετής, τής πράξεως και τής διανοήσεως άπλώνει τήν έπιβλητική του φυσιογνωμία, παίρνει κεντρική θέση στόν στοχασμό τών συγχρόνων και τών μεταγενεστέρων, γίνεται άντικείμενον άπολογίας ή κατηγορίας, παραδοχής ή άρνήσεως.

Πλήθος είναι εκείνοι που γράφουν γι' αυτόν, δαεΐζονται τες ιδέες του, μολιάζονται άπό τες γνώμες του. Είδος λόγου παίρνει τό όνομά του «σωκρατικοί λόγοι». Κι' όμως οι δρόμοι που παίρνουν οι σύγχρονοι του ή οι μεταγενέστεροι είναι πολύ διαφορετικοί άκόμη και άντίθετοι. Συγκρίνατε τόν ήδονισμό του Άριστιππου με τήν εϋδαιμονία άπό τήν θέα τών ιδεών του Πλάτωνος. Κοιτάχτε τόν πρακτικό στοχαστή που ζητεί τό πρόσφορο και ωφέλιμο του Ξενοφώντος, παρατηρήσατε τόν φιλόσοφο τής άφηρημένης και γενικής έννοίας του Άριστοτέλη, τήν σύγχυσι του Άριστοφάνη μπρός στό σωκρατικό φαινόμενο, ώστε νά μη μπορη νά ξεχωρίση τόν Σωκράτη άπό τόν Πρωταγόρα. Δέτε πάλι τήν κατηγορία του Μελήτου πώς είναι διαφθορεύς τής νεότητος και άσεβής, τήν πολεμική του Πολυκράτη⁽²⁾.

Και ή ίδια διαχωριστική γραμμή στήν κατανόησι του Σωκράτη θα συνεχισθή μέσα στήν πνευματική διαμόρφωσι τής ιστορίας, στους πρώτους χριστιανικούς χρόνους θα τόν χαρακτηρίσουν άγιο που δέχθηκε λάμπεις του άγίου Πνεύματος και διαι-

(1) Π. Μελίτη: «Γιά ν' άνοιξη ό δρόμος», Αθήνα 1957, σελ. 323-326.

(2) Για τόν Πολυκράτη βλ. Jean Luccioni, Xénophon et le Socratisme, Paris 1953, σ. 20-21.

σθάνθηκε χριστιανικὲς ἀλήθειες· μερικοὶ ἀπὸ τοὺς πατέρας τῆς Ἐκκλησίας θὰ δεῖξουν ὁμοιοτήτες του μὲ τὸν Χριστὸ καὶ θὰ τὸν θεωρήσουν «πιστὸ καὶ μάρτυρα τῆς ἀλήθειας» πρὶν ἀπὸ τὴν θεία ἔλευσι»^(2α), Ὁ Μεσαίωνα πάλι θὰ τὸν τιμήσῃ σὰν ἕνα ἐπιφανῆ οσφρό, ἐνῶ στὰ χρόνια τῆς Ἀναγεννήσεως ἀλλὰ καὶ τοῦ Διαφωτισμοῦ θὰ γίνῃ σύμβολο πρὸς συμπικνώνει τὴν ἠρωϊκότητα, τὴν φιλόσοφον ἔρευνα, τὴν ἀγάπη στὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ὁμορφιά. Οἱ χριστιανοὶ θὰ τὸν βλέπουν σὰν προχριστιανικὸ μάρτυρα, ἐνῶ οἱ ἀρνηταὶ θὰ βρίσκουν στὸ πρόσωπό του τὸν σπουδαιότερο ἀπόστολο τοῦ «ἀ-χριστιανικοῦ» οὐμανισμοῦ, τὴν ἀπτή ἀπόδειξι τῆς πραγματώσεως τῶν ἀξιῶν ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν χριστιανικὴ πραγματικότητά. Καὶ ὁ ἀγῶνας αὐτὸς θὰ συνεχισθῇ ὡς τὴν σύγχρονη ἐποχὴ, πρὸς καθένας ἀπὸ τοὺς κριτικὸς καὶ τοὺς φιλοσόφους θὰ τοῦ δώσῃ ξεχωριστὴ θέσι μέσα στὴν ἱστορία τοῦ πνεύματος ἢ θὰ τὸν κρημνίσῃ σὰν ἀνατροπέα καὶ ἀρνητὴ τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως⁽³⁾.

Ἔτσι ὁ Σωκράτης ἐγίνε ἀλήθεια καὶ θεῶς, ὄνειρο καὶ πραγματικότης, ἅγιος καὶ ἀρνητὴς, στοχαστὴς καὶ ἄνθρωπος τῆς πράξεως, πρὸδρομος τῆς λογικῆς σὰν ἐπιστήμης, μὰ καὶ τῆς ἠθικῆς, ρεαλιστῆς καὶ μεταφυσικὸς, αὐτάρκης, χωρὶς Θεό, ἢ διαγγελεὺς τῶν ἀξιῶν τοῦ πνεύματος καὶ ἀπόστολος καὶ ἐντολοδόχος τοῦ θεοῦ.

Τούτῃ ἢ πολλαπλότης τῆς ἐρμηνείας βρῖσκει τὴν αἰτιολογία τῆς στὴν ἴδια τὴν φύσι καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν προβλημάτων πρὸς ἔθιξε. Μεγαλοφυῆς καθὼς ἦταν μὲ ἠθικὴ εὐαισθησία πιάστηκε μὲ προβλήματα πρὸς ἀπασχολοῦν τὸν αἰώνιον ἄνθρωπο πάνω στὴν ὄντολογικὴ, στὴν ἠθικὴ καὶ στὴν μεταφυσικὴ τους θεώρησι, χωρὶς νὰ παραλείπῃ τὸ κοίταγμα καὶ τὸν ἔλεγχον τοῦ καθημερινοῦ βίου. Ἔθιξε τὸν μηχανισμό τῆς ἀνθρώπινης λογικῆς στὴν οὐσία τῆς, μὰ καὶ ξέφυγε ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς ἀνθρώπινης νοη-

τικότητος καὶ ἔφθασε στὴν σφαῖρα τοῦ θεοῦ καὶ ὑπερανθρώπινου. Κοίταξε νὰ ἐμβαθύνῃ στὸ νόημα τῆς ζωῆς καὶ νὰ σημαδεύσῃ τὶς ὑποχρεώσεις πρὸς ἐπιβάλλει στὴν ἀνθρώπινη συνείδησι. Τούτῃ ὅμως ἢ ἀπασχολήσῃ δὲν τὸν ἀποπλάνησε σὲ ἀπόλυτη θεωρητικὴ ἔρευνα μακριὰ ἀπὸ τὶς προσηγορίες τῆς ζωῆς.

Ἔτσι ἢ ἴδια ἢ θεωρητικὴ, μεταφυσικὴ, ἠθικὴ ἢ πολιτικὴ τοῦ ἔρευνα, καθὼς καὶ ὁ δεοντολογικὸς καθορισμὸς καὶ σὲ ἀσήμαντες λεπτομέρειες τῆς πρακτικῆς ζωῆς δὲν μποροῦσε νὰ μὴν ἔχη κατανεύσεις ἢ ἀντιρρήσεις, φίλους ἢ ἀντιπάλους, λάτρεις ἀφιερωμένους καὶ ἐχθροὺς ἄσπονδους. Πλατεῖα καὶ γόνιμη ἢ σκέψις τοῦ γίνεται πολλὲς φορὲς δυσκολοπαρakoλoύθητῃ ἀπὸ τὸν συζητητὴ πρὸς ἔχει τὴν δική του στενότητα ἢ εὐρύτητα σκέψεως, τὶς δικῆς του ἀντιλήψεις καὶ προκαταλήψεις, τὴν ἰδιουτυπία τῆς εὐφυΐας καὶ τῆς χαρακτηρολογικῆς ἀτομικότητος. Ἔτσι πολλὸ λίγος, ὅπως ὁ Πλάτων, εἶχαν ἀντίστοιχο εὐρος εὐφυΐας καὶ ἠθικῆς εὐαισθησίας, ὥστε νὰ παρακολοθήσουν τὸν στοχασμὸ τοῦ Σωκράτη σ' ὅλες τὶς ἐκφάνσεις, νὰ συνοδοιπορήσουν σ' ὅλες τὶς ἀτραποὺς τοῦ πνεύματος.

Οἱ ἄλλοι, οἱ πολλοί, εὕρισκαν στὸν Σωκράτη τὴν ἀνανάγκασιν τοῦ δικοῦ τους πνεύματος. Ἐβλεπαν σ' αὐτὸν τὴν πραγματώσι, θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ, τῆς δικῆς τους ψυχῆς καὶ τοῦ δικοῦ τους ἰδανικοῦ. Γι' αὐτὸ πλησιάζουν τὸν Σωκράτη ἄνθρωποι ἀντίθετοι καὶ διάφοροι, γι' αὐτὸ δίπλα στὸν Κριτία καὶ τὸν Ἀλκιβιάδη⁽⁴⁾, ἀνθρώπους τῆς πολιτικῆς πράξεως, βρῖσκειται ὁ Ξενοφῶν μὲ ἠθικὴ ποιότητα στὰ πολιτικά καὶ στρατιωτικά του κίνητρα. Οἱ δύο πρῶτοι εὕρισκαν σ' αὐτὸν κυρίως τὸν εὐφυῆ διαλεκτικὸ, τὸν ἄριστο συζητητὴ, τὸν στοχαστὴ τῆς ἐννοίας, τὸν ἀριστοτέχνη τῆς λογικῆς ἐμβαθύνσεως τῶν ἐννοιῶν, ἐνῶ ὁ δεύτερος ἔβλεπε στὸ πρόσωπο τοῦ φιλοσόφου τὸν «καλὸν κάγαθόν», τὸν ἄριστο σύντροφο, τὸν ξεχωριστὸ διδάσκαλο πρὸς ξέρε νὰ ὀδηγήσῃ στὴν ἀρετὴ τῆς πράξεως. Οἱ πρῶτοι φιλόδοξοι ἐρασταὶ τῆς πολιτικῆς

(2α) A.-J. Festuhiér, Socrate, Paris 1934, σ. 14.

(3) Werner Jaeger, Paideia: The Ideals of Greek Culture, transl. by G. Highet, vol. II, Oxford 1947, σ. 13-14, V. de Magalhães-Vilhena, Le problème de Socrate, Paris 1952, σ. 36-40.

(4) Ξενοφῶντος Ἀπομνημονεύματα, I, 2, 12-16.

φήμης θέλουν να λεπύνουν τα τόξα της πολιτικής τους φαρέτρας αδιαφορώντας για το ήθος. Ο δεύτερος στον Σωκράτη βρίσκει τον πρότυπο δάσκαλο, τον αναμορφωτή των ήθων, την ενσάρκωση του ιδανικού πολίτη. Αυτό που ο Ξενοφών ωραματίστηκε σ' όλη του την ζωή, το βρήκε ζωντανό στον λαμπρό του διδάσκαλο· γι' αυτό και η σωκρατική σκέψις αυτής της μορφής βρίσκεται όχι μόνον στα «ἀπομνημονεύματα» του που θέλει ν' ἀπολογηθῆ για την ἀρετή του φιλοσόφου και ν' ἀνασκευάσει τις ἄδικες κατηγορίες, ἀλλὰ και στο λοιπό του ἔργο που είναι διαποτισμένο ἀπὸ την παρουσία του Σωκράτη.

Κοντὰ σ' αὐτοὺς ἔρχεται ὁ ἰδεολόγος και θεωρητικὸς στοχαστής, ὁ Πλάτων, πού βλέπει και παρακολουθεῖ τὸν διδάσκαλο κάτω ἀπὸ τὸ πρῶτον τῶν δικῶν του τάσεων. Σ' αὐτὸν βρίσκει τους σπόρους τῆς ἐπεξεργασίας τῶν ἐνοιῶν πού θὰ ἰδανικεύσει και θὰ ὑψώσει στὴν σφαῖρα τῶν ἰδεῶν, τὸν εἰκονοκλάστη τοῦ γνωστοῦ και καθιερωμένου, τὸν ἀρνητὴ τῆς προηγουμένης φιλοσοφίας, τὸν ὑποδειγματικὸ χειριστὴ τῆς συζητήσεως, τὸν ἀνατροπέα τοῦ δικολαβισμού τῆς σοφιστικῆς και τῆς ἀνώφελης θεωρίας τῆς φύσεως. Ἀπὸ τὰ γόνιμα σπέρματα τοῦ δασκάλου του θ' ἀνεβῆ στὸν ὑπερουράνιο τόπο, γιὰ νὰ δῆ και νὰ θαυμάσει τις ἰδέες, νὰ ὑψώσει τὸ ἄτομο σὲ προσωπικότητα και νὰ ὄνειρευθῆ τὴν συγκρότησι τῆς «Πολιτείας».

Ἀλλὰ θὰ ἔλθῃ και ὁ σκόπτης Ἀριστοφάνης, πού θὰ παρανοήσῃ⁽⁵⁾, θὰ κοροϊδέψῃ, θὰ καταδικάσῃ. Στὸ πρόσωπο τοῦ Σωκράτη θὰ βρῆ τὸν τσαρλατάνο και τὸν ἀπατεώνα, πού κάνει τὸν «ἤττω λόγον κρείττω», πού ἀεροβατεῖ και καρκινοβατεῖ, πού ματαιολογεῖ και διαστρέφει τὸ δίκαιο, τὸ ἀληθινὸ, και διαφθείρει τὴν νεότητα μὲ καινούργια διδάγματα, μὲ διαστροφή τῆς λογικῆς και ἀρνησι τοῦ θεοῦ. Εἶναι ὁ ἄνθρωπος πού μένει στὴν ἐπιφάνεια και δὲν μπορεῖ νὰ εἰσδύσῃ στὴν οὐσία τοῦ σωκρατικοῦ προβλήματος ἀπὸ ἀδιαφορία ἢ ἐμπάθεια.

(5) Γιὰ τὸν Ἀντισθένη και τὸν Ἀρίστιππο, βλ. Magalhães-Vilhena ἐνθ. ἀν. σ. 393-398. Luccioni ἐνθ' ἀν. σ. 82.

Πιὸ πίσω, πάλι χρονολογικὰ στέκει ὁ Ἀριστοτέλης. Αὐτὸς δὲν ἔγραψε κάτι συνεχῆς και ἐνιαῖο γιὰ τὸν Σωκράτη, δὲν θέλησε δηλαδὴ νὰ μᾶς ἐκθέσῃ σὲ συνεχῆ ἀνάπτυξι τοὺς πυρήνες τῆς φιλοσοφίας τοῦ Σωκράτη, ἀλλὰ μᾶς μιλάει γι' αὐτὸν «ἐπ' εὐκαιρίαι», ὅταν ἀναπτύσσει δικῆς του φιλοσοφικῆς ἀπόψεις ἢ ἐξιστορῆ ἄλλων. Γι' αὐτὸ οἱ διαφορὲς ὑπομνήσεις στὸν σωκρατικὸ λόγο εἶναι σκόρπιες στὸ ἔργο του. Αὐτὸς πάλι σὺν ἐγκεφαλικὸς και διαλεκτικὸς βλέπει στὸν Σωκράτη τὸν στοχαστὴ τῆς ἐπαγωγῆς και τοῦ ὀρισμοῦ, τὸν διακριβωτὴ τῆς ἠθικῆς ἐννοίας.

Ἔτσι, γιὰ νὰ περιορισθοῦμε σὲ κύριες περιπτώσεις, ὁ Σωκράτης γίνεται ἀρχηγὸς ἐνὸς μεγάλου κινήματος σκέψεων και ἰδεῶν, πού σκορπίζονται σὲ σχολῆς μὲ διαφορετικῆς φιλοσοφικῆς, πολιτικῆς και κοινωνικῆς ἀποχρώσεις, σταναντοῦν ἀρνησι και πολεμικὴ (Ἀριστοφάνης), παρανόσι (Ἀριστιππος), μερικὴ ἐμφάνισι ἢ κατανόσι (Ἀριστοτέλης, Ξενοφών), πλατεῖα ἐμβάθυνσι σ' ὅλα τὰ θέματα, ἀλλὰ και προσωπικὴ ἐπεξεργασία (Πλάτων)⁽⁶⁾. Στὸ πρόσωπο δηλαδὴ τοῦ Σωκράτη πραγματώνεται στὸ ἀκέραιο ἢ περιφρημὴ σκέψις τοῦ Pascal: «Οἱ ἴδιες σκέψεις παίρνουν καιμὰ φορά ἐντελὸς διαφορετικὸ δρόμο σ' ἕνα συγγραφεῖ ἀπὸ αὐτὸν πού χάραξε ὁ δημιουργὸς τους»⁽⁷⁾. Καθένας στὸν μεγάλο καθρέφτη τῆς πλατείας μορφῆς τοῦ Σωκράτη βρίσκει κάτι ἀπ' τὸ δικὸ του ἑαυτὸ.

Ἄλλ' ἔτσι ἐγείρεται τὸ μεγάλο ἐρώτημα, πού αἰῶνες τώρα ἀπασχολεῖ τὴν ἱστορία τῆς φιλοσοφίας. Ποιὸς εἶναι ὁ ἀληθινὸς Σωκράτης; Ἀπὸ τις μαρτυρίες πού μᾶς δίνουν οἱ πιὸ κύριοι και ἀξιόπιστοι συγγραφεῖς (Ξενοφών, Πλάτων, Ἀριστοτέλης, γιὰ νὰ περιορισθοῦμε μόνο σ' αὐτούς)⁽⁸⁾ ποῖα ἔχει τὴν μεγαλύτερη βαρῦτητα και ἀξιόπιστία;

Ἐδῶ οἱ κριτικοὶ δίνουν τις πιὸ διαφορε-

(6) Πολλὰ στοιχεῖα τῆς σωκρατικῆς φιλοσοφίας ἀφωμοίωσαν οἱ στωικοί.

(7) Émile Boutroux, Socrate fondateur de la science morale, στό: Études de l'histoire de la philosophie, Paris 1925, σ. 40.

(8) Αὐτὴ ἡ ἀποψις δὲν ἀποκλείει πλατύτερη ἔρευνα, πού νὰ ἐκταθῆ σ' ὅλες τις πηγῆς και νὰ προσέξῃ ὅλες τις πληροφορίες.

τικὲς ἀπαντήσεις⁽⁹⁾ καὶ προτείνουν τὶς πρὸ διαφορητικὲς μεθόδους ἐργασίας καὶ ἐρεῦνης. Γιατί, ἂν πάρωμε σὰν σπουδαιότερη τὴν μαρτυρία τοῦ Ἀριστοτέλη, θὰ σχηματίσωμε εἰδωλο Σωκράτη ἐγκεφαλικοῦ καὶ διαλεκτικοῦ, πὸν στοχάζεται καὶ περιορίζεται στὶς ἠθικὲς ἔννοιες καὶ ἐτοιμάζει τὸν δρόμο τῶν «συλλογισμῶν». Παρόμοια ἀντιστοιχίη θὰ εἶναι καὶ ἡ εἰκόνα πὸν θὰ σχηματίσωμε, ἂν στηριχθοῦμε στὸν Ξενοφῶντα· θὰ φτιάξωμε ἕνα Σωκράτη, ἄνθρωπο τῆς πράξεως. Ἡ ἂν πάρωμε σὰν ἀφετηρία μας τὸν Πλάτωνα, θὰ ἔλθῃ στιγμή πὸν δὲν θὰ ξέρωμε πὸν σταματᾷ ὁ Σωκράτης καὶ πὸν ἀρχίζει ὁ Πλάτων.

Γι' αὐτὸ καὶ τὰ πορτραῖτα στοχασμοῦ πὸν μᾶς ἔδωσε ἡ παράδοσις, ἀλλὰ καὶ ἐσχημάτισαν οἱ νεότεροι ἱστορικοὶ τῆς φιλοσοφίας καὶ οἱ κριτικοὶ εἶναι διαφορετικὰ καὶ πολλὲς φορὲς ἀντιμαχόμενα⁽¹⁰⁾.

Ἀλλὰ τότε γεννιέται τὸ ἐρώτημα καὶ ἡ ἀπορία, μήπως δὲν μπορούμε νὰ βροῦμε τὸν ἀληθινὸ Σωκράτη. Τέτοια ἀπάντησις μᾶς φαίνεται «σκεπτικὴ» κ' ἀπαισιόδοξη. Γιατί ὀφείλεται στὴν ἀρρώστια τῶν παλαιότερων κριτικῶν, οἱ ὁποῖοι κάθε τι πὸν δὲν ταιριάζει στὴν θεωρία πὸν ἀναπτύσσουν ἢ στὶς ἀρχὲς τῶν μεθόδων πὸν ἔχουν θέσει, τ' ἀπορρίπτουν σὰ νόθο καὶ ἀναληθές. Ἔτσι π. χ. μειώνουν τὴν ἱστορικὴ ἀξία τοῦ Ξενοφῶντος, γιατί βρίσκουν κοινὰ σημεῖα στὸν Πλάτωνα, πὸν τὰ χαρακτηρίζουν σὰν δάνεια⁽¹¹⁾, ἀλλ' ἔτσι ὁ Ξενοφῶν γίνεται

δεύτερη πηγή.

Ἄλλοι πάλι βρίσκουν στὸν Ξενοφῶντα περισσότερη ἀλήθεια, γιατί εἶναι ἱστορικός «ex professo», ἐπομένως συνηθισμένος περισσότερο ἀπ' τοὺς ἄλλους στὴν ἀκριβολόγο διατύπωσι καὶ τὴν πιστὴ ἐξιστορήσι⁽¹²⁾.

Δὲν εἶναι ὅμως οὔτε καλὸς φωτογράφος καθημερινῶν περιστατικῶν καὶ ἀνεκδότων ὁ Ξενοφῶν, μᾶς λέγει ἄλλη μερίς. Γιατί καὶ σὰν ἱστορικός δὲν παρέχει σοβαρὴ πιστότητα. Ἐχει διαθέσι μυθιστοριογράφου καὶ ἰδανικευτοῦ (μὲ τὸν δικό του τρόπο) τῆς πραγματικότητος, γιατί πολλὲς φορὲς μέσα στὶς ἱστορικὲς του ἀφηγήσεις προβάλλει τὴ δική του προσωπικότητα καὶ τὶς προσωπικὲς του σκέψεις⁽¹³⁾. Ἐπομένως μπορούμε νὰ ἀμφιβάλλωμε γιὰ τὸ ἱστορικὸ πορτραῖτο τοῦ Σωκράτη, πὸν σ' ἀρκετὰ σημεῖα δὲν διαφέρει ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Ξενοφῶντα. Γι' αὐτὸ οἱ κριτικοὶ αὐτοὶ στρέφονται στὸν Πλάτωνα⁽¹⁴⁾. Δέτε τὶς συγγραφὲς τοῦ Πλάτωνος. Αὐτὲς ἔδωσαν, μᾶς λέγουν, ὄθησι στὴν σωκρατικὴ σκέψι, γονιμοποίησαν κάθε θετικὸ στοιχεῖο σοφίας καὶ μεθόδου, ἔψωσαν τὸν Σωκράτη σὲ εἰδωλο καὶ θαυμαστὴ προσωπικότητα. Γιατί, ἂν ἀφαιρέσετε ἀπὸ τὸν Σωκράτη κάθε στοιχεῖο πὸν ἔχετε παρμένο ἀπὸ τὸν Πλάτωνα, θὰ διαπιστώσετε τὴν ἰσχνότητα καὶ τὴν ἀνεπάρκεια τοῦ φιλοσοφικοῦ πορτραῖτου πὸν θὰ κάνετε στηριζόμενοι στὸν Ξενοφῶντα καὶ τὸν Ἀριστοτέλη. Ἔτσι μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς πὸν δίνουν τὴν προτεραιότητα στὴν πλατωνικὴ μαρτυρία, καθὼς ὁ Burnet καὶ ὁ Taylor⁽¹⁵⁾, φθάνουν νὰ ταυτίζουν τὸν πλατωνικὸ Σωκράτη μὲ τὸν ἀληθινὸ. Καὶ ὁ φαῦλος κύκλος τῆς κριτικῆς συνεχίζεται μὲ τὴν ἀπόδοσι ἰδιαίτερης σπουδαιότητος στὸν Ἀριστοτέλη⁽¹⁶⁾.

Εἶπαμε ὅμως πὸς, γιὰ μᾶς, ἡ ἀτέλειωτη

(9) André Cresson, Socrate, sa vie, son oeuvre, avec un exposé de sa philosophie, Paris 1947, σ. 3-12 καὶ 75. Th. Deman, Le témoignage d' Aristote sur Socrate, Paris, 1942, σ. 10-21 καὶ 126. W. Jaeger ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 17-27. Jean Luccioni ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 48 καὶ 58-63. Magalhães-Vilhena, Le problème de Socrate, ὅπου ὑπάρχει πλουσιωτάτη βιβλιογραφία. Raymond Simeterre, La théorie socratique de la vertu-science selon les «Mémorables» de Xénophon, Paris 1938, σ. 1-19.

(10) Magalhães-Vilhena ἐνθ' ἀν. 354.

(11) Βλ. τὴν γνώμη καὶ αὐτοῦ τοῦ L. Robin: «Χρειάζεται νὰ φυλαχθοῦμε ἀπὸ τὸν ἐπικίνδυνον πειρασμὸν πὸν φέρνει ἡ ὑπόθεσις ὅτι κοινὲς ἰδέες ἢ ἐκφράσεις στὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ξενοφῶντα ὀφείλονται στὴν ἐπίδρασι τοῦ πρώτου στὸν δεῦτερο». M. Vilhena, ἐνθ. ἀν. σ. 369.

(12) É. Boutroux ἐνθ. ἀν. σ. 17. Victor Brochard, Les sceptiques grecs, Paris 1932, σ. 22.

(13) Magalhães-Vilhena, ἐνθ. ἀν. σ. 194-230.

(14) Magalhães-Vilhena, ἐνθ. ἀν. σ. 354-451.

(15) John Burnet, Greek Philosophy, London 1932. A. E. Taylor, Socrates, London 1951.

(16) Βλ. τὴν γνώμη τοῦ K. Jocél, παρὰ Deman, ἐνθ. ἀν. σ. 12-13. Βλ. καὶ Magalhães-Vilhena, ἐνθ. ἀν. 231-302.

αὐτὴ πολεμικὴ δὲν ὀφείλεται μόνο στὸ ὅτι ὁ Σωκράτης δὲν ἔγραψε τίποτε καὶ ἐπομένως δὲν ἔχομε ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιο τίποτε τὸ αὐθεντικὸ, ἀλλὰ καὶ στὴν προθυμία τῆς κριτικῆς, τῆς παλαιότερης τουλάχιστον, νὰ βιάζεται νὰ ψαλιδίσει καὶ ν' ἀπορρίπτει κείμενα. Γιὰ μᾶς ἡ ἀμφιβολία δὲν τίθεται σὰν προϋπόθεση. Γιατί καὶ οἱ τρεῖς συγγραφεῖς εἶναι ἀληθινοὶ καὶ εἰλικρινεῖς^(16α) καὶ σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο νομίζουμε πὼς οἱ κριτικοὶ συμφωνοῦν ἐκτὸς ἀπὸ μερικὲς ἐξαιρέσεις. Ἐκεῖνο ποῦ παραποιεῖ ὅμως τὴν ἀντικειμενικότητά τους δὲν εἶναι ἡ κακὴ πρόθεσις καὶ ἡ ἀνειλικρίνεια, ἀλλ' ἡ ψυχικὴ ἰδιοτυπία καὶ διάθεσις, ἡ εὐρύτης ἢ ἡ στενότης τοῦ νοῦ, ἡ φιλοσοφικὴ καὶ κοσμοθεωρητικὴ τοῦ καθενὸς τοποθέτησις, ἡ ἀτομικότης δηλαδὴ ποῦ εἶναι «μοναδικὴ καὶ ἀνεπανάληπτη». Αὐτὴ τὴν ὑποκειμενικότητα ἐρμηνεύει τὴν βρῖσκομε παντοῦ καὶ πάντοτε σὲ κάθε βιογραφία καὶ ἔκθεσι φιλοσοφικῶν στοχασμῶν κάποιου μεγάλου. Ποτὲ ἡ βιογραφία ἢ ἡ φιλοσοφικὴ ἀνάπτυξις δὲν παίρνει τὸν χαρακτῆρα φωτογραφίας. Πάντα ἡ ἀλήθεια τῆς δράσεως καὶ τῆς σκέψεως διαθλάται κάτω ἀπὸ τὸ πρῖσμα τοῦ βιογράφου καὶ παίρνει τὸ στίγμα καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ συγγραφέα⁽¹⁷⁾.

Αὐτὸ λοιπὸν παρατηροῦμε καὶ ἐδῶ. Τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Ξενοφῶντος, οἱ διά-

(16α) Κι' ὅμως ὅλες οἱ μαρτυρίες γιὰ τὸν Σωκράτη ποῦ βρῖσκονται σὲ διάφορα βιβλία τους δὲν ἔχουν τὴν ἴδια ἀποδεικτικὴ βαρύτητα. Γι' αὐτὸ θὰ σταθοῦμε π. χ. στὰ «ἀπομνημονεύματα» τοῦ Ξενοφῶντος καὶ ὄχι στὴν «ἀπολογία Σωκράτους» τοῦ ἴδιου συγγραφέα (βλ. Jaeger ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 20), ποῦ μποροῦμε νὰ ἀμφιβάλλουμε γιὰ τὴν ἐγκυρότητά της. Θὰ ἐπιμένουμε στοὺς σωκρατικοὺς λεγόμενους διαλόγους τοῦ Πλάτωνος καὶ ὄχι σ' αὐτοὺς ποῦ ἐκθέτει τὸ δικό του ἰδεοκρατικὸ σύστημα. Ἔτσι ἡ «Πολιτεία», οἱ «Νόμοι», ὁ «Τίμαιος» κλπ. περιέχουν σωκρατικὲς ἰδέες ποῦ ἔχουν ὅμως ἐπεξεργασθῆ καὶ διαμορφωθῆ ἀπὸ τὸν Πλάτωνα, ὥστε δύσκολα νὰ μποροῦμε νὰ ξεχωρίσουμε τὴν παρότητα. Ὁ Ἀριστοτέλης ὅμως σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο μᾶς προσφέρει κάποιον κλειδί (Μ. τ. φ. Μ 4, 1078 β 27-32) ἰσχυρίζεται πὼς ὁ Σωκράτης δὲν βρῆκε τὴ θεωρίαν τῶν ἰδεῶν. Τούτῃ ἡ ἔπισημωσις μπορεῖ νὰ γίνῃ πιστευτὴ καὶ νὰ μᾶς βοηθήσῃ ν' ἀποφύγουμε πλατωνικὲς ἀπόψεις.

(17) Magalhães-Vilhena, ἐνθ. ἀν. σ. 362.

λογοὶ τοῦ Πλάτωνος, οἱ σωκρατικὲς, οἱ σκόρπιες παρατηρήσεις τοῦ Ἀριστοτέλη, δὲν εἶναι φωτογραφικὲς πλάκες, οὔτε φιλμς κινηματογράφου, ἀλλὰ κατοπτρισμοὶ τῆς σωκρατικῆς ψυχῆς καὶ διανοησεως σὲ διαφορετικὰ κάτοπτρα. Ἄρα καμμία ἀπὸ τὶς τρεῖς μαρτυρίες δὲν ἔχει ἀπόλυτο κύρος.

Θ' ἀρχίσουμε λοιπὸν ἀπὸ τὰ κοινὰ σημεῖα ποῦ ὑπάρχουν καὶ στοὺς τρεῖς ἢ ἔστω σὲ δύο. Περισσότερη ἀλήθεια ὑπάρχει στὴν ὁμοφωνία, ἔστω κι' ἂν φαίνεται ὅτι ὁ Ξενοφῶντες ἔχει δανεισθῆ ἀπὸ τὸν ἄλλο. Ἔτσι μποροῦμε νὰ σχηματίσουμε μιὰ ἀρχικὴ ἀδρομερῆ καὶ πιθανοφανῆ εἰκόνα. Τὰ κενὰ τῆς πάλιν μποροῦν νὰ συμπληρωθοῦν ἀπὸ μαρτυρίες ποῦ ὑπάρχουν μόνο σ' ἓνα συγγραφέα, γιατί καὶ οἱ μονομῆνες μαρτυρίες εἶναι ἄξιες τῆς ἐμπιστοσύνης μας, φθάνει νὰ μὴν ἔρχονται σὲ ἀντίφρασι μὲ τὴν προηγούμενη εἰκόνα ποῦ βασίζεται σὲ πολλαπλὴ μαρτυρία. Σὲ περίπτωσι ἀντιθέσεως μαρτυριῶν δεχόμεθα σὰν πιὸ πιθανὴ αὐτὴ ποῦ ταιριάζει στὴν ἀρχικὴ εἰκόνα ἢ ὅταν ἡ ἀντίφρασις εἶναι πολὺ σοβαρῆ, ἀμφιβάλλουμε, δεχόμεθα ἢ ἀπορρίπτουμε ἢ ἀφίνομε ἀνοιχτὸ τὸ θέμα.

Ἄλλὰ τέτοια συνθετικὴ θεώρησις μ' εὐρεία βάσι θὰ ἄρη καὶ μερικὲς φαινομενικὲς ἀντιφάσεις, γιατί θ' ἀποφεύγεται ἡ ἔξαρσις μᾶς μόνον ὅπως ποῦ κυριαρχεῖ σ' ἓνα συγγραφέα, ὁ ἐγκεφαλισμὸς π. χ. στὸν Ἀριστοτέλη, ἡ πρακτικὴ ἠθικότης στὸν Ξενοφῶντα, ἡ μεταφυσικὴ ἐνασχόλησις στὸν Πλάτωνα. Καὶ θὰ δείχεται πὼς οἱ διαφορὲς αὐτὲς δὲν σημαίνουν ψέμα καὶ ἐπομένως προτίμησι σὲ μία, ἀλλ' ἀπομόνωσι ἀπὸ τὴν ἀτομικότητα κάθε συγγραφέα ἐνὸς ἀληθινοῦ στοιχείου, ποῦ ὑπῆρχε στὸν Σωκράτη. Γιατί εὐρὸν πνεῦμα, καθὼς εἶναι ὁ φιλόσοφος ποῦ ἐξετάζουμε, μπορεῖ νὰ εἶναι διακριβωτῆς τῆς λογικῆς ἐννοίας καὶ συγχρόνως στοχαστῆς τοῦ θεοῦ καὶ ὑπερανθρωπίνου, χωρὶς νὰ χάνῃ τὴν ἐπαφή μὲ τὴν καθημερινὴν πραγματικότητα.

Μὲ αὐτὴ λοιπὸν τὴν προοπτικὴν θὰ κινήσομε παρουσιάζοντας μερικὲς ὄψεις ἀπὸ τὴν πολυσύνθετη προσωπικότητα τοῦ Σωκράτη στὰ ἄρθρα ποῦ θ' ἀκολουθήσουν.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Χ Α Π Π Υ Ε Ν Τ

Ἡ Λένα κάθεται σ' ἓνα βραχάκι, μὲ τὸ σαγόνι στηριγμένο στὴν παλάμη. Κυττάζει ἀφρημένη τὸν ὑδάτινο καθρέφτη τοῦ μικροῦ ἔρημου ὄρμου. Πλησιάζει μεσημέρι.

Στὴν σκιά τοῦ βράχου της, στὴν ἐπιφάνεια τοῦ νεροῦ, εἶδε τώρα ν' ἀνεβαίνουν ἓνα πλήθος μπουρμπουλίθρες. Ἐπειτα ἀπὸ λίγο, ἀναδύθηκε ἀπὸ τὰ βάθη ἓνας βατραχάνθρωπος, ὠπλισμένος μὲ φαροτούφεκο. Ὁ Ἄρης κατέβασε μὲ τὸ ἓνα χέρι τὴν λαστιχένια μάσκα του, πῆρε βαθειὰ ἀναπνοὴ καὶ μὲ τὸ ἄλλο σήκωσε ψηλά ἓνα μεγάλο ψάρι.

—Κύτταξε Λένα, κύτταξε τί λιθρίνι χτύπησα!

Φώναξε στὴν γυναῖκα του καὶ πέταξε θοιαμβεντικά τὸ θήραμά του, μπροστὰ στὰ πόδια της, πάνω στὸν βράχο.

Ὅσο νὰ γυρίση ἐκεῖνη τὰ μάτια της ἀπὸ τὸ ψάρι, ὁ ἄντρας της εἶχε ξαναβουτήξει. Μιά σειρά μπουρμπουλίθρες σημείωσε τὴν ὑποβρύχια πορεία του πρὸς τ' ἀριστερά, γιὰ ἄλλους θαλάσσιους λειμῶνες.

Ἡ Λένα, θυμωμένη, ἔσπρωξε μὲ τὴ μύτη τοῦ παπουτιοῦ της τὸ ψάρι καὶ βυθίστηκε πάλι στὶς μελαγχολικὲς σκέψεις της.

Τί θλιβερό, ἓνα χρόνο μετὰ τὸν γάμο της, νὰ ἀνακαλύπτῃ ὅτι εἶχε ἐξαμμισθῆ ὁ ἐνθουσιασμός της γιὰ τὴν νέα της ζωή!....

Ἀπὸ τὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ ὄρμου ἀκούστηκαν πλαταγίσματα, ἔπειτα ἡ φωνὴ τοῦ Ἄρη ἐψάλλε ἀπὸ χαρά:

—Βρῆκα θησαυρὸ ἐδῶ, θ' ἀργήσω! Μὴν ἀνησυχῆσης!

Θέλησε νὰ τοῦ φωνάξῃ ἡ Λένα ὅτι συμπλήρωσε πιά τρεῖς ὧρες καταδύσεων καὶ ὅτι δὲν ἀντέχει πιά ἄλλο μόνη. Μὰ ἐκεῖνος εἶχε χαθῆ πάλι!

Ἐνα κοπάδι σφῆκες τριγυρίζουν τὸ πα-

ραπεταμένο λιθρίνι. Ἡ Λένα τὶς κύτταξε χαιρέκακα νὰ κόβουν μικρὰ κομμάτια ἀπὸ τὶς πληγὲς τοῦ ἀντιζήλου της.

—Τί ὠραίες διακοπὲς πού κάνουμε!....

Ψιθύρισε γεμάτη παράπονο, ἔτοιμη νὰ κλάψῃ. Τὶς δεκαπέντε μέρες ἀπὸ τὶς εἰκοσι τῆς ἀδείας τους τὶς εἶχε περάσει ὁ ἄντρας της κάτω ἀπὸ τὴ θάλασσα. Τὸ «χόμπι» του ἦταν τὸ ὑποβρύχιο ψάρεμα, ἡ μεγάλη του ἀπόλαυσις. Ἀλλὰ καὶ ὅση ὥρα δὲν κυκλοφοροῦσε στὶς θαλάσσιες σπηλιὲς καὶ στὰ λειβάδια τῶν ψαριῶν, ξαπλωμένος σὲ μιὰ σαῖζ-λόγκ, ψόφιος ἀπὸ κούρασι καὶ μὲ παπουδιασμένο τὸ δέμα, ὄλο γιὰ μπαμποῦνια καὶ λιθρίνια, σφυρίδες καὶ χταπόδια μιλοῦσε. Ἀκόμα γιὰ τὰ τερτίπια τῶν σπάρων καὶ τῶν ἡλιθίων κοκοβιῶν! Ἡ Λένα ποτὲ δὲν εἶχε αἰσθανθῆ ἔνδιαφέρον γιὰ τὴ θάλασσα καὶ τοὺς κατοίκους της. Τῆς ἄρεσε τὸ βουνό, τὸ δάσος καὶ οἱ ψυχαγωγίες τοῦ στερεοῦ ἐδάφους. Ἀπὸ ἀντίδρασι περισσότερο παρὰ ἀνησυχία ἐδιάβαζε μεγάλωφωνα κάθε θαλάσσιο ἀτύχημα πού ἀνέφεραν οἱ ἐφημερίδες καὶ μαγεῖρενε ἄθλια καὶ μὲ θυμὸ τὰ θαλάσσια θηράματα τοῦ ἀντρός της. Ὅταν εἶχε αὐτὴ τὸν λόγο, μιλοῦσε γιὰ μουσική. Συζήτησις πού προκαλοῦσε ἱλίγγους στὸν Ἄρη, ἄσχετους καὶ αὐτὸν πρὸς τὶς καταδύσεις του.

Μιά δροσερὴ καὶ πιπεράτη αὔρα ἔφτασε ἀπὸ τὸ πέλαγος. Χάιδεψε τὴν Λένα στὸ πρόσωπο, πέρασε πάνω ἀπὸ τὰ ἀγκάθια καὶ τὶς ξερὲς «φάνες» τῆς ἀνηφορίας, δροσερέψε τὶς σαυρες πού στέκονταν ἀκίνητες στὶς πέτρες, ἀνέβηκε ὡς τὸ φρυδι τοῦ βουνοῦ, ἐκεῖ πού τὸ χωριὸ ἀκροβόλιζε τὰ ἄσπρα σπίτια του. Σὲ μιὰ «μαντρισιά», μιὰ γελάδα πού τρώει χόρτο καὶ γιὰ ἄστυμα φύλλα ἀπὸ τσαῖ τοῦ βουνοῦ, μέντα ἢ φασκομηλιά, σήκωσε ψηλά στὸν ἀέρα τὴ μουσοῦδα της τέντωσε τὰ ρουθούνια καὶ

μουγκάνισε εὐχαριστημένη ἀπὸ τὴν δροσερὴ πνοὴ καὶ τὸ ἀσκητικὸ φράϊ τῆς. Στὸ χεῖλος τοῦ μικροῦ γκρεμοῦ ποὺ πλαισιώνει τὴν ἀμμουδερὴ ἀγκάλη, βέλαξαν δυὸ κατσίκια, καθὼς βόσκουν πεδικλωμένα γιὰ νὰ μὴν πηδοῦν τὶς φυτεμένες μαντρωσιές. Κάτω στοὺς βράχους ποὺ γλύφει τὸ ἀδιόρατο κυματάκι, κυκλοφοροῦν μαυροπόρσινα γυαλιστερά καθούρια πλαγιοβαδίζοντας καχύποπτα ἔξω ἀπὸ τὶς ὑποβρύχιες κρυψῶνες τους.

Ἡ Λένα τίποτα ἀπ' ὅλα αὐτὰ δὲν βλέπει. Καὶ βυθίζεται περισσότερο στοὺς δυσάρεστους λογισμοὺς τῆς.

...Δὲν ἦταν μόνο τὸ ψάρεμμα. Κάθε τόσο μικρὲς ἀντιθέσεις τῆς καθημερινῆς ζωῆς ἀθροίζονταν καὶ χαμῆλωναν τὸ ψυχικὸ τῆς «βολτάζ». Δὲν τὶς περιέμενε αὐτὲς τὶς δυσκολίες ἢ Λένα. Δὲν τὶς εἶχε προϋπολογίσει, ξεκινώντας γεμάτη ἐνθουσιασμό καὶ ὄνειρα γιὰ τὸν γάμο τῆς. Καὶ ἔνοιωθε τώρα σιγά-σιγά τὴν ἀπογοήτευσί ἐκεῖνου ποὺ προσγειώνεται ἀναπάντεχα σὲ μιὰ ἐνοχλητικὴ πραγματικότητά. Ἄλλοιῶς εἶχε φανταστῆ τὸν γάμο, στὰ κοριτσιίστικα ὄνειρά τῆς. Σὰν τὶς περισσότερες κοπέλες, ὄνειροπολοῦσε τὴν ὁμορφὴ μέρα ποὺ θὰ τὴν στόλιζαν οἱ ἀδελφές τῆς κι' οἱ φίλες τῆς μὲ τὸ ὠραῖο νυφικὸ τῆς. Θὰ τὴν ὀδηγοῦσε ἔπειτα ὁ πατέρας τῆς στὴν ἐκκλησία. Στὴν πύλη τῆς θὰ τὴν περιέμενε τὸ τίμιο παλληκάρι τὸν ὄνειρον τῆς μὲ ἕνα μπουκέτο στὸ χέρι. Καὶ θὰ τὴν ὀδηγοῦσε μέσα στὸν Ναό.

Κι' ἔπειτα:

Ἔπειτα ὅλα θὰ πῆγαιναν καλά. Οἱ ἀγῶνες τῆς θὰ εἶχαν φτάσει μὲ τὸ γάμο στὸ εὐτυχὲς τέρας. Τὸ χάππυ-ἔντ τοῦ αἰσθηματικοῦ ἔργου. Τὸ μανικὲν ποὺ παντρεύεται τὸν πρίγκηπα....

Πολλὲς πουρμπουλῆθρες σημειώσαν τὴν παρουσία τοῦ Ἄρη στὸν ἀπέναντι κάθο. Κατεδίωκε τὸν «θησαυρὸ» ποὺ ὅμως ξέφευγε, πάλι μακρὰ του. Ἔπειτα τὰ νερὰ ἠσύχασαν καὶ τὸ τοπίο ἀπόμεινε πάλι ἔρημο καὶ σιωπηρό. Μόνον οἱ σφήκες καὶ οἱ «σερσέγκοι» κοιμάτιαζαν μὲ τὴν ἠσυχία τους τὸ ψάρι. Ἡ Λένα ξαναγύρισε στὶς σκέψεις τῆς.

...Ἄλλά, ἔπειτα ἦλθε ἡ ἀνώμαλος προσ-

γείωσις!

Τὰ μοῦτρα ποὺ ἔκανε ὁ Ἄρης ὅταν ἔφαγε τὸ πρῶτο τῆς πιλάφι μὲ ποτάσσα μέσα ἀντὶ γιὰ χοντρὸ ἀλάτι! Ἐμοιαζαν τὰ κουτιά τους, ἦταν καὶ ζαλισμένη μὲ τὸ βασανιστήριο ποὺ λέγεται κουζίνα! Ὁ Ἄρης ὑπεστήριξε ὅτι ἡ «καλὴ κουζίνα» εἶναι μεγάλη παρηγοριά γιὰ κείνον ποὺ φτάνει κατὰκοπος καὶ πεινασμένος στὸ σπίτι. Καὶ ἡ ἴδια ἢ Λένα ἔβλεπε ὅτι ἔπειτα ἀπὸ ἕνα καλὸ πιᾶτο, ἔσκαζε τὸ χεῖλι τοῦ Ἄρη, σήκωνε τὸ κεφάλι του ἀπὸ τὸ πιᾶτο καὶ τότε πιά τὴν ἄκουγε μὲ προσοχή. Ἀδτὴ ἢ κατὰκτησις ὅμως χρειαζότανε κόπο καὶ γνώσεις ποὺ δὲν τὶς εἶχε ἀποκτήσει ἡ Λένα.

Ἦσαν καὶ μερικὰ ἄλλα ἀκόμη. Ἐκεῖνος ἤθελε νὰ κοιμᾶται μὲ ἀνοιχτὰ παράθυρα, ἐκεῖνη κούωνε καὶ μόνον μὲ τὴν ἰδέα ὅτι θὰ τὰ ἀνοίγαν! Ἐκεῖνος ἤθελε σχολαστικὰ ὅλα τὰ πράγματα «νὰ ἔχουν τὴ θέσι τους καὶ νὰ μπαίνουν ἀμέσως στὴ θέσι τους», ὅπως ἐπανελάμβανε ἀποφθεγματικὰ ἑκατὸ φορὲς τὸ εἰκοσιτετράωρο. Ἐκεῖνη εἶχε ἀκριβῶς τὴν ἀντίθετη ἰκανότητα. Καὶ ἀκόμα ἤθελε νὰ ἀλλάξη τὶς θέσεις τῶν ἐπιπλῶν κάθε τόσο χάριν ποικιλίας ἐνῶ ἐκεῖνος θύμωνε ἀσκούμενος μάταια στὴν νέα τοπογραφία.

Ἐνα μικρὸ σύννεφο σκίασε γιὰ λίγο τὸν ἥλιο. Τὸ τοπίο σκοτεινίασε.

...Μήπως εἶχαν ἀποτύχει στὴν ἀμοιβαία ἐκλογή τους; Μήπως μὲ ἄλλο σύντροφο θὰ ἔλειπαν αὐτὰ; Αὐτὸ ἦταν λοιπὸν ἐκεῖνο ποὺ ὁ κόσμος ἔλεγε «ἀσυμφωνία χαρακτήρων»; Ἄρα γε ὁ ἄντρας τῆς ἔνοιωθε τὰ ἴδια αἰσθήματα; Μήπως γι' αὐτὸ κατέφευγε στὰ ἔγκατα τῆς θαλάσσης! Καὶ βέβαια ὑπῆρχαν καὶ χειρότερα εἶδη φυγῆς!

Σηκώθηκε ἡ Λένα ἀπὸ τὴ θέσι τῆς στενοχωρημένη, θυμωμένη μὲ τὸν ἑαυτὸ τῆς. Τὸν ἀγαποῦσε καὶ τὴν ἀγαποῦσε τόσο! Ἀσφαλῶς κάτι ἄλλο ἔφταιγε.

Νά, ἂν ἦταν κάπως προετοιμασμένη πρὶν ἀπ' τὸν γάμο. Ἄν ἔβλεπε ἀπὸ τότε τὸν γάμο, ὅπως πραγματικὰ εἶναι. Ὅχι σὰν ἕνα κινηματογραφικὸ «χάππυ ἔντ», ἀλλὰ σὰν μιὰ ἀγωνιστικὴ ἀρχή... Ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ ἀνεδαφικὲς ὄνειροπολήσεις θὰ τῆς εἶχε ἐξοικονομήσει ἀπογοητεύσεις.

Σήκωσε τὸ κεφάλι τῆς, καὶ κύτταξε γιὰ

πρώτη φορά, τις γύρω ώμορφιές. Ἐπὶ τὸ χωριό, μακρὰ, μιὰ γυναίκα προσκάλεσε τὰ κατοίκια μὲ διαπεραστική μακροσυρτη κραυγή.

Κί-ι-κί!... Κί-ι-κί!....

Ἐκεῖνα γνώρισαν τὴ φωνὴ καὶ ἄρχισαν ν' ἀνεβαίνουν πειθαρχικὰ τὸν ἀνήφορο, μὲ μικροὺς σταθμούς, γιὰ νὰ κόψουν στὸ δρόμο τους ἓνα κλαδάκι πὺν τὰ ἔθελγε.

Πίσω ἀπὸ τὸν μεγάλο κάβο, ἀκούστηκε βαρὺ σφύριγμα βαποριοῦ. Στὸ χωριό καὶ στὰ λιγοστά σπίτια τῆς παραλίας μῆχαν τώρα ὅλα σὲ κίνησι. Ἐνα κοπάδι παιδιὰ ροβόλησαν στὶς κορδέλλες τοῦ πλακόστρωτου δρόμου πὺν ἐνώνει τὸ χωριό μὲ τὸ μικρὸ ἐπίγειο. Καὶ συνοδεύουν τὴν τρεχάλα τους μὲ ἔξαλλες κραυγὲς χαρᾶς καὶ συναγεροῦ:

—Τοῦ βαπόρ!... Τοῦ βαπόρ!....

Ἡ Λένα σηκώθηκε, ἀναζητώντας μὲ ἀγωνία σημεῖα παρουσίας τοῦ Ἄρη, γιὰ νὰ τὸν πάρη νὰ πᾶνε μαζὴ στὴν ἀποβάθρα, ἔπειτα ἔσκυψε καὶ σήκωσε ἀπὸ τὴν οὐρὰ τὸ κρεουργημένο ἀπὸ τὶς σφήρες λιθρίνι.

Εὐτυχῶς ἀναδύθηκε ὁ Ἄρης—Ποσειδῶνα θὰ ἔπρεπε νὰ τὸν λένε—στὴν ἐπιφάνεια. Σὲ λίγο ἀνέβηκε κοντὰ τῆς μὲ ἄδειο τὸ δίχτυ του, φουσκωμένα τὰ πλεμόνια, περίλυπος καὶ ταπεινωμένος γιὰ τὴν ἀποτυχία του.

Ἡ Λένα εἶχε τότε τὴν ἀγαθὴ ἔμπνευσι νὰ τοῦ δείξῃ κάποια συμπόνοια. Ἦταν αὐτὸ μιὰ εὐχάριστη ἔκπληξι γιὰ τὸν Ἄρη πὺν φιλοτιμήθηκε κ' αὐτὸς νὰ τὴν ρωτήσῃ μήπως ἔτυχε νὰ βαρεθῇ λίγο, μονάχη τῆς τόση ὥρα! Ἐπειτα ἐτοιμάσθηκαν νὰ κατεβοῦν στὸν μῶλο, πιασμένοι χέρι μὲ χέρι, σὰν παιδιὰ, μὲ τὴν καρδιὰ τρυφερή.

Εἶναι ἀλήθεια, σκέπτεται τώρα χαρούμενη ἡ Λένα, καθὼς βαδίζουν ἐτσι πάνω στὰ βότσαλα, αὐτὸ πὺν γράφει κάποιος πὺν ξέρει ἀπ' αὐτά: «Τὸ ἐγὼ δὲν βρῖσκει τὴν πλήρη ἀνάπτυξί του παρὰ στὴ συνάντησί του μὲ τὸ Σὺ καὶ τὴ συγχώνευσί του στὸ ἐμεῖς». Ἐτσι εἶναι σὲ κάθε ἀνθρώπινη σχέσι. Καὶ στὸν γάμο ἀκόμα περισσότερο.

Ἄλλὰ ἡ εὐτυχία αὐτὴ κερδίζεται μὲ ἀγῶνα.

ΟΥΤΙΣ

ΜΑΤΑΙΑ ΚΤΗΜΑΤΑ

Ἐσὺ,
πὺν προτιμᾶς νὰ κατέχεις... ἀντὶ ν' ἀναζητᾶς...
στεῖρα κυλᾶ ἡ ζωὴ σου' κ' εἶσαι φτωχός, ὅσα κ' ἂν ἔχεις.
Ἐστω κ' ἂν χτίζεις καὶ φυτεύεις γιὰ τοὺς γιουὺς τῶν ἐγγονῶν σου.

Χέρσοι εἶν' οἱ τόποι σου...
ἀνανθες ἔρχονται κ' ἄκαρπες φεύγουν οἱ ἐποχές σου.
Σὲ γῆ γλυστορὴ πατᾶς
κ' οὔτε πὺν ξέρεῖς ἀπ' τὸ Νόμο κ' ἀπ' τὴν Τάξη...
Λὲς εἰμ' ἀφέντης, λὲς κατέχω...
Τί;
χῶμα κατέχεις.
Ὡσπου νὰ ῥθῆ μιὰ στιγμὴ σὺν ὁρῆ νὰ γίνουν ὅλα:
Τὰ ἔχει σου, τὰ εἶναι σου...
κ' ἡ πὺν τρανή, ἡ πὺν λαμπρὴ σου πρᾶξι.

Ἐσὺ
πὺν ἀντὶ ν' ἀναζητᾶς...
στῆς ματαιότητος τὰ σκῦβαλα πατᾶς
καὶ θησαυροῦς—τοῦ κόσμου αὐτοῦ—λὲς πὺν κατέχεις.

Σ. ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ

ΑΠΟΨΕΙΣ

Ο ΚΙΝΔΥΝΟΣ

Ἡ ἐξέλιξις τῆς διεθνοῦς καταστάσεως δὲν ἐπιτρέπει ἀσφαλεῖς προβλέψεις. Δὲν ἀφίνει ὅμως πάντως χῶρον δι' ὑπερβολικὴν αἰσιοδοξίαν. Ἡ πρόοδος τῶν νέων ὅπλων, ἀπολύτων ἢ μὴ ἀπολύτων, εἶναι πρόοδος τοῦ κινδύνου. Καὶ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξαπολυθῇ ἡ συμφορά, ἡ μεγαλυτέρα συμφορά τὴν ὁποίαν ἐγνώρισεν ἡ ἱστορία — με' κάθε νέον πόλεμον καταρρίπτει ἡ ἀνθρωπότης τὰ θλιβερά προηγούμενα ρεκόρ. Ἀρχίζει νὰ διαγράφεται ὁ φόβος μήπως πλέον, ἂν γίνῃ νέος πόλεμος, ἐξαλειφθῇ ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν πλανήτην αὐτὸν ἢ τοῦλάχιστον ἐπέλθῃ τοιαύτη ζημία, ὥστε νὰ ὑποβαθμισθῇ οὐσιωδῶς ἡ βιοτικὴ καθ' ὅλου στάθμη, ἡ ὁποία κάνει τὸν ἀνθρώπον βασιλέα τῆς κτίσεως. Ὁ βασιλεὺς αὐτὸς θὰ ἐκθρονισθῇ, ἂν γίνῃ νέος πόλεμος.

Καὶ ὑπάρχει μὲν βεβαίως ἡ ἐλπίς, ὅτι ἐν ὄψει ἀκριβῶς αὐτοῦ τοῦ κινδύνου οἱ ἔχοντες εἰς τὰ χέρια τῶν τὰ κλειδιά τῆς πολεμικῆς μηχανῆς θὰ τρέμουν πρὸ τῆς ιδέας ὅτι θὰ βάλουν τὴν μηχανὴν αὐτὴν εἰς κίνησιν. Διότι ἀρκετὸν μάθημα ἔδωσαν τὰ προηγούμενα παραδείγματα ὅτι καὶ διὰ τοὺς νικητὰς ἀκόμη ἕνας τέτοιος πόλεμος εἶναι συμφορὰ καὶ ὄλεθρος. Γεγονὸς ὅμως εἶναι ὅτι, ὅπως ἡ πείρα διδάσκει, ἐκεῖνοι ποὺ χειρίζονται τὴν κατάστασιν, δὲν εἶναι τόσοσὺν κύριοι αὐτῆς ὅσον νομίζεται. Οἱ πόλεμοι ξεσποῦν καὶ εἰς τὸ τέλος κανεὶς δὲν ξέρει διατὶ ἐγινε ὁ πόλεμος καὶ ποῖος τὸν ἔβαλεν ἐμπρός. Καὶ ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος καὶ ὁ δευτέρος παγκόσμιος πόλεμος ἐξέσπασαν, χωρὶς κανεὶς ἀπὸ τοὺς ὑπευθύνους του νὰ τὸν θέλῃ. Ἀπλούστατα, ἐκεῖνοι ποὺ ἐχειρίζοντο τὴν θρυαλλίδα ἐμπλόφαραν. Ἐφραντάζοντο ὅτι

θὰ τελειώσουν με' κάποιο πραξικόπημα περιορισμένης ἐκτάσεως καὶ νὰ ποῦ ἤναψε ἡ μεγάλη πυρκαϊά. Τίποτα, λοιπόν, δὲν ἀποκλείει ἄλλην μίαν φορὰν νὰ ἀνάψῃ ἡ πυρκαϊά καὶ νὰ γεμίσῃ τὸν κόσμον ὀλόκληρον.

Ἐν ὄψει τοιούτων ἐνδεχομένων ἀνοίγει ἡ νέα περίοδος καὶ διὰ τὸ περιοδικόν μας αὐτό. Θὰ θέλαμεν ὡς χαιρετισμὸν διὰ τὴν ἐπανάληψιν τῆς ἐπαφῆς μας μετὰ τὰς θερινὰς διακοπὰς, νὰ ἔχωμεν κάτι τὸ εὐχάριστον νὰ παρουσιάσωμεν. Προτιμῶμεν τὴν ἀλήθειαν. Καὶ ἡ ἀλήθεια εἶναι αὐτὸς ὁ κίνδυνος. Γνωρίζομεν ὅτι δὲν τὸν σκεπτόμεθα. Ἀπασχολούμεθα με' πολλὰ ἄλλα καὶ καταφεύγομεν ἴσως καὶ εἰς τὴν φυγὴν—ἐνα εἶδος φυγῆς εἶναι καὶ τὸ νὰ μὴ σκεπτόμεθα τὸν κίνδυνον. Ἀλλὰ ἡ φυγὴ δὲν εἶναι σωτηρία. Τὴν σωτηρίαν τὴν εὐρίσκει κανεὶς μόνον ὅταν προστρέξῃ εἰς τὴν Πηγὴν τῆς. Καὶ εἰς τὴν Πηγὴν τῆς προστρέχει μόνον ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔχει ἐπίγνωσιν τοῦ κινδύνου.

Ἄς ἀναλάβουν λοιπόν αἱ « Ἀκτίνες » τὸν ἄχαριν ρόλον νὰ δείξουν ὅτι ὁ κίνδυνος ὑφίσταται, μικρὸς ἴσως εἰς πιθανότητα, ἀλλ' ἀσυλλήπτως μέγας ἀπὸ ἀπόψεως τῶν καταστροφῶν ποὺ περικλείει. Ὡς πρὸς τὸν τρόπον πλέον ἀντιμετωπίσεως τῶν κινδύνων, ... μὰ εἰκοσι τόμοι τῶν « Ἀκτίνων » ἄλλο τίποτε δὲν κάνουν παρὰ νὰ τὸν δείχνουν.

ΤΙ ΕΚΑΜΑΜΕΝ;

Ἄς κάνωμεν ὅμως καὶ μίαν ὑπόθεσιν. Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι ξεσπᾷ ἡ μπόρα. Ἀπὸ τὴν τελευταίαν καταιγίδα τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου ἐπέρασαν δεκαπέντε χρόνια. Μᾶς ἐδόθησαν, δηλαδή, δεκαπέντε χρόνια προθεσμίας εἰρηνικοῦ

καιροῦ δι' ἀνασυγκρότησιν, διὰ νὰ ἀνασάνωμεν καὶ νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ ἀντιμετωπίσωμεν τὸ ἐνδεχόμενον νέων περιπετειῶν δυναμωμένοι καὶ τονωμένοι. Τί χρῆσιν ἐκάμαμεν τῆς δεκαπενταετίας αὐτῆς ;

Ἄς βάλῃ καθένας τὸ χέρι εἰς τὴν καρδίαν καὶ ἄς εἴπῃ τί χρῆσιν ἔκανε αὐτὸς διὰ τὸν ἑαυτὸν του. "Ὅσον ἀφορᾷ διὰ τὸ σύνολον . . . μὰ δὲν τὰ βλέπετε ; Μικρότητες, μικρότητες, μικρότητες ! Ἐμπάθεια, προσπάθεια νὰ ὑπονομεύεται κάθε τι καλόν, ἐκδηλώσεις ἐγωπαθείας μωρᾶς, καὶ θὰ ἐλέγομεν γελοίας, ἂν δὲν εἶχε τραγικὴν τὴν ἐκδήλωσιν, ὕπνος τοῦ χειροτέρου εἶδους, λήθαργος μᾶλλον, καὶ διὰ τὸ μέλλον « οὐ φροντίς Ἰπποκλείδῃ ».

Γνωρίζομεν, ὅτι αὐτὰ πού λέμε δὲν θὰ γίνουσι γενικῶς κατανοητά. Ὁ Θεὸς νὰ μὴ δώσῃ νὰ ἔλθουν τέτοιοι καιροί, ὅπου αὐτὰ θὰ γίνουσι πλέον αὐτονόητα καὶ θὰ μᾶς κάνουν νὰ αισθανώμεθα ἀκόμη βαρύτεραν τὴν δοκιμασίαν, διότι εἰς τὰ δεινά, πού θὰ ἐνσκήπτουσι ἔξωθεν, θὰ προστεθῇ ἡ τύψις πού θὰ ἔρχεται ἔσωθεν.

« ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ »

Εἰς αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ αἴτημα, ὅτι πρέπει δηλ. νὰ ἀξιοποιήσωμεν ὡς πνευματικοὶ ἄνθρωποι ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον τοὺς εἰρηνικοὺς καιροὺς, πού τώρα διερχόμεθα, ἔρχεται νὰ δώσῃ μίαν ἀπάντησιν ὁ νεοῖδρυθεὶς σύλλογος ἡ « Ἑλληνικὴ Παιδεία ».

Ἡ ἀγωγή τῆς νέας γενεᾶς, τῆς συγχρόνου ἑλληνικῆς γενεᾶς, εἶναι ἐκ τῶν βασικωτέρων αἰτημάτων διὰ τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν καὶ τὴν πρόοδον τῆς Πατρίδος μας. Καὶ ἀποτελεῖ ὄνειρον τῆς ἰδικῆς μας γενεᾶς νὰ παραδώσωμεν ἐπὶ τέλους εἰς τὰ παιδιά μας μίαν ἀγωγήν πού ὄχι μόνον νὰ ἀντέχῃ εἰς τοὺς καιροὺς μας, οἱ ὅποιοι ὡς πῦρ δοκιμάζουσι τὸ πᾶν, ἀλλὰ καὶ νὰ κυβερνήσῃ τὴν ἐποχὴν μας.

Διὰ τοῦτο ἡ « Ἑλληνικὴ Παιδεία » ἔρχεται εἰς τὴν κατάλληλον ἐποχὴν. Ὅπως βλέπομεν ἀπὸ τὸ καταστατικὸν τῆς, ἐπιθυμεῖ νὰ ὑπογραμμίσῃ καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀναμορφώσεως τῆς Παιδείας

ἀλλὰ καὶ τὴν ἑλληνικότητα τῆς Παιδείας, πρᾶγμα πού εἰς τὸ τέλος σημαίνει αὐτοχρημα εἰσαγωγὴν εἰς τὸν πολιτισμόν.

Εἰς ἓνα τόσον σπουδαῖον ἔργον προσπαθεῖ, ἐπιστρατεῦον ἀρμόδια καὶ κατάλληλα πρόσωπα, νὰ μετάσχῃ καὶ ὁ νέος Σύλλογος. Καὶ ἡ ἀπαρχὴ ἐγένετο ἤδη μὲ τὰ ἐγκαίνια τῶν δύο νέων σχολείων, τὰ ὅποια ἱδρυσεν εἰς Πεύκην Ἀμαρουσίου καὶ εἰς τὴν Κυψέλην ἐν Ἀθήναις. Εἰδικῶς κτισθέντα καὶ τὰ δύο διὰ τὰ παιδιά, μὲ ὅλους τοὺς κανόνας τῆς ὑγιεινῆς καὶ τῆς παιδαγωγικῆς, φέρουσι τὴν σφραγίδα τῆς στοργῆς πρὸς τὸ παιδί. Μὲ αὐτὴν τὴν ἐντύπωσιν φεύγει ὁ ἐπισκέπτης ἀπὸ τὰ νέα ἐκπαιδευτήρια, τὰ ὅποια ὁ Σύλλογος ὑπόσχεται, ὅπως βλέπομεν εἰς τὰ πρῶτα βήματά του, νὰ τὰ καταστήσῃ πρότυπα καὶ κέντρα ἀγωγῆς.

Δὲν θὰ ἐπεκταθῶμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος περισσότερον εἰς τὸ ἔργον τῆς « Ἑλληνικῆς Παιδείας », διότι καὶ τὸ περιοδικὸν μας αισθάνεται τὴν ἰδιαιτέραν πνευματικὴν συγγένειαν, πού τὸ συνδέει μὲ τὸ ἔργον τοῦτο. Ἄλλὰ πρέπει νὰ εἴπωμεν ἐν τέλει, ὅτι ἡ προσπάθεια εἶναι μεγάλη καὶ δυσχερῆς. Καὶ μαζὶ μὲ τὰς ὀλοθέριμους εὐχὰς μας διὰ τὴν ἐπιτυχίαν μιᾶς τόσον κρισίμου ἐργασίας διὰ τὴν νεολαίαν μας θὰ χρειασθῇ νὰ βοηθήσωμεν ὅλοι — καὶ πρὸ πάντων οἱ γονεῖς — περιβάλλοντες μὲ στοργὴν τὸ ἔργον τῆς « Ἑλληνικῆς Παιδείας ».

ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ ΤΑ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ

Πολλάκις ἔχει ἀσχοληθῆ ἡ στήλη αὐτὴ μὲ τὸ πρόβλημα τῆς φορολογικῆς δικαιοσύνης. Καὶ τώρα ἡ προσπάθεια νὰ ἐπιτευχθῇ νομοθετικῶς ἡ δίωξις τῆς φοροδιαφυγῆς, ἡ προσπάθεια αὐτὴ θέτει ἐκ νέου ἐπὶ τάπητος τὸ μεγάλο αὐτὸ θέμα.

Φαίνεται ὅμως ὅτι ὄντως τὸ κράτος παραπαλεῖ συνεχῶς. Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον καταβάλλεται προσπάθεια νὰ παταχθῇ ἡ φοροδιαφυγὴ εἶναι ἀπόδειξις τοῦ ὅτι δὲν σοβαρευόμεθα καὶ ἐγγύησις ὅτι θὰ κατοχυρωθῇ ἡ φοροδιαφυγὴ καὶ διὰ τὸ μέλλον, ἀφοῦ τίποτε τὸ οὐσιώδες δὲν γίνεται ἐναντίον τῆς.

Κοντολογῆς, τὰ μέτρα ἐναντίον τῆς φοροδιαφυγῆς εἶναι μέτρα ἐναντίον τῆς ὑποστάσεώς μας ὡς ἐλευθέρων πολιτῶν. Αὐτὴ ἡ ἰδέα ὅτι ὁ οἰοσδήποτε φοροτεχνικός ὑπάλληλος, ἀκόμη καὶ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐνδιαφέρεται πῶς ν' ἀποσπᾶση ἓνα εὐσημον διὰ προαγωγὴν καὶ ὁ ὁποῖος θὰ ἔχη ἴσως ἐμπάθειαν ἢ — καὶ αὐτὰ συμβαίνουν — καὶ ποιὸς ξέρει τί ἀκομπλέξῃ, ἐκεῖνος ποῦ θέλει νὰ δείξῃ ὅτι κάτι κάνει, ὅτι ὁ οἰοσδήποτε τοιοῦτος ὑπάλληλος θὰ ἤμπορῆ νὰ μπαῖνῃ εἰς τὸ σπῆτι σας, τάχα διὰ νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν φορολογικὴν κατὰστασιν, αὐτὴ ἡ προσπάθεια δείχνει ὅτι ἐπαύσαμεν νὰ σκεπτόμεθα ὡς ἐλεύθεροι ἄθραυτοι.

Ἀφ' ἧς τοιοῦτο νομοσχέδιον γίνῃ νόμος τοῦ κράτους, κανεὶς μας πλέον δὲν εἶναι ἐλεύθερος ἄνθρωπος. Μέσα εἰς τὴν ἐλευθερίαν περιλαμβάνεται ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀσύλου. Καὶ εἶναι μὲν καὶ τώρα δυνατὸν νὰ γίνῃ κατ' οἶκον ἔρευνα ἐπὶ περιπτώσεων ποινικῶν διώξεων, ἀλλὰ τέλος πάντων αὐτὴ ἡ περίπτωσις εἶναι σπανιωτάτη, δύναται κάλλιστα οἰοσδήποτε φιλήσυχος ἄνθρωπος νὰ ὑπολογίσῃ ὅτι οὐδέποτε θὰ τοῦ συμβῆ εἰς τὴν ζωὴν του καὶ περιβάλλεται καὶ μὲ ἐγγυήσεις ἰκανάς. Τοῦτο ὅμως ποῦ ἐπιχειρεῖται μὲ τὰ φορολογικὰ νομοσχέδια εἶναι ἀπεμπόλησις τῆς ἐλευθερίας καὶ δείχνει, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦτον ἀρχίζομεν νὰ κορυζώμεθα ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν. Καὶ πρέπει νὰ ἐκδηλωθῇ πλήρης ἡ ἀντίδρασις τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ κατὰ τοιοῦτων μέτρων καὶ νὰ δοθῇ ἓνα μάθημα ἐπὶ τέλους ὅτι, ὅλα κι' ὅλα, ἀλλὰ λαὸς ἐθελουδῶν δὲν εἴμεθα !

Η ΘΕΤΙΚΗ ΑΠΟΨΙΣ

Αὐτὸ ὅμως εἶναι μία ἄποψις. Ἡ ἀρνητικὴ. Ἡ θετικὴ εἶναι πῶς θὰ ἐπιτευχθῇ νὰ καταχθῆ ἡ φοροδιαφυγή. Ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ καὶ πολλὰ ἔχουν γραφῆ ἄξια προσοχῆς καὶ πολλὰ εἰς ἄλλας χώρας ἔχουν ἐπιτευχθῆ. Ἀλλὰ τὸ συμπέρασμα εἶναι ἓνα : Ἡ φοροδιαφυγὴ πατάσσεται μόνον ὅταν ἀνεβαίῃ ὁ πολιτισμὸς ἐνὸς λαοῦ. Εἰς τὰς χώρας, ὅπου ἡ φοροδιαφυγὴ δὲν ὑφίσταται, αὐτὸ ὀφεί-

λεται εἰς τὸ ὅτι ὑπάρχει ἡ συνείδησις τοῦ πολίτου ὅτι πρέπει νὰ πληρώσῃ τοὺς φόρους του. Καὶ ἡ συνείδησις αὐτὴ δὲν ἀποκτᾶται οὔτε διὰ διαλέξεων, οὔτε διὰ κηρυγμάτων, οὔτε δι' ἄρθρων. Ἀποκτᾶται μὲ τὸ ἐξῆς : Μὲ τὸ νὰ πεισθῇ ὁ πολίτης ὅτι τὰ λεπτὰ ποῦ θὰ δώσῃ πηγαίνουν πράγματι ἐκεῖ ποῦ πρέπει νὰ πᾶνε.

Καὶ θὰ τονίσωμεν δι' ἀπειροστὴν φορὰν ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ φορολογικὴ ἀπόδοσις εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅταν τὸ κράτος ἐπιδεικνύῃ τὴν ὀργιστὴν σπατάλην τὴν ὁποίαν ἔχει τώρα. Μία χώρα, ἡ ὁποία ἔχει κάμει τὸν πλανήτην κατάσπαρτον ἀπὸ τοὺς δημοσίᾳ δαπάνῃν περιοδεύοντας τὴν ὑπ' οὐρανὸν ὑπαλλήλους, βουλευτὰς κ.λ.π. Μία χώρα, ποῦ ἔχει τριακοσίους προέδρους τοῦ Ἀρείου Πάγου (δηλαδὴ τριακοσίους βουλευτὰς, οἱ ὁποῖοι τώρα παίρνουν μισθὸν τοῦ προέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου ἀλλὰ χωρὶς κρατήσεις καὶ μὲ ἀπείρους ἄλλας διευκολύνσεις, αἱ ὁποῖαι ἀντιπροσωπεύουν καὶ αὐταὶ ἓνα τεράστιον ποσό). Μία τέτοια χώρα δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὀμιλῇ περὶ φορολογικῆς συνεπειᾶς.

Ὄφειλομεν νὰ τὸ εἴπωμεν σκληρὰ καὶ ὠμά. Ἀμφιβάλλομεν ἂν θὰ εἶναι καὶ φυσιολογικὸν νὰ περιμένωμεν μίαν τοιαύτην θυσίαν, ὅταν ἡ θυσία αὐτὴ συνέπειαν θὰ ἔχη τὴν σπατάλην. Ἡ σπατάλη λοιπὸν ἡ ἀλόγιστος ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι αἱ συνειδήσεις γίνονται ἐλαστικώτεραι καὶ θέλετε καὶ ὡς « πρόφασιν ἐν ἀμαρτίαις », δίδει εἰς τὸν φορολογούμενον τὸν πειρασμὸν νὰ κοιτάξῃ νὰ ξεφύγῃ. Ἐὰν δὲν σταματήσῃ ἡ σπατάλη, δὲν θὰ λείψῃ ἡ φοροδιαφυγὴ ἀλλὰ θὰ προστεθῇ εἰς αὐτὴν καὶ ἡ ἀδικία τοῦ νὰ πατάσσωνται, κατὰ τρόπον ἐξοντωτικόν, ἰδίως ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ὀλιγώτερον πταίουν, νὰ ξεφεύγουν δὲ οἱ μεγάλοι καρχαρία, οἱ ὁποῖοι μένουσιν ἀφορολόγητοι καὶ τάξεις ὀλόκληροι πολιτῶν Ἑλλήνων μὲ εἰσοδήματα ἀμφισβητησίμου ὀρθότητος, οἱ ὁποῖοι ἐπιμένουσιν, ἐπικαλούμενοι ἱερὰ καὶ ὅσια, νὰ μὴ μετέχουν τοῦ φορολογικοῦ βάρους τὸ ὁποῖον ὅλοι μας ἀφορομεν !

ΝΑ ΜΗ ΒΑΣΚΑΘΟΥΜΕ !

Νά, λοιπόν, πού ὁ Ἀριστοφάνης ὄλο τὸ καλοκαίρι ἐγέμισε τὴν Ἑλλάδα. *Ἦτο πλέον τοῦτο καλοκαίρι Ἀριστοφάνους. *Ὅλα τὰ ταμειακὰ κενὰ ἀπὸ ἄλλας παραστάσεις ἐπληρώθησαν ἀπὸ τὴν συνεγῆ προβολὴν τῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ὑπὸ τούτου τοῦ ὀργανισμοῦ, ὑπ' ἐκείνου τοῦ ὀργανισμοῦ, ὑπὸ τοῦ κράτους καὶ μέσα καὶ εἰς τὸ Στάδιον ἀκόμη. Δὲν ἔμεινε πράγματι ἢ παραμικρὰ πλέον δυνατότης πιὸ πολὺ νὰ τευτωθῆ τὸ σχοινί.

Καὶ αὐτὸ ὄχι ἀπὸ ἔμπορον, ὁ ὁποῖος πάει ἐπὶ τέλους νὰ κερδοσκοπήσῃ, ὅπου ἤμπορεῖ. Τὸν Ἀριστοφάνην τὸν προσφέρει αὐτὴν τὴν φορὰν ἢ Πατρίς, ἢ «μητρὸς καὶ πατρὸς καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἀπάντων σεμνοτέρων καὶ ἀγιωτέρων καὶ τιμιωτέρων».

Ἐομολογουμένως ἓνας μόνον φόβος μένει ἀκόμη : Μήπως βασκαθοῦμε !

Z. N.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΜΕ ΤΑΠΕΙΝΩΣΙΝ ΚΑΙ ΑΠΛΟΤΗΤΑ

Ἐν Ἀθῆναις τῆ 6 - 6 - 1957

Ἀγαπηταὶ « Ἀκτῖνες »,

Πολὺ ἐπιτυχῆς καὶ ἀναγκαῖα ἢ αὐτοκριτικὴ τοῦ Π. Μελιτῆ μετὰ τὰ ἄρθρα « γραμμῆς », ἐξ Ἰσοῦ ὅμως ἀπαραίτητοι καὶ διαφωτιστικαὶ αἱ σχετικαὶ ἐξηγήσεις εἰς τὰς « ἀπόψεις », διότι τὰ θέματα αὐτὰ εἶναι δύσκολα καὶ γίνονται δυσκολώτερα, ὅταν θελήσωμεν νὰ βγάλωμε τὰς συνεπείας διὰ τὴν ζωὴν μας.

Τὸν « Χριστιανισμόν μας » τὸν κρίνουν πολλὰ γεγονότα τοῦ αἰῶνος μας, ἓνα ἀπὸ τὰ ὅποια εἶναι καὶ ὁ ἀγὼν τοῦ Father Corridan, ὅπως καὶ τόσοι ἄλλοι Fathers — καὶ πολλοὶ χωρὶς ῥάσο — ἐδῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, πού ἀγωνίζονται ἀναλόγως ἀγῶνας καὶ τώρα καὶ εἰς τοὺς περασμένους καιροὺς καὶ αἰῶνας. Γράφει ὁ κ. Πύρρας ὅτι « δύο χιλιάδες χρόνια μελέτες τῶν Γραφῶν δὲν ἔφτασαν γιὰ νὰ βγάλωμε τίς συνεπείας πού ἔπρεπε ». Ἔχει ἄδικον διότι ἀπ' αὐτῆς τῆς ἰδρύσεώς του καὶ διὰ μέσου τῶν αἰῶνων, πολλοί, πάρα πολλοί, ἔβγαλαν τὰς συνεπείας πού ἔπρεπε καὶ ἔδωσαν γραμμῆς εἰς τὴν ἐποχὴν των, ἀλλὰ καὶ μαθητὰς διὰ τοὺς μεταγενεστέρους. Ἔχει ὅμως δίκαιον, ὅταν αὐτὸ τὸ ἀναφέρει εἰς τοὺς εἰδικῶς τεταγμένους διὰ τὰ ἔργα αὐτά, ἀλλὰ

καὶ εἰς ὅλους μας, ἀφοῦ ὅλοι — ἂν εἴμεθα χριστιανοὶ μετὰ φλόγα εἰς τὴν ψυχὴν καὶ συνέπειαν εἰς τὴν ζωὴν — θὰ πρέπη, ὅσον ἤμποροῦμεν, νὰ ἀνταποκριθῶμεν εἰς τὰς προσταγὰς τῶν καιρῶν μας.

« Μᾶς περιμένει ὁ Ἀγῶνας πού αἰῶνες τώρα ἐγκαταλείψαμε. Ἄν χρεωκοπήσαμε μεῖς, ὁ Ἰησοῦς τῆς Ναζαρέτ εἶναι ἀνασημένους κι' ἀγωνίζεταί », ὅταν ἡμεῖς εἴμεθα λιποτάκτες. Ἄλλὰ μήπως καὶ ὅταν λέμε : « ἡμεῖς εἴμεθα λιποτάκτες » βγάζομεν ἔξω τὸν « εαυτοῦλη μας », διότι θεωροῦμεν ὅτι ἐκάμαμε τὸ « καθήκον μας » μόνον μετὰ τὴν διαπίστωσιν αὐτῆς ; Δηλαδή ρίχνοντες μόνον πέτρες, ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητά κυτῆμα στενά τὸ « ἐγὼ » μας, τὴν καρριέρα μας, τὰς σπουδὰς μας, τὰς ἀνέσεις μας, τὴν ἀποκατάστασίν μας, τὸ σπιτικὸν μας, — πού τὸ θέλομεν ὄχι καὶ τόσον μικρὸν — καὶ εἰς τὴν οὐσίαν ἀδιαφοροῦμεν διὰ τὰ ἐπιέγοντα αἰτήματα τῶν καιρῶν πού περνοῦμεν ; Καὶ διὰ νὰ γίνω σαφέστερος : Ἔχει ἀνάγκη ὁ σημερινὸς κόσμος ἀπὸ συνέπειαν χριστιανικὴν, ἀπὸ ἀγῶνα καὶ θυσιᾶν ὀλοκληρωτικῆν, ἀπὸ δικαιοσύνην καὶ ἀγάπην πραγματικὴν καὶ ἔμπρακτον. Εἰς αὐτὰ δὲ ζητοῦμεν νὰ ἔχουν τὴν πρωτοπορίαν οἱ « λειτουργοὶ » τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἄλλ' ἂν ἐκεῖ, ἐκτὸς ἀριετῶν ἔστω ἐξαίρεσεων πού ἀποτελοῦν φωτεινὰ παραδείγματα, βλέπομεν τὴν ἀδιαφορίαν καὶ ἀσυνέπειαν, ἔπεται, ὅτι « ἡμεῖς οἱ ἄλλοι » πού φλεγόμεθα ἀπὸ τὴν πίστιν καὶ θέλομεν τὴν συνέπειαν, ἐδοθήκαμεν εἰς τὴν ἐργασίαν αὐτὴν ὀλοκληρωτικῶς, κι' ὅπως ζητᾷ ἀπ' ὅλους μας ὁ Ἀναστημένος Ἰησοῦς ; Πόσοι ἀπὸ ἡμᾶς πού λέμε, ὅτι ἀνήκομεν εἰς τὸ νεοελληνικὸν χριστιανικὸν κίνημα, ἐκάμαμε τὸ μεγάλο αὐτὸ βῆμα, ὥστε νὰ ἔχωμεν τὸ δικαίωμα νὰ πετροβολοῦμε καὶ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ; Ἄν δὲν τὸ ἐκάμαμεν — ἔστω καὶ εἰς μεγάλον βαθμὸν — εἴμεθα υπεύθυνοι, ἡμεῖς τουλάχιστον πού τὸ αἰσθανόμεθα ὡς χρέος. Ἄν δὲν προχωρήσωμεν εἰς αὐτό, τότε σημαίνει ὅτι τὰ τέτοια παραδείγματα τῶν ὀλοκληρωμένων χριστιανῶν ἀνθρώπων καὶ ἀγωνιστῶν θὰ εἶναι πάντοτε ὀλίγα καὶ οἱ πολλοὶ θὰ ἀκολουθοῦν ἓνα μέσον δρόμον, μετὰ τῆσιν πάντοτε πνευματικῆς ἀνόδου. Ὅσοι ρίπτουν μόνον πέτρες, ἴσως μένουν μόνον μετὰ αὐτό.

Ὅσοι θέλουν νὰ διαψεύσουν τὴν κατηγορίαν τοῦ μέσου δρόμου, ἂς ἀρχίσουν ἀπὸ τὸν ἑαυτῶν των, ἐργαζόμενοι εἰς διαφόρους τομεῖς — ὑπάρχει τόση ζήτησις ἐργασίας — ἂν μὴ μετὰ ὀλοκληρωτικῆν ἀφιέρωσιν, πάντως κατὰ ἓνα μεγάλον βαθμὸν. Τότε δὲν θὰ ἔχουν πολὺν χρόνον διὰ λόγια, καὶ μάλιστα δεοντολογικὰ, ἔστω καὶ ἂν βάζουν τὸ « ἡμεῖς » εἰς τὴν κριτικὴν των. Καὶ εἶναι εὐχάριστον ὅτι ὑπάρχουν καὶ τώρα ἀρκετοὶ εἰς τὰς πλείους καὶ τὰ χωρὶὰ τῆς πατρίδος μας, πού διαθέτουν πολὺν χρόνον δι' ἔργα ἀγάπης, τὰ ὅποια δὲν διαφημίζονται, διότι ἐργάζονται ἀθόρυβα καὶ μετὰ ταπεινώσιν.

Ἄν δὲ μερικοὶ ἀπὸ ἡμᾶς εἶναι ἀπόλυτοι εἰς

τὰς κρίσεις των καὶ τὰ συμπεράσματά των, τόσο τὸ χειρότερον, ὄχι διὰ τὴν πραγματικότητά, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς πού τὸ διαπιστώνομεν καὶ δὲν ριγνόμεσθα εἰς τὴν δουλεία, πού μᾶς περιμένει. Μὲ ταπεινώσιν καὶ ἀπλότητα, μὲ ὄρεξιν καὶ σταθερότητα. Ἔτσι κλείουν πολλὰ πληγὰ καὶ ἀνοίγουν πλοῦσαι πνευματικαὶ πηγὰι.

Ἐθεώρησα χρέος μου νὰ γράψω τὰς σκέψεις αὐτάς, ἀφοῦ πάντοτε, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὸ παρελθόν,

ὑπῆρξα δριμύς κριτῆς τῶν ἄλλων, πού εὐρίσκονται κατὰ κάποιον τρόπον, πῶς ἔξω ἀπὸ ἐκεῖ, πού νομίζομεν ὅτι εὐρισκόμεθα. Καὶ ὅπως γράφει ὁ Π. Μελίτης, ἀντὶ νὰ μᾶς τὸ πῶν οἱ ἔξω καὶ οἱ μακρὰν, νὰ τὰ εἰπωμεν ἡμεῖς εἰς ἡμᾶς αὐτούς.

Μὲ πολλὴν ἀγάπην

Σ. ΠΑΥΛΟΣ

Ἡ πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ζωὴ τοῦ μηνὸς

ΤΟ ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΕΥΧΑΡΙΣΤΕΣ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ

Τώρα πού ἔληξε τὸ ἐφετεινὸ Φεστιβάλ Ἀθηνῶν καὶ μπορεῖ κανεὶς ἐκ τῶν ὑστέρων νὰ δῇ στὸ σύνολό τους τὶς πνευματικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ του ἐκδηλώσεις, εἶναι βέβαια ἀσφαλέςτερο καὶ θετικώτερο νὰ δώσῃ τὶς γενικὰς του ἐντυπώσεις καὶ τὰ σχετικὰ συμπεράσματα.

Ἡ πρώτη καὶ βασικὴ ἐντύπωση εἶναι ὅτι ἐφέτος ἡ ποιοτικὴ στάθμη τοῦ Φεστιβάλ ἦταν αἰσθητικῶς ἀνώτερη. Χωρὶς νὰ μειώνεται ἡ πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἀξία τῶν ἐκδηλώσεων τῶν δύο προηγούμενων ἐτῶν, μπορεῖ κανεὶς νὰ διαπιστώσῃ ὅτι οἱ ἐφετεινὲς ἐκδηλώσεις ἦσαν πῶς προσεγγιζόμενες καὶ πῶς ἐπιμελημένες.

Τὰ ξένα καλλιτεχνικὰ συγκροτήματα πού ἤλθαν ἐφέτος — ἡ Ὀπερα τῆς Βιέννης, τὸ Μπαλλέτο τῆς Ὀπερας τοῦ Βελιγραδίου, ἡ Ὀρχήστρα τῆς Βιέννης καὶ ἡ Ὀρχήστρα τῆς Μινναπόλεως — καθὼς καὶ οἱ ξένοι σομίστ, — ὁ Γερμανὸς κλέστρας Charles Munch, ὁ ἐπίσης Γερμανὸς πιανίστας Wilhelm Kempff, ὁ Ρώσος βιολιστῆς Igor Bezrodny καὶ ὁ Γάλλος βιολιστῆς Gerard Poulet, ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ τοὺς ἀρχιμουσικοὺς τῶν ὡς ἄνω συγκροτημάτων, ἦσαν καὶ πάλι δυσαναλόγως πρὸς τὸ πρόγραμμα καὶ τὸν προορισμὸ τοῦ Φεστιβάλ πολλοί, ἀλλὰ πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε ὅτι ἦσαν ὅλοι — καλλιτέχνες καὶ συγκροτήματα — ἐλεγκτοὶ καὶ διακεκριμένοι.

Τὸ ἴδιο ἐλεγκτὰ ἦσαν καὶ τὰ ἔργα, πού τὰ συγκροτήματα καὶ οἱ καλλιτέχνες αὐτοὶ παρουσίασαν: τὰ δύο μελοδράματα — «Ὁ μαγεμένος αὐλὸς» τοῦ Μότσαρτ καὶ ὁ «Φιντέλιο» τοῦ Μπετόβεν —, τὰ χοροδράματα καὶ οἱ συμφωνικὲς συναυλίαις.

Γι' αὐτὸ, χωρὶς καθόλου ν' ἀποσύρουμε τὴν βασικὴν μᾶς ἐπιφύλαξιν ὅτι τὸ Φεστιβάλ Ἀθηνῶν, γιὰ ν' ἀναπαυκρινεῖται στὴν ἀποστολή του, πρέπει νὰ διατηρῇ προπάντων τὸν ἑλληνικὸν του χαρακτῆρα καὶ νὰ προβάλλῃ κυρίως τὶς ἑλληνικὰς πνευματικὰς καὶ καλλιτεχνικὰς δυνάμεις, ὀφείλομε νὰ διαπιστώσουμε τὴν ἰδιαίτην προσοχὴ καὶ ἐκλεκτικότητά, πού παρουσίασαν ἐφέτος ἡ ξένη συμμετοχὴ.

* * *

Ὡς πρὸς τὰ ἑλληνικὰ καλλιτεχνικὰ συγκροτήματα — τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο, τὴν Ἐθνικὴν Λυ-

ρικὴ Σκηνὴ καὶ τὴν Κρατικὴ Ὀρχήστρα Ἀθηνῶν — ἦσαν βέβαια τὰ ἴδια καὶ στὰ δύο προηγούμενα χρόνια. Ἀλλὰ ἡ πλουτισμένη πείρα, ἡ συστηματικὴ ἐργασία καὶ ἡ ἐθνικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ φιλοτιμία ἐτόνωσαν καὶ ἐνίσχυσαν τὶς δυνατότητές τους καὶ τὰ ἐβοήθησαν νὰ παρουσιασθοῦν ἀρτιώτερα καὶ ἀποδοτικώτερα.

Χωρὶς ἐξ ἄλλου νὰ ξεχνοῦμε τὴν ὑπέροχην περυσινὴν ἐμφάνισιν τῆς Ἑλένης Νικολαΐδου, ἡ ἐφετεινὴ συμμετοχὴ δύο κορυφαίων Ἑλληνικῶν καλλιτεχνῶν μὲ παγκόσμια φήμην καὶ ἀναγνώριση, τῆς Μαρίας Κάλλας καὶ τοῦ Νίκου Μοσχονᾶ, ὄχι μόνον ἔδωκε ἰδιαίτην αἴγλην στὸ Φεστιβάλ, ἀλλὰ καὶ θύμιζε ἐντονα στοὺς θεατῆς, ντόπιους καὶ ξένους, τὸ Ἑλληνικὸ ἄνομα καὶ τὶς ἀστείρευτες καλλιτεχνικὰς δυνάμεις τοῦ τόπου αὐτοῦ.

Ἔτσι, μὲ τὴν πῶς ἱκανοποιητικὴν στὸ σύνολό τους ἀπόδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν καλλιτεχνικῶν ὀργανισμῶν καὶ τὴν λαμπρὴν συμμετοχὴ τῶν Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν, τὸ ἐφετεινὸ Φεστιβάλ, μ' ὅλη τὴν εἰς βάρος τῆς Ἑλληνικῆς συμμετοχῆς ἀνισομέρεια τοῦ προγράμματος, ἔδειξε κάποιαν περισσότερη προσαρμογὴν στὸ ἑλληνικὸν του περιβάλλον καὶ στὸν ἑλληνικὸν προορισμὸν του. Καὶ αὐτὸ βέβαια ἀποτελεῖ μιὰ δευτέρην εὐχάριστη διαπίστωση.

«ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ ΕΝ ΑΥΛΙΔΙ»

Ἀπὸ τὰ ἔργα, πού τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο παρουσίασε στὸ Φεστιβάλ, θὰ ξεχωρίσουμε τὴν «Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι» τοῦ Εὐριπίδου, ὄχι μόνον διότι εἶναι ἡ μόνη νέα τραγωδία πού δόθηκε ἐφέτος, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ παράστασή της ὑπῆρξε μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες ἐπιτυχίες τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου καὶ ἓνα χαρακτηριστικὸν δείγμα τῆς καλῆς ἐργασίας του.

Ἡ σμηνὴ καὶ λιτὴ κίνηση τοῦ χοροῦ ἡ ὑποβλητικὴ καὶ διακριτικὴ μουσικὴ ὑπόκρουση τὸ ἀπέρηττο καὶ αὐστηρὸ σκηνικὸ ὀφραϊότατες ἐνδυμασίες ἡ ζωντανὴ καὶ ποιητικὴ μετάφραση καὶ, πάνω ἀπ' ὅλα, ἡ γεμάτη ἀπὸ ἐμπνευση καὶ κατανόησιν ἐρμηνεία, συνταριασμένα καὶ ἐναρμονισμένα ὅλα σὲ μιάν ἐνιαία πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ σύνθεση, ἀπέτελεσαν ἓνα σπουδαῖο καὶ πολὺτιμο ἐπίτευγμα τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Θεάτρου, μιὰν νέα σαβαρὴ κατάρτησίν του στὸν τομέα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς τραγωδίας.

Ἡ προσπάθεια, πού καταβάλλει κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τὸ Ἴθνικό μας Θέατρο γιὰ νὰ φέρῃ τὴν ἀρχαία τραγωδία πύκνως στὴν ψυχὴ τοῦ συγχρόνου θεατῆ, προβάλλοντας καὶ τονίζοντας τὸ ἀνθρώπινο στοιχεῖο στὴν ἀπόδοση τοῦ ἔργου καὶ ιδιαίτερα στὴν ἐρμηνεία τῶν ρόλων καὶ στὴν συμβολὴ τοῦ χοροῦ, ἀρχισε νὰ δίνει τοὺς καρπούς της. Καὶ ἂν, ὅπως πιστεύουμε, συνεχισθῇ μετὰ τὴν ἴδια ἐπιμέλεια καὶ συστηματικότητα, θὰ δημιουργηθῇ μιὰν ὥραία καὶ γόνιμη παράδοση, πού θὰ ζωογονήσῃ καὶ θ' ἀνανεώσῃ τὴν διδασκαλία τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν τραγωδιῶν.

Μέσα στὸ κλίμα αὐτὸ ὁ σκηνοθέτης τοῦ ἔργου κ. Κωστής Μιχαηλίδης ἐχρησιμοποίησε μετὰ κατανόησιν καὶ ἐπιτυχία ὅλους τοὺς παράγοντες τῆς παραστάσεως καὶ κατ'ἀρχὴν σὲ παρουσίᾳ ἑνὸς πολὺ ἱκανοποιητικῆς σύνολο.

Σχετικῶς ιδιαίτερος μετὰ τὴν ἐρμηνεία τοῦ ἔργου, πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι εἶναι ἀπὸ τίς πύκνως δυσκόλες τοῦ ἀρχαίου δραματολογίου. Διότι ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ρόλο τῆς Ἰφιγένειας, πού εἶναι ἐξαιρετικῶς πολυσύνθετος καὶ ἔχει ἀπότομες, ἀκρῶς ἀντίθετες, μεταπτώσεις, τὸ ἴδιο πολὺ-πλευροὶ καὶ μετὰ ἀναλλασσόμενες ἔντονες ἀποχρώσεις εἶναι καὶ οἱ ἄλλοι ρόλοι, προπάντων τοῦ Ἀγαμέμνονος, τῆς Κλυταιμνήστρας καὶ τοῦ Ἀχιλλέως.

Τὶς δυσκολίες αὐτὲς ἐπιτείνει ἀκόμη περισσότερο τὸ ὅλο πνεῦμα τοῦ ἔργου, πού, ἐνὸς βασιζέται σ' ἕνα ἀπάνθρωπο καὶ ἀποκρουστικὸ ἔθιμο, τὸ ἔθιμο τῆς ἀνθρωποθυσίας, ὑψώνεται καὶ κορυφώνεται σ' ἕνα « μέγιστον μάθημα » : τὸ μάθημα τῆς μέχρι θυσίας τῆς ζωῆς πίστεως καὶ ἀφοσιώσεως στὰ ἀνώτερα ἠθικὰ καὶ ἔθνικα ἰδανικά, τὰ ἑλληνικὰ ἰδανικά τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀξιοπρεπείας τῆς ψυχῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς Πατρίδος.

Ἡ ἀγνὴ καὶ ἀπραγῆ Ἰφιγένεια, πού ἀγαπᾷ τὴν ζωὴν καὶ ποθεῖ νὰ τὴν χαρῆ, γεμίζει ἀπὸ ἀπελπίσιν, ὅταν μαθαίνει τὴν θεία καὶ ἀνθρώπινη ἀπόφαση γιὰ τὴν θυσία της, καὶ θρηνεῖ μ' ἔναντι τῶν συγγενητικώτερος θρήνων τῆς Ἑλληνικῆς τραγωδίας. Ἀλλὰ ἡ ἴδια ἀδύναμη παρθένα, ὅταν σὲ λίγο θὰ νουήσῃ τὴν σημασία καὶ τὴν ἀξία τῆς θυσίας της, γιὰ νὰ μὴν πατήσουν τὴν γῆ τῆς Ἑλλάδος οἱ βάρβαροι καὶ νὰ μὴ προσβάλουν τὴν ἔθνικὴ τῆς τιμῆς, ἀλλὰ, ἀντίθετα, νὰ κερδίσῃ τὴν νίκη καὶ τὴν δόξα, γίνεται μεμιάς ἥρωϊδα, γίνεται δηλαδὴ γνήσια Ἑλληνίδα, καὶ ἀποφασίζει ἀδίστακτα, περήφανα καὶ γενναῖα νὰ θυσιάσῃ πρόθυμα τὰ νιάτα της καὶ τὴν ζωὴν της γιὰ τὴν ὁμόνοια, τὴν τιμὴν καὶ τὰ ἰδανικά τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ Ἄννα Συνοδινοῦ — ἡ νέα Ἑλληνίδα τραγωδός, πού εἰδείξεν ἀπὸ πέρσι, μετὰ τὴν ἐρμηνεία τῆς « Ἀντιγόνης », τίς μεγάλες καλλιτεχνικὲς ἱκανότητές της — ἐξωνάτησε τὴν Ἰφιγένεια μετὰ ψυχικὴ δύναμη καὶ μετὰ θαυμαστὴν τέχνην, μετὰ βαθειὰ κατανόησιν τοῦ ρόλου καὶ μετὰ ἐξαιρετὰ σὲ χαρακτηριστικότητα καὶ θέρμη ἐκφραστικὰ μέσα. Ἦταν μιὰ ὑπέροχη Ἰφιγένεια, ὅπως ἀκριβῶς τὴν εἶχε συλλάβει καὶ τὴν εἶχε ἀπο-

δώσει στὸ ἔργο του ὁ μέγας τραγικός. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἠθοποιούς ὁ Θάνος Κωτσόπουλος πρῶτα - πρῶτα, ὁ Νίκος Παρασκευᾶς, ὁ Στέλιος Βόκοβιτς καὶ ἡ Ἐλσα Βεργῆ ἔδωσαν πολὺ ἱκανοποιητικὰ τοὺς ρόλους τους.

ἌΛΛΑ ΚΑΙ ἌΛΘΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΛΕΙΨΕΙΣ

Δὲν ἀγνοοῦμε ὅμως ἐξ ἄλλου καὶ τὰ λάθη καὶ τίς παραλείψεις πού ἔγιναν. Ἡ ἀπουσία καὶ ἐνός ἔστω Ἑλληνος σοῦστ στὶς διάφορες συμφωνικὲς συναυλίες - τὸ ἀποπνικτικὸ στρίμωγμα μερικῶν μικρῶν ἑλληνικῶν ἔργων, ἀπὸ ἕνα σὲ κάθε συναυλία, ἀνάμεσα στοὺς ζένους μουσικούς, ὄγκους - τὸ ἀδικαιολόγητο γεγονός ὅτι δὲν ἐδόθηκε οὔτε μιὰ συναυλία μετὰ ἔργα ἐνός ἢ καὶ περισσοτέρων Ἑλλήνων ἀποκλειστικῶς συνθετῶν ἢ ἐγκατάλειψη τῆς μεγάλης γιορτῆς στὸ Παναθηναϊκὸ Στάδιο μετὰ λαϊκούς ἑλληνικούς χορούς καὶ τραγοῦδια, πού εἶχε περιληφθῆ στὸ ἀρχικὸ πρόγραμμα τοῦ Φεστιβάλ, ὅλα αὐτὰ εἶναι βέβαια λάθη καὶ παραλείψεις, πού δείχνουν ὅτι δυστυχῶς δὲν ἔλειψε ἀκόμη ἐντελῶς κάποιο αἶσθημα μειονεκτικότητας, πού ἐμποδίζει τὴν θαρραλέα καὶ περήφανη προβολὴ τῶν ἑλληνικῶν καλλιτεχνικῶν δυνάμεων.

Τὸ κυριώτερον ὅμως καὶ σοβαρώτερον λάθος εἶναι ἡ ἄστοχη ἐμφάνισις τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου, μετὰ τίς κωμωδίες τοῦ Ἀριστοφάνους. Καὶ εἶναι τέτοιον πραγματικῶς τὸ λάθος αὐτό, διότι γίνεται σ' ἐκεῖνον ἀκριβῶς τὸν τομέα, πού εἶναι ὁ κυριώτερος καὶ σοβαρώτερος τοῦ Φεστιβάλ, στὸν τομέα τοῦ ἀρχαίου θεάτρου.

Ὡστόσο καὶ μ' ὅλα τὰ λάθη καὶ τίς ἀτέλειες αὐτές, τὸ Φεστιβάλ στὸ σύνολό του ἐσημείωσεν ἐφέτος περισσώτερη καλλιτεχνικὴ ἐπιτυχία, σὴν ὅποιαν πρέπει νὰ προσθέσουμε καὶ τὴν ὀργανωτικὴν ἐπιτυχία, πού ἦταν πραγματικῶς ιδιαίτερος ἀξιόλογος.

Ἄς ἐλπίζουμε ὅτι, μετὰ τὴν ἔστω καὶ βαθμιαία ἀποκατάστασις τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς βασικῆς ἀποστολῆς τοῦ Φεστιβάλ, πού εἶναι ἡ, προβολὴ καὶ ἡ ἐνίσχυσις τῶν πνευματικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν δυνάμεων τοῦ τόπου, ὁ ὥραϊος καὶ χρῆσιμος αὐτὸς θεσμός ὅχι μόνον θὰ ἐδραιωθῆ, ἀλλὰ καὶ θ' ἀναπτυχθῇ ἀκόμη περισσότερο, προσφέροντας πολὺτιμες ὑπηρεσίας τόσο στὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς χώρας, ὅσο καὶ στὴν τουριστικὴ τῆς κίνησιν.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΥΔΡΟΚΕΦΑΛΙΣΜΟΣ

Ἀπὸ μιὰ στατιστικὴ τῆς « Οὐνέσκο » σχετικῶς μετὰ τὴν παγκόσμια ἐκδοτικὴ κίνησιν διαπιστώνουμε ἕνα ἐκπληκτικὸ Ἑλληνικὸ πρόνομιον : Ἀπ' ὅλες τίς χώρες τοῦ κόσμου ἡ Ἑλλάδα ἐκδίδει τὰ περισσότερα, κατ' ἀναλογίαν τοῦ πληθυσμοῦ της, λογοτεχνικὰ βιβλία. Καὶ πύκνως συγκεκριμένα : Ἀπ' ὅλα τὰ ἐκιδιδόμενα στὴν Ἑλλάδα βιβλία τὰ ὀρθότατα τοῖς ἑκατὸν εἶναι λογοτεχνικά (ἀπὸ τὰ ὅποια μάλιστα τὰ πολὺ περισσότερα εἶναι ποιητικὲς συλλογές). Καὶ στὰ ὑπόλοιπα εἴκοσι τῶν

ἐκατὸν περιλαμβάνονται ὅλα γενικῶς τὰ ἄλλα ἐντυπα !

Προνόμιο πραγματικὰ ἐκπληκτικὸ, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἀνησυχητικὸ. Ὡστε λοιπὸν περισσώτεροι ἀπὸ τὰ τρία τέταρτα τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων εἶναι λογοτέχνες ; Καὶ οἱ ἐπιστήμονες ὄλων τῶν κλάδων περιορίζονται μονάχα σ' ἓνα μέρος ἀπὸ τὸ ποσοστὸ τῶν εἰκοσι τοῖς ἑκατῶν ; Τόσο παραγκωνισμένη εἶναι στὴν Ἑλλάδα ἡ μελέτη καὶ ὁ στοχασμός, ἡ τεχνικὴ καὶ ἡ ἐπιστήμη ;

Ἄγαπῶμε καὶ τιμοῦμε βέβαια τὴν λογοτεχνία — καὶ προσπαθοῦμε ἄλλωστε νὰ τὴν ὑψηλῆ-σσουμε καὶ ἐμεῖς ὅσο μᾶς εἶναι δυνατόν — ἀλλὰ ὁ πολιτισμὸς μιᾶς χώρας δὲν πλάθεται καὶ δὲν ἀναπτύσσεται μόνο με τὴν ποίησιν, οὔτε καὶ μόνο με τὴ λογοτεχνία γενικώτερα. Ἀπαιτεῖ τὴν ἰσόρροπην καὶ ἁρμονικὴν λειτουργίαν ὄλων τῶν πνευματικῶν δυνάμεων τοῦ τόπου, καλλιτεχνικῶν καὶ τεχνικῶν, αἰσθητικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν, ἰδεολογικῶν καὶ πρακτικῶν. Ὅταν τὸ ἓνα σκέλος εἶναι τόσο ὑπερτροφικόν, ὁ πολιτισμὸς θὰ χωλαίνει καὶ ἡ κανονικὴ πορεία του θὰ σκοντάφτῃ.

Ἡ ἴδια στατιστικὴ ἄλλωστε διαπιστώνει ὅτι σὲ ὅλες σχεδὸν τὶς ἄλλες χώρες ἡ ἀναλογία τῶν ἐκδόσεων εἶναι : σαράντα τοῖς ἑκατῶν βιβλία λογοτεχνικά, σαράντα ἐπιστημονικά καὶ τεχνικά, καὶ εἰκοσι διάφορα ἄλλα. Γιατὶ στὴν Ἑλλάδα αὐτὸς ὁ λογοτεχνικός ὕδρωκεφαλισμὸς ; Ποῦ ὀφείλεται ; Ποῖαν ἐπίδρασιν ἔχει στὴν πνευματικὴ διαμόρφωσιν τῆς χώρας ; Καὶ ποιοὺς κινδύνους μπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ στὴν πολιτιστικὴ τῆς ἐξέλιξιν ; Νομίζουμε ὅτι ἡ Εἰδικὴ Ἐπιτροπὴ, ποῦ ἔχει καταρτίσει τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας, γιὰ νὰ μελετήσῃ τὰ σχετικὰ μετὰ τὰ Γράμματα καὶ τὶς Τέχνες ζητήματα, πρέπει νὰ ἐξετάσῃ καὶ τὸ σοβαρὸ αὐτὸ φαινόμενον καὶ νὰ ἐρευνήσῃ προσεκτικὰ τὶς ἀφαιτηρῆσαι του καὶ τὶς συνέπειές του.

« ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ »

Εὐτυχῶς, σὰν ἀντίδρασιν σ' αὐτὴ τὴν κατάστασιν, εἶδαμε καὶ χερήκαμε τὸν τελευταῖο καιρὸ μερικὰ ἀξιόλογα καὶ σημαντικὰ βιβλία μελέτης καὶ στοχασμοῦ.

Ἐνα ἀπ' αὐτὰ εἶναι καὶ τὰ « Μελετήματα » τοῦ κ. Κ. Α. Μεραναίου, τὰ ὁποῖα, μολονότι ἀναφέρονται σὲ διάφορα θέματα — φιλοσοφικά, κοινωνικά καὶ λογοτεχνικά — ἔχουν μιὰν βαθύτερη ἐνότητα, ποῦ τὰ δένει μεταξύ τους καὶ τοὺς δίδει κοινὸ νόημα καὶ ἐνιαῖο σκοπὸν. Εἶναι ἡ ἐνό-τητα τῆς πίστεως στὴν πνευματικὴ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου καὶ στὴν ἠθικὴν του συνείδησιν. Καὶ νόημα καὶ σκοπὸς ἡ ἀδιάλειπτη πράξις, ὁ ἀδιάκοπος ἀγώνας τοῦ ἀνθρώπου νὰ κατακτήσῃ « τὴν συνειδησιακὴν πληρότητα καὶ κατὰ συνέπειαν τὴν ἀκέραιαν ἐλευθερίαν », ποῦ θὰ τοῦ χαρίσουν τὸ ἀληθινὸ νόημα τῆς ζωῆς καὶ τὸ βαθθὸν αἰσθημα-τῆς ἀλληλεγγύης πρὸς τοὺς συνανθρώπους του, τὰ πολυτιμώτερα ἐχέγγυα γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ὑπόστασιν καὶ ἀξιοπρέπεια.

Μὲ αὐτὸ τὸ πνεῦμα ὁ συγγραφεὺς — ἓνας ἀπὸ τοὺς πιὸ μελετημένους καὶ τοὺς πιὸ στοχαστικούς διανοητὰς μᾶς — ἐξετάζει τὰ διάφορα θέματά του, τὰ ἀναλύει σὲ οὐσιαστικώτερο τους βάθος καὶ τὰ συμπυκνώνει σὲ σοβαρὰ καὶ θετικὰ πορί-

σματα. Εἶναι πιθανὸν σὲ μερικὰ ἀπὸ τὰ θέματα καὶ τὰ πορίσματα αὐτὰ νὰ ἔχῃ κανεὶς ἐπιφυλάξεις ἢ καὶ ἀντιρρήσεις, ἀλλὰ πάντα ἀναγνωρίζει καὶ τιμᾷ τὴν ἀγνήν πρόθεσιν καὶ σκέψιν τοῦ συγγρα-φέως, τὴ γνήσια φιλοσοφικὴν του διάθεσιν, τὴν βαθειὰ του πνευματικὴν ἰσχύα.

Ἐπάρχει ὁμως στὸν τόμον καὶ ἓνα μελετήμα, μπροστὰ σὲ ὁποῖο στεκόμαστε χωρὶς καμμιὰν ἐπιφύλαξιν, ἀλλὰ, τὸ ἀντίθετο, μετὰ πλήρη ἐκτίμησιν καὶ ἱκανοποίησιν. Εἶναι τὸ μελετήμα « Ἡ οἰκου-μενικὴ τῆς τοῦ Βυζαντίου », ποῦ, μέσα σὲ πέντε μόνο σελίδες, κατορθώνει νὰ δώσῃ ὅλη τὴν βαθειὰ καὶ γνήσια — τὴν ἱερὴν μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς — πνευματικὴν τῆς τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ καὶ νὰ ξεχωρίσῃ καὶ νὰ παρουσιάσῃ τὰ κυριώτερα καὶ οὐσιαστικώτερα στοιχεῖα τῆς οἰκουμενικό-τητός του καὶ τῆς καίριας συμβολῆς του στὸν παγκόσμιον πνευματικὸν πολιτισμὸν.

Εἶναι μιὰ μελέτη, ποῦ, μ' ὅλο ποῦ χρειάζεται μεγαλύτερη ἀνάπτυξιν, ἀξίζει πάντως, καὶ ἔτσι πυκνὴ καθὼς εἶναι, νὰ προσεχθῇ καὶ νὰ ἐκτιμηθῇ.

« ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ »

Ἐνα ἄλλο ἐκλεκτὸ βιβλίον μελέτης εἶναι οἱ « Διαταραχὲς τοῦ λόγου στὴν παιδικὴν ἡλικίαν » τοῦ κ. Κώστα Γ. Κάλαντζη.

Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι κανεὶς εἰδικός, γιὰ νὰ καταλάβῃ τὴν ἀξία καὶ τὴν σημασίαν τοῦ βι-βλίου αὐτοῦ. Καὶ μόνο μιὰ ματιὰ νὰ ρίξῃ στὸν πίνακα τῶν περιεχομένων του καὶ νὰ διαβάσῃ τὴν εἰσαγωγὴν, γραμμένην με σαφῆσιν στοχασμοῦ καὶ ἐκφράσεως, θὰ ἀντιληφθῇ τὸν παιδαγωγικὸν καὶ κοινωνικὸν σκοπὸν του καὶ θὰ ἐκτιμήσῃ τὴν ἀξιόλογον συμβολὴν του στὴν μελέτη τῶν ἀντιμετώπιση τοῦ προβλήματος ποῦ ἐξετάζει.

Ἐνῶ ἀπὸ τῆ μιᾶς πλευρᾶς ἀποβλέπει — καθὼς ἐξηγεῖ ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς — « στὴν προφύλαξιν τοῦ Ἑλληνοπόπουλο ἀπὸ τὶς γλωσσικὰς διαταραχὰς ἢ τὸν λυτραμὸν τοῦ ἀπ' αὐτῆς (πρᾶγμα ποῦ ση-μαίνει καὶ τὴν σωτηρίαν του ἀπ' τὸν κίνδυνον νὰ πυκνώσῃ αὐτοῦ τὶς σκοτεινὰς τάξεις τῶν παρα-στρατημένων, τῶν νευρωτικῶν καὶ ἀντικινησι-κῶν ἀτόμων) » προσπαθεῖ ἀπὸ τὴν ἄλλην νὰ συμβάλῃ πιὸ πλατιά « στὸ ἀνοίγημα τοῦ δρόμου γιὰ μιὰ σωστὴ καὶ αἰσθητικὴ καλλιέργεια τῶν παιδιῶν μᾶς στὴν οἰκογένειαν καὶ κυρίως μέσα στὸ σχολεῖον ».

Ἡ εἰδικὴ μόρφωσιν τοῦ συγγραφέως κ. Κώστα Κάλαντζη, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ εἶναι γενικὰ καλλιεργη-μένος πνευματικὸς ἄνθρωπος, ἔχει κάμει ἀνώ-τερες σπουδὰς φιλοσοφίας καὶ θεραπευτικῆς παι-δαγωγικῆς στὸ ἐξωτερικόν, ἐγγυᾶται τὴν ἐπιστη-μονικότητα τοῦ ἔργου. Ὁ πλοῦτος ἐξ ἄλλου τῶν θεμάτων ποῦ ἐξετάζει, ἡ μεθοδικὴ τους ἀνά-πτυξιν, ἡ γνῶσιν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον ποῦ τὰ δια-πνέει, ἡ ἀφθονία καὶ σοβαρὴ βιβλιογραφία ποῦ τὰ στηρίζει, τονίζουν τὴν χρησιμότητα τοῦ βι-βλίου, ὅχι μόνο ἀπὸ τὴν θεραπευτικὴν καὶ γενικώ-τερα τὴν παιδαγωγικὴν ἀποψιν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν πλατυτέρην πλευρὰν τῆς συμβολῆς του στὸν γλω-σσικὸν πολιτισμὸν τῶν παιδιῶν μᾶς καὶ τοῦ λαοῦ μᾶς.

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΕΣ ΧΕΙΡΟΠΙΑΣΤΕΣ

Σε γνησιότητα αδιάσειστες, σφριγηλά ζωντανές, πραγματικότητες ζωής κι ελπίδας, να τί έχει να προσφέρει ή στήλη αυτή, στην αρχή της ακαδημαϊκής χρονιάς.

Τά βλέμματά μας κουρασμένα απ' την ένατένισι μικροτήτων ή συντριμμιών, μπορούν τώρα να ξανοιχτούν στην φωτεινή άπλωσιά ντοκουμέντων ελπίδας.

Λίγα ή πολλά... αδιάφορα, μιὰ και μπορεί ένα μονάχα γεγονός και ένας μόνος άνθρωπος, να δείχνει δρόμο.

Μερικά κομμάτια ζωής φοιτητικής αποσπούμε απ' το καλοκαίρι που πέρασε, για να τὰ προβάλλουμε εδώ, όγι σαν αποδείξεις για τὸ φτιάξιμο ενός κόσμου ιδανικού, μὰ σαν ολοκλήρωμα προσωπικού άγωνα, που είναι για τὸν καιρούς μας δείχτες ζωής.

ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Έζησε μιὰ φοιτήτρια. 'Ο προμηνούμενος χειμῶνας τὴν ξανάφερε στην πόλι. Πίσω μείναν σημάδια· στις καρδιές τῶν γυναικῶν, στή σκέψι και σὸ εἶναι τους ὀλόκληρο.

Τύποι, που ψηλαφώντάς τους τώρα φτιάχνουν τὸ πρότυπο μιὰς πετυχημένης γυναικείας ζωής· ἀπλής και βαθειῆς ξένης πρὸς τίς καρικατούρες τῆς προωδευμένης και πρωτοποριακῆς γυναικείας, που σκορπιούνται αδιάφορα στις βουνοκορφές και τ' ἀκρογιαλία.

Τους χάραξε αὐτὴ ἡ εἰκοσάχρονη νῆα.

Τὰ χέρια τῆς τ' ἀνέυρωτα σχεδὸν συνεπαρμένα απ' τὴν ἀγάπη για τὴν ἀγρότισσα πήραν κι' ἔσπειραν σπόρους δράσεως κι' ἀναπτερώσεως στις αὐλακίες τοῦ πόνου και τῆς ἀποθαρρύνσεως, στις αὐλακίες τῆς ξεπεσμένης ιδέας για τὴν θῆσι και τὸν προορισμὸ τῆς γυναικείας.

Τους σκόρπισε δυναμικά στις ἔσπερινές συνάξεις μετὰ τὸν μόνθο τῆς δουλειῆς ποῦκανε μαζί τους — γύρισε πόρτα με πόρτα τ' ἀρησπαρμένα σπίτια τοῦ χωριοῦ για τὴν εἰδοποίησι· τους ἔρριξε ἀθόρυβα σὸ ἀτομικὸ κουβέντιασμα με τὴ νῆα και τὴν λευκὴ γυναικὴ τὴν ὥρα τοῦ ξαποστάματος· τους ἔσπειρε σπιρὶ με σπιρὶ τὴν ὥρα τῆς δουλειῆς, ὅταν βελόνιζαν μαζί, κι' ὅταν ἀκόμη ψηθῆκανε σὸ κάμφο.

Ἦταν ἓνα πέρασμα μέσ' στα πολλά ἡ ζωὴ τῆς σὸ χωριό· ἀθόρυβο.

Μὰ ἦταν πέρασμα.

Για νὰ φυτρώσει ἓνα καλλίτερο ξημέρωμα.

ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΣΚΗΝΩΣΙ

Γέμισε ζωὴ τὸ βουνό. Στιγμένη σ' ἓνα ξέφωτο τοῦ δάσους, μιὰ παρέα φοιτητῶν στελεχώνει τὴ χαρούμενη ἐφηβικὴ πόλι.

Κάθε σιγὴν ἀδελφώνει μέρα και νύχτα δέκα ἐφήβους με τὸν ὀμαδάρχη τους. Δέκα καρδιές γεμάτες ἀπὸ τὴν ἀνήσυχη ἀναζήτησι τῶν κρίσιμων χρόνων, δέκα ζευγάρια μάτια σκαλωμένα σὸν ἀρχηγό τους, που τὸν ζοῦν σαν πρότυπο και ὄδηγό τους.

Εἶναι ἓνας περίφημος ἀρχηγὸς σὴν ὀμάδα τοῦ ὀ φοιτητῆς μας. Ἀρχηγὸς στὰ παιγνίδια σὸ δάσος, στὶς ἀναβάσεις στις γύρω κορφές, στὴ συζήτησι και σὸν τραγοῦδι τὸ βράδυ.

Ἐνας ἀρχηγός, που ἀντέγει σὴν ἀδιάκοπη παρακολούθησι τῶν νεαρῶν του. Που ἀντέγει νὰ προβάλλεται στὰ μάτια τους σαν πρότυπο ζωής πετυχημένης, χαρούμενης, δημιουργικῆς.

Κι' ἐδῶ που τὰ λέμε, δὲν εἶναι και τόσο εὔκολο αὐτό. Προϋποθέτει μιὰ ὀριμη ὀλοκλήρωσι, που ἡ κατάκτησίς τῆς εἶναι, ἀναμφοσβήτητα, κάτι θαυμαστό. Εἶναι ἡ εὐθύνη για τὴν καθοδήγησι ψυχῶν, που τὴν ἀνοίξει τους θὰ τὴν διαδεχθῆ ἡ καρποφορία, ἡ θὰ τὴν ἀφανίσῃ ἡ παγωνιά.

'Ο ὀμαδάρχης τους — ἓνας φίλος τους πάντοτε, τόσο δικός τους, που μπορεί νὰ δεχθῆ και τῆς καρδιάς τους τὸ ἀνοιγμα. Χάρητε λοιπὸν αὐτὸν τὸν ἀρχηγό, που ζῆ ἀκόμα στὰ θρανία τὰ φοιτητικά, και ταυτόχρονα χτίζει θεμέλια καρδιῶν για μιὰ πετυχημένη ζωὴ.

Μ' ἓνα ξεγέλισμα στοργῆς και τῆ σιγουριά που δίνει ἡ προσωπικὴ πετυχημένη τοποθέτησι τῶν προβλημάτων, ἀνοίγει μπροστὰ στ' ἀνήσυχα βλέμματα τῶν ἐφήβων του, τους ὑπέροχους δρίζοντες τῆς ἀγνῆς ζωής, τῆς μαχητικῆς διαθέσεως, τῆς ἀγάπης για κάθε τί, που εἶναι μεγάλο και ὀρατό.

ΠΑΙΔΙΚΕΣ ΣΥΝΤΡΟΦΙΕΣ

Κύκλωσαν τὸ αὐτοκίνητο. Ἡ φοιτήτρια ξεκινημένη απ' τὸ μεσημέρι πήδησε ἀνάλαφρα σὴν παραθαλάσσια παιδοῦπολι· σὴν κατασκήνωσι.

Και κείνα τὰ μικρὰ πανηγύρισαν γύρω τῆς· με πηδῆματα, με χαρούμενες φωνές προσπάθησαν νὰ τῆς δείξουν, πὸς μιὰ ὀλόκληρη ἐβδομάδα τὴν καρτέρησαν· ἐκείνη, τὸ τραγοῦδι, τὰ παιγνίδια, τὰ λόγια τῆς.

Ἐζῆσε και φέτος ἡ φοιτήτρια τέτοια ἀπογεύματα ὀμορφῆς ἀπλής προσφορῆς· στὰ ψηλά, στὰ καθάρια βουνά, στις πλατείες γαλανές θάλασσες·

ἐκεῖ πού ζῆ καί κινεῖται κατασκηνωμένος ἕνας δλόκληρος παιδικός κόσμος.

“Ἐνας κόσμος σμιλευόμενος, πού περιμένει καί τήν δική της σφυριά τήν ἀθόρυβη μὰ οὐσιαστική.

Τήν ὥρα, πού ἀντικρύζεις τήν θάλασσα τῶν παιδικῶν κεφαλιῶν νά ξανοίγεται πειθήνια μπροστά σου, ὥρα, πού σοῦ προσφέρουν στά χέρια τούς χτύπους καί τήν καρδιά τους, νοιώθεις νά συγκλονίζεσαι ἀπ’ τή διάθεσι νά δώσης ὅ,τι καλλίτερο μπορεῖς.

Μιά δλόκληρη παλλόμενη πατρίδα ἀποτελοῦν αὐτοί οἱ μικροί. Καί δίνεσαι...

Τό βράδυ φεύγεις ἀπό κοντά τους. Κι’ ἂν τό κορμί εἶναι κουρασμένο, ἡ καρδιά σου μαρτυρεῖ μέσα στό θρόισμα τῶν πεύκων ἢ στό φλοῖσβο τῆς θάλασσας : κάτι ἔδωσες κι’ ἐσύ γιά τήν πατρίδα :

Τῆς καθωδήγησες χαρούμενα τὰ μικρά της τὰ παιδιά.

ΧΕΡΙΑ ΛΣΓΝΗΘΙΣΤΑ

Στή χειρωνακτική δουλειά, τὰ χέρια τοῦ φοιτητοῦ μας βάλθηκαν νά ροζιάσουν στό χωριό.

Εἶναι τόσα πράγματα πού πρέπει νά γίνουν. Ἡ ἐρειπωμένη ἐκκλησία νά νοικοκυρευθῆ, τὸ γεφύρι πῶ κατω στέκει ἐτοιμόρροπο, δέντρα καρποφόρα πρέπει νά στολιάσουν τό χωριό.

Καί γιά ὅλα αὐτά χρειάζεται ὁ ἕνας, πού θά ἐμπνεύσει τούς πολλούς γιά τήν κοινή δουλειά. Καί θά τούς ἐμπνεύσει προσφέροντας πρῶτος αὐτός τὸ μόνυ τῆς δουλειᾶς του. Ὑστερα θ’ ἀκολουθήσουν οἱ ἄλλοι. Δέν ζητοῦν ἀπό αὐτόν πού θά τούς καθοδηγήσει, παρὰ μόνυ νά δούν ἐμπρακτικὴ τὴν στοργική του φροντίδα γιά τὸ χωριό.

Κι’ ἐτσι ὁ φοιτητής, ἀφίνει τὰ βιβλία καί πιάνει τὸν κασμά. Ροζιάζουν τὰ χέρια, μὰ μεστώνει ἡ ψυχὴ σὲ μιὰ προσφορά, πού κοστίζει λίγο μόνυ.

Πόσο ὅμως ἀληθινὰ πολῦτιμο γίνεται κάτι πού κοστίζει, καί πόσο εἶναι γνήσια ἡ ἱκανοποίησις πού σὲ γεμίζει, ὅταν προσφέρεις γιά κάτι κάποιο κόστος.

Γίνεται δικό σου, ὀλότελα δικό σου — κι’ ὁ φοιτητής στό χωριό σκέπτεται, ἂν αὐτό τὸ κάτι πού ἔγινε δικό του εἶναι τὸ γεφύρι, ἢ οἱ καρδιές τῶν χωριανῶν...

...Οἱ καρδιές, πού γνώρισαν τόσους καί τόσους, περαστικούς ἀπὸ τὰ χῶματά τους, πού τούς χάρισαν βοήθειες, ἢ ὑποσχέσεις γιά βοήθειες, ποτὲ ὅμως ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους, τὸν πόνυ τους γι’ αὐτούς.

“Ἐτσι γέμισε τὸ χωριό καί μὲ ἔργα ἴσως, μὰ πρὸ πάντων μ’ ἐλπίδες... Μιὰ καί ὑπάρχουν ἀκόμα ἄνθρωποι πού πονοῦν τούς διπλανούς, μὰ τούς πονοῦν ἀληθινά,—καί εἶναι νέοι ἄνθρωποι αὐτοί,—καί δὲν μπορεῖ παρὰ νά συνεχίσουν αἴριο...

...Νά συνεχίσουν, τί ; Μὰ ἀσφαλῶς ἐκείνη

τήν παλιὰ ἱστορία τοῦ ὑπερώου τῆς Ἱερουσαλήμ, τότε, πού Κάποιος ζωσιμένος τήν ποδιά ἔκανε μιὰ βασικὰ ἡγετική πρᾶξι — ἔσκυψε κι’ ἔπλυνε τῶν μαθητῶν Του τὰ πόδια...

Η ΑΓΝΩΣΤΗ ΝΕΑ

Ἡ ὑπόψηφια, πού κίνησε ἀπ’ τὰ χωριά καί τίς μικροπόλεις τῆς χώρας μας, γιά νά βάλῃ τούς πόθους τῆς ψυχῆς της γιά μιὰ πετυχημένη ζωὴ, στίς δυνατότητες πού προσφέρει κάποια σχολή, ἔγινε γιά τὴ φοιτήτρια, πού τήν κράτησε ἡ πόλις, ὁ στόχος τῆς στοργῆς της.

Κοίταξε τὸν μόνυ αὐτῶν τῶν παιδιῶν ἔνοιωσε τὸν λίβα πού τὰ καίει : τῆς μοναξιάς, τοῦ πρώτου ξανοίγματος, τῆς σκληρῆς προσπάθειας.

Καί ἔνοιωσε τὸ χρέος της.

“Ἐνας ἄνθρωπος, ἕνας νέος γιομάτος ὑποσχέσεις ἄνθρωπος. Σὲ λίγο ἴσως συναδέλφος. Τὴν καρτεροῦσε δίχως νά τὸ ξέρῃ.

Νά τοῦ πῆ : “Ὅ,τι στὰ χρόνια τῆς φοιτητικῆς της ζωῆς βρῆκε καταστάλαγμα ἀπ’ τὸ πέρασμα τῆς κάθε μέρας.

Ἀπλᾶ καί ἤρεμα βρέθηκε κοντά τους.

Πῆρε τὸ χέρι τους μὲ στοργὴ καί προσπάθησε σ’ αὐτὸ τὸ κράτημα : Νά ἐμφυχωσῆ τὴν πίστι στίς ἀπίστευτες δυνατότητες, πού κλείνει ὁ νέος ἄνθρωπος.

Νά ἀγνοδεῖξῃ τούς ὀρίζοντες, πού ἀπαιτητικὰ ξανοίγονται στούς μορφωμένους ἄνθρώπους πέρα καί πῶ πλατεῖα ἀπ’ τίς αἰθούσες μιᾶς ἀνώτερης σχολῆς. Νά κάμῃ νά πιστέψῃ ὅτι ἡ ζωὴ μπορεῖ νάβῃ καί πετυχημένη κι’ ὕστερα ἀπὸ μιὰ στίς ἐξετάσεις ἀποτυχία.

Μὲ μιὰ λέξι : νά δώσῃ ὅλη της τὴ χειροπιαστὴ στοργή.

Μεγάλῃ κι’ ὁμορφῇ αὐτὴ ἡ εἰκόνα :

Τῶν ἀνθρώπων, πού δίνουν τὰ χέρια, γιά νά φτιάσουν μιὰ πορεία συναδελφωσύνης, πού θά θερμάνῃ τὴν παγωνιά τοῦ ἀτομισμοῦ.

ΑΥΤΕΣ ΟΙ ΜΑΤΙΕΣ

Τόσο βιαστικὲς ματιές, σὲ μερικὲς σύγχρονες καί ἐντελῶς προσγειωμένους μορφῆς φοιτητικῆς ζωῆς, ἔχουν ἕνα σκοπὸ :

Νά προσφέρουν στὸν καθένα τὴ δυνατότητα, μὲ τὸν γνώμονα πραγματικότητος, πού διαθέτει, νά ἀξιολογήσῃ αὐτὴ τὴ ζωὴ, πού φτάνοντας γύρω στὰ εἰκοσι χρόνια της, μπορεῖ νά διαθέτῃ μιὰ τέτοια ἀκτινοβολία.

“Ἄν βρῆ μιὰ δυσκολία, θά εἶναι μόνυ στό νά ξεχωρίσῃ ἀνάμεσα μεγαλεῖο καί ὁμορφιά, μὰ αὐτὸ τοῦ τὸ συγχωροῦμε.

Ἄρκει αὐτὴ ἡ ἀξιολόγησις νάβῃ μιὰ ἐπιταγὴ ζωῆς, τόσο προστακτικὴ, ὅσο οἱ καιροὶ μας καί ἡ καρδιά μας τὴν ἀπαιτοῦν.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ι. Γ. Παναγιωτίδου, Καθηγητοῦ : « Νέοι μορφώσατε χαρακτήρα », Β' Ἐκδόσεις, Θεσσαλονίκη 1956.

Τὸ πιὸ δύσκολο πρόβλημα : ἡ διαμόρφωση τοῦ χαρακτήρα. Θέμα τεράστιο. Ἀπὸ τῆ λύση του ἐξαρτᾶται ἡ μελλοντικὴ εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ τῆ λύση πρέπει νὰ τὴ δώσουν οἱ ἴδιοι οἱ ἐνδιαφερόμενοι : οἱ νέοι. Τὸ θέμα μὲ τὸ ὅποιον ἀσχολεῖται ὁ κ. Ι. Γ. Παναγιωτίδης στὸ βιβλίο του « Νέοι μορφώσατε χαρακτήρα ». Γραμμένο μὲ τὴν πλούσια πείρα τοῦ παιδαγωγοῦ. Θεμελιωμένο στὰ δεδομένα τῆς ἐπιστήμης. Ἡ ἐργασία ποὺ ἔχει κάμει μέχρι σήμερα τὸ βεβαιώνει. Γι' αὐτὸ ἐπιμένει : « ὁ καθένας ἡμπορεῖ νὰ διαμορφώσῃ ἀγνὸν καὶ χαλύβδινο χαρακτήρα ».

Δύσκολη ἡ προσπάθεια. Ἀναγκαῖα ὅμως. Πρέπει νὰ ἐπιμείνουν οἱ νέοι. Ἄν δὲν διαμορφώσουν ἕναν καλὸ χαρακτήρα, εἶναι καταδικασμένοι. Ὁδηγοῦνται στὸν θάνατον καὶ μαζί τους θειοπαθεῖ ἡ κοινωνία. « Ἡ χειρότερη ἀσθένεια τῆς σημερινῆς κοινωνίας εἶναι ἡ μαλθακότης καὶ ἡ ἀστάθεια τοῦ χαρακτήρος, ἡ ὅποια ἔχει θλίψεις ἐκδηλώσεις καὶ περιπλοκές », διαπιστώνει ὁ ἴδιος. Τὸ βλέπουμε καθημερινὰ σὲ ὅλους ἐκείνους ποὺ παρημέλησαν αὐτὸ τὸ χρέος.

Ὁ σ. προχωρεῖ μὲ μεθοδικότητα. Μὲ τὴν εὐθύνη τοῦ ὁδηγοῦ τῆς νεότητος. Τῆς χρυσῆς ἐποχῆς. Μιλᾷ γιὰ τὰ στοιχεῖα ποὺ ἀποτελοῦν τὸν χαρακτήρα : « Ὑφαίνεται συνήθως ἀπὸ σκέψεις καὶ πράξεις, εἰς τὰς ὁποίας ὅμως πολλὰς φορὰς δὲν δίνουμε προσοχή, διότι τις θεωροῦμε σὰν πράγματα ἀσημαντα ». Καὶ ὅμως πόσο μᾶς κοστίζουν ! Ἄν εἴγαμε καταλάβει ὅτι ἡ ζωὴ μας δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ μιὰ σύνθεση λεπτομερειῶν, τότε θὰ μπορούσαμε νὰ νιώσουμε τὴ σημασία αὐτῶν τῶν λόγων.

Στὴ συνέχεια, ἐξετάζει τὰ μέσα μὲ τὰ ὅποια ἐπιτυγχάνεται ἡ διαμόρφωση καλοῦ χαρακτήρος, γιὰ νὰ φτάσῃ στὸ « σκοπὸ τῆς ζωῆς ». Σύνθεση λαμπρῆ. Μποροῦν νὰ πῶ : ὁ κ. Ι. Γ. Παναγιωτίδης μέσα στις 80 σελίδες τούτου τοῦ βιβλίου ἐκλείσει μὲ ἀγάπη πολύχρονη πείρα του. Ἀναμφισβήτητα, θετικὴ προσφορά στὰ νιάτα. Γιατί, ὅπως ἔλεγε ὁ Σίλλερ, ὁ χαρακτήρας κάνει τὸν ἄνθρωπο μεγάλο ἢ μικρὸ.

Κ. ΔΑΜ.

Γρηγορίου Ἀνδρουτσόπουλου : « Προσαρμογὴ τῆς ἐθνικῆς παιδείας εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς χώρας ». Ἀθήναι 1957.

Ὁ σ. ἀναγνωρίζει πῶς τὸ σύγχρονο σχολεῖο

περνᾷ κρίσι στὴν Ἑλλάδα γι' αὐτὸ προτείνει τὴν ἐπάνοδο στὸ παλαιὸ « ἑλληνικὸ » σχολεῖο, τὴν ἐπέκτασι τῶν ἐπαγγελματικῶν σχολῶν καὶ τὸν περιορισμὸ τοῦ κλασσικοῦ γυμνασίου στοὺς νέους ποὺ ἔχουν δυνατότητες γιὰ θεωρητικὴ μόρφωσι. Ἔτσι λύνεται ριζικὰ τὸ πρόβλημα τοῦ πληθωρισμοῦ τῶν « ἀπολυτηριούχων », ποὺ ἀγωνίζονται νὰ ἐκπορθήσουν τὸ ὄγκο τοῦ Πανεπιστημίου ἢ νὰ ἐξασφαλίσουν κάποια θέσι ὑπαλλήλου στὸ δημόσιο. Ἐχει λοιπὸν δικη ὁ σ. γράφοντας πῶς « εἶναι καιρὸς πλέον νὰ μελετηθῇ μετὰ προσοχῆς εἰς τὸ θέμα σοβαρότητος τὸ ὅλον ἐκπαιδευτικὸν πρόβλημα τῆς πατρίδος ἡμῶν ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν ἐπαγγελματικὸν προσανατολισμὸν τῶν νέων μας καὶ κατ' ἐπιστήμην καὶ ἐπάγγελμα ἀνάγκας τῆς χώρας » μόνον ποῦ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ὀργανωτικὴν καὶ τὴν διοικητικὴν μεταρρύθμισι, χρειάζεται βαθύτερη θεώρησι καὶ πλατύτερη πνευματικὴ ἀλλαγὴ.

Γ. Μ.

Γρηγορίου Ἀνδρουτσόπουλου : « Σκέψεις τινὲς περὶ διατήρησης τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀμερικῆς ». Ἀθήναι 1955.

Ὁ κ. Ἀνδρουτσόπουλος μὲ τὸ μικρὸ του πόνημα προσπαθεῖ ν' ἀφυπνήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστου μὲ τὴν παράθεσι στοιχείων καὶ τὴν πρότασι λύσεων πάνω σὲ συγκεκριμένα σημεῖα, ποὺ ἀποβλέπουν στὴν ὑπερίκρησι τοῦ πλέγματος τῆς μειονεκτικότητος καὶ τὴν διατήρησι τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀμερικῆς μὲ τὴν διδασκαλία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῆς ὀρθοδόξου θρησκείας.

Γ. Μ.

Παναγιώτου Χ. Δημητροπούλου : « Τὸ ἐκπαιδευτικὸν πρόβλημα τοῦ ἐν Ἀμερικῇ ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ ». Ἀθήναι 1956.

Ὁ σ. καταπιάνεται μὲ τὸ δύσκολο πρόβλημα τῆς ἐπιβίωσης τοῦ ἑλληνισμοῦ στὴν Ἀμερικῇ. Τοῦτο θὰ ἐπιτευχθῇ μὲ τὴν διατήρησι τῆς γλώσσης καὶ τὴν διδασμι τῆς πίστεως. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητη ἡ ἴδρυσις ἡμερησίων σχολείων, δημοτικῶν καὶ γυμνασίων, στὰ ὅποια θὰ διδάσκουν τὰ ἑλληνικὰ καὶ θὰ διαφωτίζουν πάνω στὴν ὀρθόδοξή πίστι. Τοῦτο τὸ πρόβλημα ὁ σ. ἐξετάζει καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψὶ τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψὶ ἐξερεώσεως πόρων γιὰ τὴν λειτουργία τῶν σχολείων. Οἱ ὑποδείξεις ποὺ κάνει εἶναι ἀξιοπρόσεκτες καὶ εὐχόμεσθε νὰ πραγματοποιηθοῦν.

Γ. Μ.

Maurice Debesse: «Οἱ σταθμοὶ τῆς ἀγωγῆς». μετ. Α. Κούλα. Ἀθήναι 1957.

Βαθύ, στοχαστικό, εὐληπτό τὸ βιβλίον τοῦ Μ. Debesse ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ ἐφήβου, γιὰ νὰ δώσῃ κατευθύνσεις. Ἐπισημαίνει τὶς ἰδιόζουσες τάσεις καὶ ἐκδηλώσεις κάθε ἡλικίας, γιὰ νὰ τοὺς δώσῃ τὸ ἀληθινὸ τους σχῆμα καὶ νὰ πετύχῃ τὴν ἀναρμόνισί τους, πού θὰ ἔχῃ σὰν κορυφῶσι «τὴν αὐτονομίαν τῆς προσωπικότητος»· γιὰτὶ ἡ πνευματικὴ ὀρμότης πού βαθαίνει μετὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ στηρίζεται στὴν εὐθύνη εἶναι ἡ τελικὴ κατάληξις.

Γι' αὐτὸ χωρὶς καμμίαν ψευδαίσθησι ὁ σ. διαγράφει τὰ ὅρια τῆς ἐξελικτικῆς ψυχολογίας, στὴν ὁποία ἀπονέμει τὴν δικαίαν ἀναγνώρισι προσφορᾶς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀφαιρεῖ τὸ προσωπεῖο τῆς ὑπερβολῆς, πού τὴν καθιστᾷ «ἀντικείμενον λατρείας». Γιὰτὶ ὁ σ. σὰν ἀληθινὰ σοφός, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ψηλαφήσεις καὶ τὶς διαπιστώσεις τῆς παιδικῆς καὶ ἐφηβικῆς πραγματικότητος, ξέρεي νὰ παραδέχεται τὸν κόσμον τῶν ἠθικῶν ἀξιών, πού «ἀνταποκρίνονται εἰς εὐγενεῖς ἀτομικοὺς πόθους καὶ εἰς ἓνα ἰδεώδες τῆς διαγωγῆς.» (σ. 13).

Ἔτσι ἡ ἔρευνα πού κάνει, τὰ ψυχολογικὰ συμπεράσματα στὰ ὁποῖα καταλήγει καὶ οἱ κατευθύνσεις τὶς ὁποῖες χαράσσει κάνουν τὸ βιβλίον πολὺτιμον στὰ μάτια τοῦ ἀνθρώπου πού θέλει ν' ἀσκήσῃ ἀληθινὰ καὶ αὐτόνομη ἀγωγή· γι' αὐτὸ καὶ ἡ μετάφρασις τοῦ βιβλίου ἀπὸ τὸν κ. Κούλα ἀποτελεῖ προσφορὰ ἀξιόλογη στοὺς Ἑλληνικὰς παιδαγωγούς, πού σὲ μεγάλο ποσοστὸ δὲν ἔχουν συλλάβει ἀκόμη τὸ πραγματικὸ πρόβλημα τῆς παιδείας· γι' αὐτὸ ξεμακραίνουν στὴν ἀτεγκτὴ αὐστηρότητα τῆς ἐτερόνομης ἀγωγῆς, πού κατασκευάζει ἀβουλοὺς ἀνθρώπους καὶ ρομπὸτ ἢ ξεφεύγουν στὴν ἀσύδοτη ἐλαστικότητα μιᾶς δῆθεν ἐλευθερῆς παιδείσεως, πού χωρὶς τὸ βάθος τῶν ἀνώτερων ἀξιών καὶ τὴν κριτικὴν δύναμι τοῦ γνήσιου πνεύματος χαλκεύει ἀνεπανόρθωτη ὑποδουλοῦσι στὸ «παρχρῆμα ἡδῦ».

Γ. Μ.

Ἰακώβου Λιαρομάτη: «Χρυσοκτίδες στὸν πόνο σου», Ἀθήναι 1956.

Δὲν εἶναι οὔτε λυρικό ξέσπασμα οὔτε ἐπιστημονικὴ πραγματεία ἡ κομψότατη αὐτὴ ἔκδοσι τοῦ Ἀρχιμ. κ. Ἰ. Λιαρομάτη. Τὸ ἄνοιγμα μιᾶς καρδιάς, στὸν πονεμένο συνάνθρωπον, εἶναι. Σὲ κείνον πού βασανίζεται ἀπὸ κάποια ἀρρώστεια. Χιλιάδες τέτοιες ὑπάρξεις. Μᾶς ξεφεύγουν τὰ βαθύτερα ψυχικὰ τὸν δράματα. Τὶς βλέπουμε σὰν σύνολο. Τὶς ἀγνοοῦμε σὰν πρόσωπα. Ζητᾶμε νὰ τοὺς προσφέρουμε βοήθεια. Ἀγνοοῦμε τὸν τρόπο. Τὶς περισσώτερες φορὲς, ἂν δὲν τοὺς πλῆθύνουμε, δὲν καταφέρνουμε νὰ τοὺς βοηθήσουμε θετικά. Μᾶς λείπει ἡ πείρα. Κάτι περισσώτερο: μᾶς λείπει ἡ ἀγάπη πού φλέγεται γιὰ τὸ συνάνθρωπον.

Ὁ σ. ἔχει καὶ τὰ δύο. Γι' αὐτὸ τὸ βιβλίον τοῦ, εἶναι μιὰ εὐκρινὴς συνομιλία μετὰ τὸν ἀρρώστο-πὸ σκοπὸ τῆς ἔχει νὰ τὸν συμφιλιώσῃ μετὰ τὴν ἀρρώστειαν του. Στὸ τέλος τὸ πετυχαίνει. Ὁ ἀναγνώστης πείθεται ὅτι πολλὰ ἔχει νὰ ὠφεληθῇ ἀπ' αὐτὴ τὴν συμφιλιώσῃ.

Τὰ παραδείγματα, οἱ γνῶμες τῶν σοφῶν ἰατρῶν πού παραθέτει, μὰ πάνω ἀπ' ὅλα ἡ ἀγάπη τοῦ πνευματικοῦ πού ξέρει νὰ μιλάῃ στὴν ψυχὴ τοῦ συνομιλητῆ του, εἶναι τὰ στοιχεῖα πού ὀδηγοῦν στὴν συμφιλιώσῃ.

Πόσο ἀπαραίτητη γιὰ τὴν ταχεῖαν ἀνάρρωσι! «Συμφέρο μας, λοιπόν, εἶναι, νὰ συμφιλιωθοῦμε μετὰ τὸν πόνο μας καὶ νὰ τὸν ἀγαπήσουμε μετὰ ὅλη τὴν καρδιά μας». Γιὰτὶ ἀλλιῶς «τίποτε ἄλλο δὲν κάνουμε παρὰ μόνον ἐπιδεινώνουμε τὴν κατάστασί μας». Ἐδῶ μιλάει ἡ πείρα. Τὸ πιὸ ἀναμφισβήτητον νοκομμένο.

Πόσο θάπρεπε νὰ τὸ διαβάσουν ὅλοι οἱ πονεμένοι. Πολλὰ θὰ τοὺς ἔδινε.

«Ὅχι μόνον αὐτοὶ. Καὶ οἱ ἄλλοι. Ὅλοι μας. Ὅσοι ἔχουν ἐπαφὴν μετὰ τὸν ἀρρώστο. Οἱ γιαιτροί, οἱ ἀδελφές, οἱ ἴδιοι οἱ πνευματικοί. Ὅσοι ἐργάζονται σὲ κάποια προνοιακὴ προσπάθεια. Θὰ βροῦν στὶς σελίδες του ἓναν πολὺτιμον βοηθὸ στὴ δουλειά τους. Σημειῶν τὸ κεφάλαιον πού ἀναφέρεται στὴ «Συνεργασία γιαιτροῦ, ἀδελφῆς καὶ ἱερέως». Βάζει σὲ τόσες σκέψεις. Αἰσθάνεσαι τὴν ἀνάγκη τῆς πραγματοποίησεως τῆς. Πόσο ἀπαραίτητη γιὰ τὴν ταχυτέραν ἀποκατάστασι τῆς υγείας τοῦ ἀρρώστου.

«Ἐλπίζουμε — γράφει ὁ σ. — ὅτι ἡ ποθητὴ αὐτὴ συνεργασία... πολὺ γρήγορα καὶ στὸν τόπον μας, ἀπὸ ἔργον εὐχῆς, πού εἶναι σήμερον, θὰ γίνῃ πραγματικότης». Τὸ εὐχόμεθα.

N. A..

Παναγιώτου Γ. Στάμου: «Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου τεσσαράκοντα ἐπιστολαὶ χριστιανικῆς Ἀγάπης (εἰς νεοελληνικὴν ἀπόδοσιν)». Θεσσαλονίκη, 1956, σελ. 40.

Κάθε τι πού μᾶς φέρει εἰς ἐπαφὴν μετὰ τὸν Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον ἀποτελεῖ γεγονός ἀπονομῆς συγχαρητηρίων πρὸς τὸν προσφέροντα. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀξία ἐπαίνου ἢ ἐργασίας τοῦ κ. Π. Γ. Στάμου νὰ συγκεντρώσῃ, νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὴν νεοελληνικὴν καὶ νὰ ὑπομνηματίσῃ τὰς πρὸς γυναῖκας — πλὴν τῆς Ὀλυμπιάδος, πού ἔχει ἐκδώσει ἰδιαιτέρως — ἀπευθυνόμενας ἐπιστολάς τοῦ Χρυσοστόμου. Εἰς αὐτάς βλέπομεν τὸν Χρυσόστομον παροτρύνοντα, ἐπιτιμώντα, παρηγοροῦντα, παραπονούμενον — πολὺ συχνά — διὰ τὴν ἀνωμαλίαν εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν, πάντοτε ὅμως μετὰ βῆθος τῆς ἀνθρωπιᾶς καὶ τῆς ἐγνωσμένης χριστιανικῆς ζωῆς. «Ἄν εἰς τὰς ὁμιλίαις χαίρομεθα τὴν λάμπην τοῦ πνεύματος τοῦ Χρυσοστόμου, εἰς τὰς ἐπιστολάς αἰσθανόμεθα τὴν ζεστασίαν τῆς ψυχῆς του. Βεβαίως ἂν μᾶς προσεφῆτο ἀντιστοίχως καὶ τὸ κείμενον τῶν ἐπιστολῶν — καὶ τὴν ἀνάγκην αὐτῆν αἰσθάνεται εἰς πολλὰ σημεῖα ὁ ἐρμηνευτής — θὰ ἐνοιώθαμε ἐντονώτερον τὸν παλμόν καὶ τὴν

θερμότητα τοῦ Χρυσοστόμου. Ἄξιζον ὅμως ἔπαινοι εἰς τὸν κ. Π. Γ. Στάμον καὶ εὐχαὶ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ καὶ ἄλλα ἔργα τοῦ βάθους τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Χρυσοστόμου.

Π. Ν.

Ἄγγελου Παρθένη : « Σταλαχτίτες τῆς Σιωπῆς », Ἀθήνα 1956.

Ἄν ἤθελε νὰ χαρακτηρίσῃ κανεὶς τὰ ποιήματα τοῦ κ. Ἄγγελου Παρθένου, δὲ θαύρισκε καλύτερο χαρακτηρισμὸ ἀπὸ κείνον ποὺ τοὺς δίνει ὁ ἴδιος. Θὰ τὰ ὠνόμαζε ἀκριβῶς « Σταλαχτίτες τῆς Σιωπῆς ». Στίχοι ἢ στροφές με ἀυτοτέλεια νοημάτων, ποὺ δὲν ἔχουν πολλές φορές συνοχὴ μεταξὺ τους. Μιλᾶνε ἀπαλά, σιωπηλά χωρὶς βιαιότητα ἀλλὰ καὶ δίχως διάθεση φυγῆς, περισσότερο σὰν ὄρθριον χαμόγελο παρά σὰ φθινοπωρινὸ ἠλιοβασίλεμα.

Ἄλλὰ ἀναρωτιέμαι : γιὰ τὸ κ. Παρθένου δὲ θέλησε νὰ μᾶς δώσῃ ποιήματα ἀλλὰ ἀρκέστηκε σὲ στροφές καὶ σὲ στίχους ; Καμμὶὰ ποιητικὴ ἄνεση, νὰ δεχθῆς τὰ νοήματα ποὺ περικλείουν οἱ στίχοι καὶ οἱ στροφές. Ἡ λιτότης, ποὺ χαρακτηρίζει τὸ γράψιμό του, σὲ ἀναγκάζει νὰ τὰ δεχθῆς ὅλα σιωπηλά, ἀφίνοντας τὸν ἑαυτὸ σου ἐλεύθερο νὰ σταλάξουν μέσα σου. Καὶ ὅμως ὁ κ. Παρθένου φαίνεται ἀρκετὰ μάστορας τοῦ στίχου, χωρὶς νὰ τοῦ λείπει ἡ πηγαία ἔμπνευση. Ἐκεῖνον ποὺ πρέπει ν' ἀναγνωρισθῇ, εἶναι ἡ ἀνθρωπιὰ ποὺ περικλείει :

Ἄδελφοί μου, ἄς ποῦμε
καλημέρα τὴν αὐγὴ
— κι' ἄς πεθάνουμε τὸ βράδυ...

Κρίμα ποὺ εἶναι τόσο ἐπιγραμματικός !

Κ. ΔΑΜ.

Τάκη Καρρᾶ : « Θεσσαλονίκη », Ἀθήνα 1956.

Δὲν ἐνθυμοῦμαι ἂν ἔχω ξαναδιαβάσῃ ποιήματα τοῦ κ. Τάκη Καρρᾶ ὅσο ὅμως μπορῶ νὰ κρίνω ἀπὸ τὸ συνθετικὸ ποίημά του « Θεσσαλονίκη », μπορῶ νὰ πῶ ὅτι ὁ κ. Καρρᾶς ἔχει ἓνα πλούσιο καὶ γνήσιο ποιητικὸ ταλέντο. Μέσα στὰ 39 τετράστιχα ποὺ ἀποτελοῦν αὐτὸ τὸ ποίημα, κατὰ φερε νὰ μᾶς δώσῃ μιὰ Θεσσαλονικὴ ἀτόφια, ὅπως τὴν εἶδε τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου καὶ τὴν ἔξησαν οἱ ἱστορικοὶ σταθμοί.

Εἶναι ἡ παλιὰ καὶ νέα Θεσσαλονίκη, τοῦ πολέμου καὶ τῆς εἰρήνης, ὅμως μετὰ τὸ ἴδιο πάντα αἰώνιο πνεῦμα, ποὺ :

Στὰ σταυροδρόμια σου ἀντηχοῦν ἀκόμα οἱ λόγοι
τοῦ Παύλου καὶ γονυπετοῦν οἱ Σκιές μπροστὰ
[στὴ Χάρη.

Περνᾶνε οἱ λυτρωτὲς στρατοὶ καὶ γλυκαστράφτει
τ' Ἄγιου Δημήτρη τὸ χρυσὸ κοντάρι.

Ὁ ποιητής, παρὰ τὸ δύσκολο τῆς συνθέσεως,

δείχεται κύριος τοῦ στίχου, ποὺ εἶναι πάντα καλοδοουλεμένος καὶ ἄρτιος χωρὶς ἐκφράσεις ἢ πλατυασμοὺς ποὺ δεηγοῦν σὲ πεζολογία.

Κ. ΔΑΜ.

Δέσποινας Πατρινουῦ : « Ρέα », Ἀθήνα 1956.

Στὸ μυθιστόρημά της αὐτό, ἡ κ. Δέσποινα Πατρινουῦ δείχνει τὴν ἀναμφισβήτητες ἱκανότητες της στὸν πεζὸ λόγο, καθὼς καὶ μιὰ πλούσια εὐαισθησία κι' ἀνθρωπιὰ ποὺ ξεπηδᾷ ἀπ' τὴς σελίδες τοῦ βιβλίου της. Εἶναι ἡ ἱστορία ἐνὸς μικροῦ κοριτσιοῦ, ποὺ μεγαλώνει κάτω ἀπ' τὴς χειρότερες συνθήκες, τέτοιες ποὺ μόνο ἓνα διαζύγιο μπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ. Οἱ συνέπειες εἶναι μιὰ ταραγμένη ἐφηβικὴ καὶ νεανικὴ ζωὴ, ποὺ ὅμως καταλήγει στὴν ὑπερνίκηση τῶν δυσκολιῶν αὐτῶν καὶ στὴν ἀνακάλυψη τοῦ νοήματος τῆς ζωῆς μετὰ τὴν προσφορὰ πρὸς τοὺς ἄλλους. Στὴν κοπιώδη ἐργασία της ἀνάμεσα τὰ ὄρανα παιδάκια μιᾶς παιδουπόλεως τὸν καιρὸ τοῦ συμμοριτοπολέμου, βρῖσκει ἡ ἡρωὶς τοῦ βιβλίου τὸν ἑαυτὸ της. Καὶ ὅλη ἡ ἀπαθημένη ἀποστροφή της πρὸς ἐκεῖνην ποὺ στάθηκε ἡ αἰτία τῆς συμφορᾶς της, μεταβάλλεται σὲ στοργὴ πρὸς τὴς μικρὲς ἐκεῖνες ὑπάρξεις ποῦ, γιὰ ἄλλον λόγον αὐτές, βρῖσκονται ὀριστικὰ στερημένες ἀπὸ τὴ θαλπωρὴ τῆς μητρικῆς παρουσίας.

Πολὺ ζωντανὸς ὁ τύπος τοῦ θεοῦ Νικηφόρου κι' ἐνδιαφέρουσες οἱ παιδαγωγικὲς του ἀπόψεις. Γενικὰ τὸ βιβλίον αὐτὸ ἀγγίζει πολλὰ προβλήματα τοῦ σκεπτομένου ἀνθρώπου κι' ἐκφράζει ζωντανὰ τὴς ἀνησυχίες τῶν καιρῶν μας. Ἡ ἀκαιρὴ βέβαια παρένθεση κάποιων περιέργων θεωριῶν καθὼς καὶ οὐσιώδη σφάλματα ἀρχιτεκτονικῆς προδίδουν τὴ σχετικὴ ἀνωριμότητα τῆς σ. τὴν ὁποῖαν πρέπει νὰ ὑπερνικήσῃ γιὰ νὰ δώσῃ εἰς τὸ μέλλον ἔργον ὀλοκληρωμένο, μετὰ ὀρθὴν κοσμοθεωριακὴ ἀντιμετώπιση καὶ τεχνικὴν ἀριότητα.

Κ. ΔΑΜ.

Μετὰ τὸν τίτλον « Ροῦμελιώτικον Ἡμερολόγιον » κυκλοφόρησε φέτος ἓνα ἐνδιαφέρον βιβλίον μετὰ ἐπιμέλεια τοῦ κ. Δημήτρη Σπαραμιῆλου καὶ τῆς συνεργασίας ἐξεχόντων ἀνθρώπων τῶν Γραμμάτων — οἱ πλεονεχῆς εἶναι ἀπὸ τὸν κύκλον τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τῆς Ροῦμελῆς — ποὺ σκοπὸ του ἔχει « νὰ συμβάλῃ μετὰ τὴν εὐρύτερη ἔρευνα, στὴν καθόλα πνευματικὴ ἰδίως προαγωγὴ τῆς Ροῦμελῆς ».

Ἡ ἐτήσια αὐτὴ ἐκδοσὴ εἶναι ἡ πρώτη ἐπαφὴ μετὰ τὴν πλούσια πνευματικότητά ποὺ ἔχει νὰ παρουσιάσῃ αὐτὴ ἡ γωνιά τῆς Ἑλληνικῆς Πατριδας.

Γιὰ τὴ Ροῦμελὴ στάθηκε πάντα φωτεινὸ σημάδι, τόσο στὴν πνευματικὴ ὅσο καὶ στὴν καθόλου ἔθνικὴ ζωὴ τοῦ τόπου. Ἐνα κομμάτι τῆς Ἑλληνικῆς Γῆς ποὺ δὲν κράτησε ψηλὰ

μονάχα τὴν ἐθνικὴν πίστη ἀλλὰ καὶ τὴ θρησκευτικὴν συνείδηση. Τὰ ὀνομαστὰ μοναστήρια ποῦ σώζονται μέχρι σήμερα μαζί με τίς γνωστές σχολές, εἶναι οἱ πιὸ ἀδιάφυστες μαρτυρίες αὐτῆς τῆς ἀλήθειας. Ἀπὸ τῆ μιᾶ μεριὰ ἡ ἀνάδειξη ὅσων, νεομαρτύρων καὶ ἰσαποστόλων τὴν ἀνεβάζει στὸ ὕψος τοῦ πρωτοπόρου. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ πνευματικὴ τῆς προσφορὰ με τὴ Ρουμελιώτικη λογοτεχνικὴ σχολή, τὴν τοποθετεῖ στὸ κέντρο τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς.

Θὰ μπορούσα νὰ πῶ, ἡ προσφορὰ τῆς Ρουμελιᾶς στὸν καθόλου πολιτισμὸ μας εἶναι σημαντικὴ, με τοὺς ἀνθρώπους ποῦ ἔδωσε στὸν τομέα τῆς Τέχνης καὶ τῆς Ἐπιστήμης.

Γι' αὐτό, ἡ προσπάθεια νὰ συγκεντρωθῆ, νὰ μελετηθῆ καὶ νὰ παρουσιασθῆ ὅλη αὐτὴ ἡ προσφορὰ ἀπὸ τὸ «Ρουμελιώτικο Ἡμερολόγιο» εἶναι ἀξιοσημείωτη καὶ πολλὰ ἔχει νὰ δώσῃ, προπάντων στὴ διάσωση τοῦ λαογραφικοῦ ὕλικου, ποῦ πλούσιο ὑπάρχει σὲ τοῦτο τὸν τόπο, τὴν προαγωγὴ τῆς Λογοτεχνίας καὶ τῆς Τέχνης ἀλλὰ καὶ τὴν τόνωση τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος.

Ὁ πρῶτος τόμος τοῦ «Ρουμελιώτικου Ἡμερολογίου» με τὴν πλούσια ὄλη ποῦ περιέχεται στίς 155 σελίδες του, ἀποτελεῖ ἐγγύηση γιὰ τὴν καλὴ συνέχεια. Ἄν ἤθελα νὰ ξεχωρίσω κάτι ἀπὸ τίς μελέτες ἢ τὰ ἄρθρα ποῦ συμπεριελήφθησαν στὸν τόμο αὐτό, θὰ βρισκόμουν εἰς δύσκολη θέση, γιατί ὅλα εἶναι προσεγμένα, με ἀναμφισβήτητη ἀντικειμενικότητα.

Ὅμως θάθελα νὰ σταθῶ στὴ μελέτη τοῦ κ. Κ.Σ. Κώστα: «Ὁ πάτερ - Κοσμάς ὡς παιδαγωγός», μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ ὑπενθυμίσω τὸ μεγάλο παιδαγωγικὸ ἔργο τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, ποῦ ἔσμιζε τὸν Ἑλληνισμὸ με τὸν Χριστιανισμὸ σὲ μιὰ τέλεια ἐνότητα καὶ στάθηκε ὁ ἀληθινὸς εὐεργέτης τοῦ δουλωμένου Γένους.

Γιὰ τέτοιες ἱερὲς μορφές καὶ ἐθνικοὺς κυρίως εὐεργέτες ἔχει νὰ υπερηφανεῖται ἡ Ρούμελη.

Δὲ θάχα, παρὰ νὰ εὐχηθῶ στὸν κ. Δ. Σταμέλο, ποῦ εἶχε τὴν πρωτοβουλία τῆς ἐκδόσεως, καλὴ συνέχεια τῆς εὐγενεστάτης αὐτῆς προσπάθειας, με τὴν πεποίθησή ὅτι συμβάλλει ὄχι μόνο στὴν «πνευματικὴ ἰδίως προαγωγὴ τῆς Ρουμελιᾶς» ἀλλὰ στὴν καθ' ὅλου πνευματικὴ προαγωγὴ τοῦ τόπου μας. Κάνοντάς μας κοινωνοὺς τῆς ζωτικότητος καὶ τοῦ παλμοῦ ποῦ ὑπάρχει ἐδῶ, μᾶς δίνει τὴν δυνατότητα νὰ γνωρίσουμε τὴν ἱστορία αὐτοῦ τοῦ τόπου, τὴν πιὸ γνήσια διδαχὴ γιὰ τὴ γνωριμία τοῦ ἑαυτοῦ μας.

Κ. ΔΑΜ.

«Μεσσηνιακὰ Γράμματα», Ἔκδοσις τῆς «Λαϊκῆς Βιβλιοθήκης Καλαμῶν» Καλαμάτα 1956.

Δὲν εἶναι ἀπλῶς ἀξιέπαινη ἡ προσπάθεια

τῆς «Λαϊκῆς Βιβλιοθήκης Καλαμῶν» νὰ ἐκδόσῃ ἕνα ἀναγνωστικὸ τεῦχος, ὅπως τὸ ὀνομάζει, τὰ «Μεσσηνιακὰ Γράμματα», με τὴ συμπλήρωση εικοσαετίας ἀπὸ τὴν ἴδρυσή της, ἀλλὰ μιὰ σημαντικὴ προσφορὰ καὶ θετικὴ συμβολὴ στὴν καθόλου προαγωγὴ τῶν Γραμμάτων.

Τὰ ἄρθρα καὶ οἱ μελέτες ποῦ περιέχονται σὲ τοῦτο τὸν τόμο, γραμμένα ἀπὸ ἐξέχοντες Μεσσηνίους κυρίως λογίους, ἀποτελοῦν σημαντικὰ πνευματικὰ ἐπιτεύγματα. Με τὰ ἀνέκδοτα κείμενα, ποῦ σκοπὸ ἔχουν τὴν ἐπιστημονικὴ σπουδὴ καὶ μελέτη κυρίως τῶν τοπικῶν ἱστορικῶν, λαογραφικῶν καὶ ἀρχαιολογικῶν προβλημάτων, πολλὴ ὠφέλεια γίνεται.

Οἱ 530 σελίδες αὐτοῦ τοῦ τόμου, εἶναι σημαντικὴ προσφορὰ κυρίως στὴν ἱστορικὴ γνώση. Τὰ «Ἀνέκδοτα Γράμματα τοῦ Νικηταρά πρὸς τὸν Καποδίστρια» ποῦ δημοσιεύει ὁ κ. Τάκης Δεμῶδος, μαζί με τὴν ἀξιοπρόσεκτη μελέτη τοῦ κ. Μίμη Ἡλ. Φερέτου: «Ἡ παιδεία στὴν Καλαμάτα στὴν Τουρκοκρατία καὶ μέχρι τοῦ 1835» καὶ τ' ἄλλα σχετικὰ ἄρθρα ποῦ δημοσιεύονται, ὅπως π.χ. «Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις καὶ ἡ εὐρωπαϊκὴ πολιτικὴ» τοῦ κ. I.M. Ἀποστολάκη (ἕνα ἄρθρο ποῦ δίνει ἀνάγλυφα τὰ αἰτία τῆς ἐπεμβάσεως τῶν Μ. Δυνάμεων στὴ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου: θέμα κεφαλαίωδους σημασίας γιὰ τὴν εξέλιξη τοῦ ἀγῶνος), μᾶς βοηθοῦν νὰ κατανοήσουμε πληρέστερα τὴν ἱστορικὴ ἐκείνη περίοδο τὴν πιὸ πολυκύμαντη ἴσως καὶ τόσο κρίσιμη τῆς ἱστορίας μας.

Τῆς αὐτῆς κεφαλαίωδους σημασίας, γιὰ τὴν κατανόησή τοῦ ρόλου ποῦ ἔπαιξε ἡ Μεσσηνία στὴν καθόλου ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, εἶναι καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἄρθρα ποῦ δημοσιεύονται ἐδῶ.

Πνευματικὸ γεγονός θὰ μπορούσα νὰ χαρακτηρίσω αὐτὴ τὴν ἐκδόση, ὄχι μόνον γιατί φωτίζει τὴν ἱστορία αὐτοῦ τοῦ τόπου, ἀλλὰ κυρίως γιατί ἔρχεται ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ ἐπαρχία, πράγμα ποῦ ὑποδηλώνει τὴ ζωτικότητα ποῦ ὑπάρχει σ' αὐτὸ τὸ χῶρο καὶ ἀκόμα ποιὲς τεράστιες δυνατότητες ἀναπτύξεως ἔχει ἡ Ἑλληνικὴ ἐπαρχία, ὅταν πρωτοπορῆ σὲ τέτοια πνευματικὰ ἔργα.

Νομίζω πῶς, ἡ «Λαϊκὴ Βιβλιοθήκη Καλαμῶν» με τὴν ἐκδόση τῶν «Μεσσηνιακῶν Γραμμάτων» ἔγραψε ἕνα καινούργιο κεφάλαιο στὸ πλούσιο ἄλλωστε ἐνεργητικὸ της. Καὶ ὅπως γράφει στὸ ἄρθρο του (σελ. 407) ὁ κ. Π.Δ. Οἰκονομάκης, τὸ σχετικὸ με τὴ δράση τῆς Λαϊκῆς Βιβλιοθήκης, «βρίσκεται κανεὶς στὴν εὐχάριστη θέση νὰ διαπιστώσῃ ὅτι ἡ Λ. Βιβλιοθήκη τῆς Καλαμῶνας παρουσιάζει σήμερα μιὰ πνευματικὴ ἀνθησις ἀξιοζήλευτη ποῦ δίνει στὴν πόλη μιὰ ξεχωριστὴ θέση ἀνάμεσα στίς Ἑλληνικὲς ἐπαρχιακὲς πόλεις. Ἡ πλούσια αὐτὴ δράσις, ποῦ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ πνευματικὸ κόσμον, παρέχει τὴ βεβαιότητα πῶς τὸ πνευματικὸ ἴδρυμα τῆς Καλαμῶνας ἀσφαλῶς θὰ γνωρίσῃ καλύτερες

ἡμέρες καὶ ὅτι οἱ καρποὶ τῆς δημιουργικῆς τοῦ ἐργασίας θὰ εἶναι μελλοντικὰ ἀφθονώτεροι ».

Τὸ εὐχόμεθα ὀλοφύγως ! Μὲ τότετους ὁραματισμοὺς καὶ προοπτικὰς μπορούμε νὰ εἰπῶμεθα βέβαιοι γιὰ τὸ μέλλον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαρχίας.

Κ. ΔΑΜ.

ΕΛΗΦΘΗΣΑΝ

Μητροπολίτου Ἐδέσσης καὶ Πέλλης Διο-
νυσίου : « Πεντήκοντα ὁκτὼ ραδιοφωνικαὶ
ὁμιλίαι ». Θεσσαλονίκη 1956.

Μητροπολίτου Ἡλείας Γερμανοῦ :
« Σταγόνες ἀγάπης », Μέρος Β'. Ἀθήναι 1957.

Μητροπολίτου Κῶ Ἐμμανουήλ :
« Ἡ ἐν Κῶ πάλαι ποτὲ διαλάμψασα Ἱερὰ
Μονὴ τῶν Σπονδῶν ». Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ
« Δωδεκανησιακοῦ Ἀρχείου ». Ἀθήναι 1956.

Σπυρ. Καλλιὰ φ, τακτικῆς καθηγητοῦ
τῆς Παιδαγωγικῆς : « Περί τῆς διδασκαλίας
φιλοσοφικῶν μαθημάτων ἐν τοῖς σχολείοις τῆς
Μέσης Ἐκπαίδευσως ». (Ἀνάτυπον ἐκ τῆς
Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος τῆς Φιλοσοφικῆς
Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἔτους
1956 - 57). Ἀθήναι 1957.

Πέτρου Γ. Βάλλη ν δ α, καθηγητοῦ τοῦ
Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης : « Εἰσαγωγή
εἰς τὴν ἐπιστήμην τοῦ δικαίου ». Θεσσαλο-
νίκη 1957.

Ν. Α. Μποχλόγυρου, Δρος τῆς φιλο-
σοφίας τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου :
« Ψυχολογία τῆς μεταναστεύσεως ». Ἀθήναι
1957.

Κ. Δρατσέλα : « Ἡ Θεοτόκος καὶ
ὁ ἀκάθιστος ὕμνος ». Τρίκαλα 1957.

Α. Βογιατζῆ, νομικοῦ συμβούλου τῆς
Γ.Σ.Ε.Ε. : « Πολιτικὴ καὶ ἐξέλιξις τῶν ἡμε-
ρομισθίων ἐν Ἑλλάδι ». Ἐκδόσεις Ἑυρωπαϊκοῦ
Ὄργανισμοῦ Παραγωγικότητος. Ἀθήναι 1956.

Π. Ζούβα : « Ἡ Βασίλισσα Φρειδε-
ρική εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἔθνους ». Πρό-
λογος Γερ. Ι. Κονιδάρη, καθηγητοῦ τοῦ
Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἀθήναι 1956

Γ. Α. Χατζηαντωνίου δ. θ. : « Καὶ
πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης ». Ἀθήναι 1956.

Θ. Κριεζῆ : « Διηγῆματα ». Ἀθήναι.

Ξενοφ. Κωνσταντοπούλου, εἰ-
σαγγελίας Ἐφετών : « Ἡ δικαιοσύνη τοῦ
Παύλου ἐπὶ τῶν προβλημάτων τοῦ βίου ».

« Παναγία ἡ Κουνίστρα, ἡτοῖστορία τῆς ἱεράς
καὶ σεβασίας Μονῆς τῆς Ὑπεραγίας Θεοτό-
κου τῆς Εἰκονιστρίας τῆς ἐν τῇ νήσῳ Σκιάθῳ
καὶ τῆς θαυμαστῆς εὐρέσεως τῆς Ἀγίας Αὐτῆς
εἰκόνας, ὁ πρὸς Αὐτὴν παρακλητικὸς κανὼν
καὶ ἡ ἀκολουθία τῆς εὐρέσεως Αὐτῆς ». Ἐ-
δοσις Γ', ἐπιμελεῖα Οἰκονόμου Γεωργίου
Α. Ρήγα, ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου Σκιάθου.
Ἀθήναι 1956.

« Εὐριπίδης Ἡλέκτρα », μετάφρασις Κωστή
Λεϊβιάδου.

« Ἐπετηρὶς Φοιτητικοῦ Θεολογικοῦ Συνδέ-
σμου, ἔτος 1956 », ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ κο-
σμήτορος κ. Κ. Μπόνη. Ἀθήναι 1957.

Ἐλευθ. Κωνσταντακάτου : « Ἀν-
θρωπότης Θεοῦ ». Ἀθήναι 1957.

Σ. Ἀγουρίδου, καθηγητοῦ τῆς θεο-
λογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσ/νίκης :
« Τὸ Ἐθαγγέλιον καὶ ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία »
τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἰερῆς Ἀρχιεπισκόπου
Arthur Michael Ramsey. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ
« Γρηγόριος Παλαμάς » Θεσ/νίκη 1956.

Τοῦ αὐτοῦ : « Ὑπόμνημα εἰς τὴν ἐπιστο-
λὴν τοῦ Ἀγ. Ἰακώβου ». Ἀθήναι 1956.

« Σοφοκλέους Ἀντιγόνη ». Ἐμμετρος μετά-
φρασις Στ. Μοτάκη, φιλόλογου. Χανιά
1957.

« Μαθήματα Ραδιοχημείας καὶ πυρηνικῆς χη-
μείας » ὑπὸ Δρος Μ. Περπέση, διευθυντοῦ
γεωχημικῶν ἔρευνῶν Ὑπουργείου Βιομηχα-
νίας, τακτικῆς μέλους τῆς Ἑλλ. Ἐπιτροπῆς
Ἀτομικῆς Ἐνεργείας. Ἀθήναι 1957.

Σπυρίδωνος, μοναχοῦ ἀγιορείτου : « Ἡ Ὁρ-
θοδοξία νικᾷ ». Δράμα 1957.

Ἀσύλου Ἀνιάτων, Ἐκθεσις τῶν
πεπραγμένων καὶ ἀπολογισμὸς τῆς χρήσεως
1955 - 56 (ἔτος 63ον). Ἀθήναι 1957.

Ἄνδρ. Μιχαλοπούλου : « Διὰ ποῖον
κτυπᾷ λυπηρὰ ἢ καμπάνα ». Ἀθήναι 1957.

Ἐπιστημονικὴ ἔπετηρὶς τῆς Φιλοσοφικῆς
Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Διευ-
θυντὴς ὁ καθηγητὴς κ. Γεώργ. Ζώρας.
Ἀθήναι 1957.

Γεωργίου Θ. Γκιόκα, δικηγόρου : « Τὸ
ἀδίκημα τοῦ προσηλυτισμοῦ ἐν Ἑλλάδι ».
Ἐδεσσα 1956.

Βασ. Σταυρίδου, καθηγητοῦ Ἱ. Θεο-
λογικῆς Σχολῆς Χάλκης : « Ἡ ὀρθόδοξος νεο-

λαία και η οικουμενική κίνησις ». Θεσσαλονίκη 1956.

Τοῦ αὐτοῦ :
« Ὁ Βασίλης Ἀντωνιάδης καὶ τὸ θεολογικὸν αὐτοῦ ἔργον ». Κωνσταντινούπολις 1956.

Δημήτρ. Βασιλείου, γεν. διευθυντοῦ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Δημοσίων Ἔργων :
« Μία ἐπιβεβλημένη δημοσιονομικὴ κοσμοθεωρία ὑπὲρ τοῦ λαοῦ μας ». Ἀθῆναι.

Γ.Α. Χατζηαντωνίου, δ.θ. « Τὸ ὄνομά Του ». Ἐκδόσεις β' Ἑλληνικῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας Ἀθηνῶν.

Γ. Κομίνης, καθηγητοῦ : « Ὁδηγὸς ἐκθέσεων μετὰ 120 ὑποδειγμάτων ». Ἀθῆναι 1956.

Σπυρ. Καλλιὰφα, τ. καθηγητοῦ τῆς Παιδαγωγικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν :
« Τὸ νόημα τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940 » (Λόγος ἐκφωνηθεὶς τῇ 27 Ὀκτωβρίου 1956 ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν τελετῶν τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου « Παρνασσός »). Ἀθῆναι 1956.

Βασίλη Φράγκου : « Γιὰ μιὰ διαλεκτικὴ περσοναλιστικὴ ἀνθρωπολογία » (φιλοσοφικὴ ἀνακοίνωσις III). Θεσσαλονίκη 1957.

Ἄρχιμ. Ἰωὴλ Γιαννακοπούλου :
« Ὑπάρχει Ψυχὴ ; » (Φυσιολογία - Ψυχολογία - Ψυχανάλυσις). Β' Ἐκδόσις. Ἀθῆναι 1957.

Μπίλλυ Γκράχαμ : « Τὸ μυστικὸ τῆς εὐτυχίας » Ἐκδόσεις « ὁ Λόγος ». Ἀθῆναι.

F. B. Meyer : « Ἀβραάμ, ὁ φίλος τοῦ Θεοῦ ». Μετάφρ. Δημ. Μαγκριώτη. Ἐκδόσεις « ὁ Λόγος ». Ἀθῆναι.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΗΘΙΚΗΣ

Σταθμὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης ἀπετέλεσε τὸ πρῶτον διεθνὲς συνέδριον ἱατρικῆς ἠθικῆς, τὸ ὅποιον ἔλαβε χώραν τὸν παρελθόντα Ὀκτώβριον εἰς Παρισίους ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Προέδρου τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας καὶ τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Ὑγείας. Ἡ ἐμπνευσις καὶ πρωτοβουλία ὤφειλετο εἰς τὸ Ἐθνικὸν Συμβούλιον τῆς Ἐνώσεως τῶν Γάλλων Ἱατρῶν καὶ ἰδιαίτερος εἰς τὸν Γεν. Γραμματέα αὐτῆς,

τὸν ἱατρὸν J. R. Debray, ὁ ὁποῖος ἐπέτυχε κατὰ θαυμαστὸν τρόπον τὴν ὀργάνωσιν τοῦ συνεδρίου καὶ ἐξησφάλισεν, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ὑστέρων, τὴν ἐπιτυχίαν.

Ὅλος ὁ Γαλλικὸς καὶ διεθνὴς τύπος ἀψησολήθη μετὰ αὐτὸ καὶ ἐτόνισε, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ γεγονότος μεγάλης σημασίας, πλεῖσται δὲ περιγραφαὶ καὶ ἀναλύσεις τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου καθὼς καὶ πολλαὶ εἰσηγήσεις τῶν κυριωτέρων γενομένων εἰς αὐτὸ ἐδημοσιεύθησαν εἰς ἱατρικὰ καὶ παραϊατρικὰ περιοδικά. Εἰς τὸν γεν. γραμματέα ὅμως καὶ κύριον ὀργανωτῆν του, ὡς ἀνεφέραμεν, ἱατρὸν J. R. Debray, ὀφείλεται μία θαυμασιὰ ἀνάγλυφος περιγραφή τοῦ συνεδρίου, δημοσιευθεῖσα εἰς τὴν Médecine de France (τεύχος 67, 1955) παρέχουσα καὶ εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι δὲν εἶχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ παραυρεθοῦν εἰς αὐτὸ, μιαν πλήρη κατατοπιστικὴν εἰκόνα. Ταυτοχρόνως ὅμως καὶ πολῦτιμον βοήθημα δι' ὅσους θὰ ἐπεθύμουν νὰ μελετήσουν ἰδιαίτερος τὰς εἰσηγήσεις καὶ τὰς ἀνακοινώσεις τῶν κορυφαίων ἐκπροσώπων τῆς Ἱατρικῆς καὶ Νομικῆς Ἐπιστήμης, οἵτινες ἔλαβον μέρος εἰς αὐτὸ. Ὅπως βλέπομεν εἰς τὴν περιγραφὴν αὐτὴν μία ἀτμόσφαιρα εὐκρινείας καὶ ἐντιμότητος, μία ἀτμόσφαιρα ὑψηλῆς ἀνυψώσεως τῆς σκέψεως ἐπεκράτησε καὶ κατὰ τὰς τέσσαρας ἡμέρας τοῦ συνεδρίου, πεντακάσιοι δὲ ἱατροί, νομικοί, κοινωνιολόγοι, φιλόσοφοι, ἐκ τῶν ὁποίων ἕκατὸν εἴκοσι πέντε ἀντιπροσωπεύουν 24 χώρας, μετέσχον εἰς αὐτὸ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ καθηγητοῦ τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς R. Piédalièvre καὶ τοῦ πρυτάνεως τῆς Νομικῆς Σχολῆς J. Hamel.

Οὐδεὶς ἱατρὸς ἐξέφρασε δυσφορίαν διὰ τὴν συνεργασίαν μετὰ ἐπιστημόνων τῶν ἄλλων κλάδων. Ὅλοι ἠσθάνοντο τὴν ἀνάγκην νὰ ἐκθέσουν ἐνώπιον τοῦ νομικοῦ καὶ τοῦ κοινωνιολόγου ὅσα ἀφῆρων εἰς τὴν ἀληθῆ ἱατρικὴν ἐπιστήμην καὶ νὰ κάμουν γνωστὰ τὰ ἀληθινὰ προβλήματα τῆς. Καὶ οἱ μὴ ἱατροί, μέλη τοῦ συνεδρίου, ἐξεδήλουν τὴν ἐκπληξίν των διότι διὰ πρώτην φοράν ἤκουον τὴν γλῶσσαν αὐτὴν καὶ πολλοὶ συνεφώνουν — καὶ αὐτὸ ἐνέγει μεγάλην σημασίαν — ὅτι ἀνεκάλυπτον, διέβλεπον ὑπὸ τὸ φῶς μιᾶς νέας ἡμέρας, ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐνόμιζον ὅτι ἐγνώριζον, καὶ ὅτι ὤφειλον νὰ ἀναθεωρήσουν πολλὰς ἀντιλήψεις των ἐπὶ τῆς ἀσκήσεως τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης. Ἀλλὰ δὲν ἦσαν μόνον οἱ νομικοὶ καὶ οἱ κοινωνιολόγοι, οἱ ὅποιοι ἐσκέπτοντο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Πολλοὶ ἱατροὶ ἐπίσης καὶ ὁ καθηγητὴς Heuyer ἠκούσθη λέγων : « ἤλθον εἰς τὸ συνέδριον σκεπτόμενος ὅτι θὰ ἀκούσωμεν μόνον συνθήματα καὶ κοινὰ σημεῖα, εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ διαπιστώσω ὅτι πρέπει ἀναμφιβόλως νὰ ἀναθεωρήσωμεν ὅλα ὅσα ἀφοροῦν εἰς τὴν ἀσκήσιν τοῦ ἱατρικοῦ ἐπαγγέλματος ἐν σχέσει μετὰ ὅσα ἐλέχθησαν ἐδῶ ».

Τὸ συνέδριον εἶχε λεπτομερῶς προπαρασκευασθῆ ἀπὸ μακροῦ χρόνου καὶ ἕκαστος συνέδρος εἶχε λάβει προηγουμένως ἓνα τόμον

μὲ τὰς κυριωτέρας ἐργασίας τοῦ συνεδρίου*.
Τὸ περιεχόμενον τῶν εἰσηγήσεων καὶ τῶν ἀνακοινώσεων δύναται νὰ συνοψισθῇ δι' ὀλίγων εἰς τρία κεφάλαια.

Τὸ πρῶτον, θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχη ὡς τίτλον: «διὰ μίαν ἀνθρωπίνην ἱατρικὴν» ἢ ἀκόμη συμφώνως μὲ τὴν φράσιν τοῦ Francois Mennelet «ἡ ἀπάρνησις μιᾶς ἱατρικῆς desincarnée». Εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτὸ θὰ ἔπρεπε νὰ τοποθετήσωμεν πρῶτον τὰς εἰσηγήσεις ἐπὶ τῶν ἠθικῶν συνθηκῶν τῆς χρησιμοποίησεως τῶν νέων μεθόδων ἐρεύνης καὶ θεραπείας εἰς τὴν παθολογίαν καὶ χειρουργικὴν, ἐπίσης τὰς συζητήσεις αἱ ὁποῖαι ἐπιτηκολούθησαν καὶ ἰδιαιτέρως τὰς ἀνακοινώσεις τῶν καθηγητῶν Marcel David, J. Lhermitte, Heuyer καὶ Baruck.

Μερικαὶ ἀπὸ τὰς εἰσηγήσεις αὐτὰς δημοσιεύονται ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὸ αὐτὸ τεῦχος τῆς Médecine de France, ὡς ἡ τῶν καθηγητῶν τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς, Pasteur Vallery Radot, J. Lenègre καὶ P. Millier μετὰ τὸν τίτλον «Μελέτη τῶν ἠθικῶν συνθηκῶν τῆς κλινικῆς ἐρεύνης εἰς τὴν ἱατρικὴν», τῶν καθηγητῶν Gaudart d'Allaines, R. de Vernèjoul, M. David καὶ Lortat Jacob μετὰ θέμα «Μελέτη τῶν ἠθικῶν συνθηκῶν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νέων χειρουργικῶν προόδων» καὶ J. Bernard καὶ J. Alby μετὰ τίτλον «Ἠθικὰ καὶ ψυχολογικὰ προβλήματα κατὰ τὴν θεραπείαν τῆς λευχαιμίας τῶν παιδῶν».

Ἰδιαιτέρως σημασίαν ἐπίσης εἶχον πολλὰ ἀνακοινώσεις μετὰ τῶν ὁσίων ἡ τοῦ L. Guillaumat, R. Couvalaire καὶ κυρίως ἡ τοῦ ἱατροῦ J. Hambrugger μετὰ τὸν τίτλον «ἡ βελτίωσις τῆς ἀτμοσφαιρας τῶν νοσοκομείων» ἀφορώσα ἰδιαιτέρως τοὺς νοσηλευομένους εἰς τὰ νοσοκομεία ἀρρώστους. Ἡ ἐργασία αὐτὴ ἀνοίγει νέους δρόμους εἰς τὸ καθημερινῶς εἰς ὅσον τὸν κόσμον ἀναφυόμενον πρόβλημα τῆς νοσοκομειακῆς περιθάλψεως, ἐπὶ τούτου δὲ ἡ σχολήθησαν ἡδὴ αἱ «Ἀκτίνες», (τεύχη Ἀπριλίου, σ. 156 καὶ Μαΐου, σ. 209).

Ὁ τίτλος τοῦ περιεχομένου τοῦ δευτέρου κεφαλαίου τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι, ὅπως γράφει ὁ J. R. Debray, ὁ τίτλος τῆς ἀνακοινώσεως τὴν ὁποίαν ἔκαμε ὁ νομικὸς σύμβουλος τοῦ Γαλλικοῦ Κράτους Ch. Blondel: «Ἡ ἱατρικὴ ἠθικὴ αὐταπάτη ἢ πραγματικότητα». Ἡ ἐργασία αὐτὴ δημοσιεύεται ἐπίσης εἰς τὸ αὐτὸ τεῦχος τῆς Médecine de France.

Ἐνδιαφέρουσαι ἀνακοινώσεις ἐπλαίσωσαν καὶ τὴν εἰσηγήσιν αὐτὴν ὡς τοῦ Remy Collin

(Nancy) «Αἱ μεταφυσικαὶ βάσεις τῆς ἱατρικῆς ἠθικῆς» τοῦ Pius Muller («Τὰ προσωπικὰ δικαιώματα τοῦ ἀρρώστου, βάσεις καὶ ὅρια τῆς ἱατρικῆς πράξεως» καὶ τοῦ Dupré La Tour «Τὸ νόημα τοῦ σεβασμοῦ εἰς τὴν δεοντολογίαν»).

Ὁ διάλογος ἱατροῦ καὶ νομικοῦ ἀπέτελεσε τὸ κεντρικὸν θέμα περὶ τὸ ὁποῖον περιστράφησαν αἱ εἰσηγήσεις καὶ αἱ ἀνακοινώσεις τοῦ τρίτου κεφαλαίου τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου. Οἱ συνέδροι ἀπησχολήθησαν μὲ τὸ θέμα αὐτὸ τὴν τετάρτην ἡμέραν, ἡ συνάντησίς των δὲ ἔλαβε χώραν εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Νομικῆς Σχολῆς.

Ὡς γράφει ὁ J. Debray μέχρι τοῦ συνεδρίου αὐτοῦ, εἶτε ἐπρόκειτο περὶ τῆς ἱατρικῆς εὐθύνης, εἶτε περὶ τοῦ ἐπαγγελματικοῦ μυστικοῦ εἶτε περὶ τῆς παροχῆς βοήθειας εἰς τὰ ἐν κινδύνῳ εὐρισκόμενα πρόσωπα ἢ περὶ τῆς πραγματικῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἱατροῦ, οἱ ἱατροὶ εἶχον τὴν ἐντύπωσιν ὅτι δὲν ἐγένοντο κατανοητοὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ὅτι ἦσαν ἀνίκανοι νὰ κάμουν τοὺς ἄλλους νὰ κατανοήσουν τὰ προβλήματά των, ὅτι προσέκρουον πρὸς διαφόρους ἀπόψεις ὀριστικῶς ληφθείσας καὶ προκαθωρισμένας, ὅτι τὰ νομικὰ πλαίσια δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀπαντήσουν εἰς τὰ ἐρωτήματα ποῦ ἔθετον τὰ προβλήματα τῆς ἱατρικῆς ἠθικῆς. Ἀλλὰ εἰς τὸ συνέδριον τῶν Παρισίων ἤκουσαν μίαν νέαν γλῶσσαν. Ὁ J. Herrog συνόψισε τὰ συμπεράσματα τῶν γενομένων εἰσηγήσεων καὶ ἀνακοινώσεων εἰς μίαν θαυμασίαν ἐργασίαν, τονίζων ὅτι εἶναι πλέον καιρὸς οἱ νομικοὶ νὰ ἀπορρίψουν πᾶν ὅ,τι δὲν συμφῶναι μὲ τὴν ἱατρικὴν πραγματικότητα καὶ νὰ προσανατολισθοῦν πρὸς τὴν δημιουργίαν ἐνὸς ἰδιαιτέρου «ἱατρικοῦ δικαίου» καὶ αὐτὸ ἐλέχθη ἐνώπιον ἐπιφανῶν νομικῶν καὶ ἐγένετο ἀποδεκτὸν παρ' αὐτῶν.

Τὸ πρῶτον διεθέθη συνέδριον τῆς ἱατρικῆς ἠθικῆς ἀπέτελεσαν, ὡς ἐπόμενον, γεγονὸς ὑψίστης σημασίας, διότι κατ' αὐτὸ ἀπεδείχθησαν αἱ δυσχέρειαι τὰς ὁποίας παρουσιάζει τὸ ἱατρικὸν λειτούργημα εἰς τὴν καθημερινὴν πράξιν καὶ αἱ ἀνησχίαι τοῦ ἱατρικοῦ κόσμου διὰ τὴν ὅσον ἔνεστι ταχύτεραν ἀποκατάστασιν του εἰς τὴν πραγματικὴν του ὑψηλὴν θέσιν, ἀλλὰ ταυτοχρόνως διότι ἐπέτρεψε νὰ διαφανῇ ποία ὀφείλει νὰ εἶναι ἡ ἱατρικὴ τῆς αὔριου. Ὁ ἱατρὸς φωτισμένος ἀπὸ τὴν συνειδήσιν του θὰ ἀνυψῶναι τὰς σκέψεις του πρὸς τὰς πνευματικὰς ἀξίας καὶ ὡς πρωταρχικὸν πλὴν καθῶστον του, ὅπως εἶπε ὁ καθηγητῆς Piedelièvre, θὰ ἔχη τὸν σεβασμὸν τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος.

Δ. Ε. ΧΑΡΟΚΟΠΟΣ

* Δι' ὅσους ἐνδιαφέρονται, παρέχεται ἡ εὐκαιρία νὰ τὸ ζητήσουν ἀπὸ τὸν γραμματέα τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐνώσεως τῶν Γάλλων Ἱατρῶν, 60 Boulevard de la tour - Maubourg, Paris.

Περιοδικὸν «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων». Ἐκδοεὶς Χριστ. Ἐνώσεως «Ἀκτίνες». Γραφεῖα: ὁδὸς Καρότυπ 14, Ἀθήναι (1) Τηλ. 35 - 023. — Θεοσ/νικῆς: Ἀγ. Σοφίας 38. — Πειραιῶς: Φίλωνος 34α. — Ὑπεύθυνος: Γ. Δ. Ἱατριδῆς, κατοικία Ἀριστοφάνους 10, Ἀθήναι (1). — Ἐτησίαι συνδρομῆ δρχ. 45, ἐξωτ. δολλ. 3. — Προστ. τυπογραφείου: Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομυχάλη 176. — Χειρόγραφα, δημοσιεύμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.